

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Világosságot!

(Levél a szerkesztőhöz.)

»Mi lapunkat a pártok rendelkezésére nem bocsátottuk, s meg vagyunk győződve, hogy a választási ügy ily higgadt, méltóságos fejlődésének ez által is csak szolgálatot tettünk« írád a minap, püspök-választó mozgalmainkról szólván. Ezt az elismerésre méltó, helyes álláspontot nem gyengíteni, sőt támogatni akarom azzal, hogy a mozgalomnak egy elvi momentumára irányzom, egészen pártatlanul, a figyelmet.

Irenikus névvel egy rüpirat jelent meg. ily című: »Ki legyen az erdélyi református püspök?« Gondolom, hogy akár így is kérdezhetné: Mi a programja annak, a kit püspöknek választunk? vagy talán még helyesebben: Ki, milyen programot vár attól, a kit püspöknek akar választani? Maga Irenikus is voltaképpen azt teszi, hogy elmondja, hogy ő milyen programot kíván, vár és remél jelöltjétől, a kit meg is nevez, a kit őszinte lelkesedéssel jellemez, s a ki iránt (hisz megvalhatom, noha szavazatot nem ígérhetek) én is teljes tisztelettel, érdemeinek, tehetségeinek őszinte elismerésével, s harminc év óta változatlan személyes rokonszenvvel viseltetem.

Irenikus a választandó püspök feladatait »a jelen helyzet statisztikájából« akarja kihozni. A jelen helyzetet pedig a következő négy pontban domborítja ki:

»1. Tény az, hogy bizonyos külső körök, bajainkért egyházkerületünk jelenlegi szervezetét okolják, s ez és más okon szervezetünket kívülről támadják

»2. Tény az, hogy anyagi ügyeink kezelésében a túlhajtott központosítás rendszere — legalább mostani formájában — bejelentette csődjét és átalakításra vár.

»3. Míg egyházunk külső kinézésében megújultnak látszik, belső tartalma, a hitélet ereje és buzgósága nem nyilvánul abban a fokban, mely egyházunk jövője sorsára nézve az aggodalmakat alaptalanokká tehetné.

»4. Egyházi életünkben hiányzik az egészséges közszellem s az együvé tartozás élénk érzete minden vonalon ellanyhult.«

E négy pontnak értelmén és értelmének igazságán fordulnak meg tehát váradalmink.

A megvilágítást az utolsó ponton kezdem, s úgy megyek visszafelé

(*4.) »Közszellemünk nem egészséges«. »Együvé tartozásunk érzete lanyhult.« Hisz ez — nem szívesen vitatkozom ily elvont fogalmak tartalma felett — igaz lehet ma, igaz volt századok óta sokszor, s ismétlődni fog százszor. Ez a történelem fizikája. Egészséges közszellemet nagy, hatalmas közszükségek teremtenek. Az összetartozás érzetét külső nyomás fokozza. Ime, a testek hőtartalma emelkedik, s halmazállapotuk nem oldódik. De gyengül, szűnik a nyomás; kielégítetnek az erős közszükségek: hűl a massa; a feszítő erő fölzsabadul, s nyomást csinál, hogy ellennyomásra találjon. Bomlott a közszellem. — Válság szül összetartást, összetartás erőt, erő biztonlétet, biztonlét elbizakodást, elbizakodás széthúzást, széthúzás válságot és így tovább, új csavarmenetben fölfelé a tökéletesedés útján. A közszellem kicsinyben és nagyban, rövid évek és hosszú századok forgásán, majdnem biztosra várható, ismétlődő lengéseket végez. A közszellemet nem mi teremtyük, csak szolgáljuk. Praedestinálva vagyunk rá. És — »minden kor szelleme megtalálja a maga emberét«: ezt mondotta, úgy emlékszem, b. e. Szász Domokos, püspökké választása órájában. E mély kérdés felett, azt hiszem, hagyhatjuk a meddő vitát. Programot a közszellem változásainak szolgálatára nézve bölcs Isten mutat az ő kormánypálcájával, a sors által, — az elhivatottaknak.

(*3.) »A hitélet ereje és buzgósága nem nyilvánul« kellő fokban. Hát, ha ez igaz, csak azért igaz, mert a hitélet ereje és buzgósága is a »közszellem« hőmérője, feszültség-, légsúly-, sűrűség-mérője kedélyünkben. Ezt, új theologiai fakultásunk ép úgy (vagy talán jobban) tudja és látja, mint a volt theol. akadémia; és ép úgy fog tehetni róla, növendékei által, a jövőben (mert az övé még csak a jövő), mint a hogy tenni igyekszik róla a jelenleg működő lelkész-nemzedék. Tesz róla, a mennyiben rajta áll. Rajta nem múlik. Szász Domokos püspökön sem mult, mint előbb Nagy Péteren sem. Nem fog mulni utódjukon sem. E részben a programok közt nem lehet eltérés.

(*2.) »Anyagi ügyeink kezelésében a túlhajtott központosítás rendszere bejelentette csődjét és átalaki-

tásra vár.« Jegyezzük meg, hogy a központosítás rendszerét b. e. Szász Domokos is készen örökölte. Akarta ugyan többre terjeszteni az egyházkerületi takarékpénztár eszméjével s abba, a »periferiákból«, új neműtőkék bevonásával; de ez tényyné nem lett. Minden más előbbi intézkedés, a mi tényleg történt, nem volt egyéb, mint az alkalmas és kínálkozó eszközök bátor, s többnyire szerencsés fölhasználása és alkalmazása az örökölt kész rendszer korlátain belül, a központi kötelességek teljesítésére és — új alkotások lehetővé tételére. Hogy maga a kezelés rendszere »csődöt mondott« volna, arról nem tudok. Hanem tudom azt az eredményét, hogy az egyházkerület vagyona, mondjuk, egy félmillióval meglepően meggyarapodott és, mondjuk, egy negyedmillióval vissza apadott, tehát végeredményében mégis (tisztán a tényleges értéket véve) bámulatosan gyarapodott. Ha azonban van szó olyasmiről, a mit Irenikus csődnek nevez, az bizonyosan nem egyéb, mint az, hogy az új alkotások szükségleteinek az egyházkerületi vagyon tényleges gyarapodásában nincs elég tőkevagyon alapjuk. Honnan teremtsük elő a fedezetet, vagy pedig mit tegyünk az alkotásokkal? E részben bármelyik püspök-jelölttől, a közgyűlés minden tagja, sováran hallana programmot. De, ha nem csalódom, egyik sem ad, s nem adhat más programmot, mint azt, hogy e kérdésben maga az egyházkerület egyeteme, s annak alkotmányi megtestesülése, a közgyűlés (vagy talán a majdan szabadabb mozgást nyerendő periferiák egyeteme?) lesz hivatva bölcsen, egyetértőleg és lelkesedéssel — a nagy szükséghez mért nagy elhatározásra jutni. Hiszen ezt az életbe vágó programmkérdést Irenikus maga is, ilyen utógondolattal látszik megérinteni.

(*1) *Egy* programmpont marad jelentős tartalmúnak, reális jelentőségűnek: »Vissza(?) adni a periferiáknak szabad mozgásukat... hogy öntudatos létszervei legyenek az organismusnak«; mert »bizonyos külső körök (belsőek tehát — nem?) bajainkért *egyházkerületünk jelenlegi szervezetét* okolják, s ez és más okon szervezetünket kívülről(!) támadják.«

— Itt — itt — itt világ! (mondom Bánkbánnal). Mintha rég ismerném e kívánatot.

Ez amaz irány, mely az 1872-iki enyedi utolsó generalis synoduskor, egyházkerületünk jelenlegi szervezetének megalkotásakor, a »paritás« jelszavát írta volt zászlójára. Ez az a szózat, mely a debreceni egyetemes zsinaton Erdélyt, az unió mellé, az alkotmányi uniformitással kínálta, a mi elől azonban a legjobbaknak esze és belátása, a zsinati törvény akkori 9. mostani 8. §-ának megalkotásával bölcsen kitérni segített. Ez a jelszó, a melyet 1889-iki közgyűlésünkön egy 75 főre menő tekintélyes párt — s a melyet 1890-ben, a milliós kölcsön ügyében, nagy tekintélyű tényezőktől kibocsátott »Felhívás« rövid úton megvalósítani remélt. Ez az a csatakiáltás, melylyel az 1891-iki budapesti egyetemes zsinaton — ott már »külső körök« — fogadták az erdélyi kerület zsinati képviselőit, kiket, mivel nem a presbyteriumok választották, igazolni sem akartak, s a kiknek a 9 §. védelmezésében szavazatot sem akartak engedni. Ez az a követelés, mely a négy testvéregyházkerület sajtójában, több-kevesebb energiával, gyakorta felhangzik.

Igen, ez a törekvés nem egyéb, mint képviseleti

egyházalkotmányunknak az uniformis presbyteri egyházalkotmánynyal való kicserélése

Igaz, Irenikus ovatosan kiköti, hogy »a reformnak nem szabad kívülről ránk erőszakolt és szabad mozgásunkat és fejlődésünket akadályozó uniformizáló kényszerzubbonynak lenni«, s hogy »az elmélet aspirációival szemben« érvényesíteni kell »a józan, a bár lassabb, de egészségesebb fejlődést biztosító konservativismust«. Csakhogy mostani fellegráruk megbontásakor, a megindítandó sziklát, gördülésében, nem fogja ám föntartani az Irenikus kötése. És a bontás megkezdése után oktalanság lesz, bárkinek is, elébe állania

Miért?

A presbyteri szervezet, úgy a hogy én azt pl. a Tiszán-inneni egyházkerületben megvalósítva ismerem, egyházi belélet szempontjából, kivált papi szemmel nézve, oly egybevágó, oly vonzó, oly irigylésre méltó, hogy magam is azt mondom: ha egyszer az elvet elfogadjuk: egészben, csonkítatlanul adjátok a megvalósítását!

Részben megtartani képviseleti egyházalkotmányunk *jelmezét*, de belőle egyes kopottaknak ítélt darabokat szemétre hányni, s helyettük a presbyteri egyházszervezet *uniformisából* venni egy-két darab pótlást;

Humano capiti cervicem — — — equinam
Jungere — — — et varias inducere plumas
Undique collatis membris —

meglátják, a kik megérik és felpróbálják, meglátják az élet tükrében, hogy milyen nyomoruságos képet mutat az, és multhatatlanul kérni, sürgetni fogják az egész uniformist. A ki A-t mond, B t is kell mondania

Mert lám, ha pl. a püspöknek, főgondnoknak, s többi kardinális tisztviselőinknek, konventi küldötteinknek, mint a zsinatiaknak választását mi is átruházzuk a presbyteriumokra — pedig a legelső követelmény ez lesz —: akkor mire fog még kelleni nekünk az a mostani teljes érdekképviseleten alapuló 350 tagból álló költséges és nehézkes egyházkerületi közgyűlés? Az egyházmegyei gondnokokat választani fogják az egyházmegyei presbyteriumok. A tanárok kandidálásán rábízzuk mi is a tanárkarokra; választásukat aztán megejtheti a zsinati törvénynek megfelelően nálunk is 80—90 tagra redukálható közgyűlés. S ha ezt redukáljuk: minek akkor az állandó Igazgató-Tanács, mely különben is a »túlhajtott központosítás« szerve? hisz a körlelkességeket egyszerűbben fogják kormányozni az esperesek, a kollégiumokat pedig, az elüljáróságok mellőzésével, az egyházi és világi tényezők paritásával szervezendő helyi Igazgató Tanácsok. És a többi. A periferiák így a kívánt erőre kapnak.

Nos hát, si optimates consentiunt, quis contradicat?

Őszintén mondom, hogy én a presbyteri alkotmányt magában véve tökéletesebbnek tartom a mi örökölt erdélyi egyházalkotmányunknál. És —

— *ha nem volna ez az alkotmány, lényegében, az erdélyi orthodoxus fejedelmek korának öröksége;*

— *ha nem volna a mienkkel párvonalas fejlődésű az unitáriusoknak és az erdélyi katólikus státusnak autonom egyházalkotmánya;*

ha a mienknek megmásításával ezek is egyszerűen megváltoznának:

akkor én is, még ma, »a periferiák szabad mozgásának« nem vissza (ez tévedés!), hanem megadására szavaznék; rászavaznék minden következményeinek elfogadásával. —

Sín optimates consentiunt — mert hisz máért ők felelősek a történelem előtt, — fennebbi feltételeim elejtésével is rászavazok, még ma.

Azért csak azt tudakozom: itt van-e már az ideje, hogy egyházkerületünk alkotmányos többsége a mai erdélyi ref. egyházszervezetnek átalakítása iránti akaratát személyesítse meg a választandó püspökben? Ez-e az erős közszükség, a melynek kielégítése lesz „képes megteremteni egyházkerületünk elsatnyult, elkorcsosult közszellemét“?

Világosságot!

Annyit mondhatok, hogy végetlenül könnyű dolog lesz az egy-két év múlva egybeülendő egyetemes ref. zsinaton az Egyházi Törvény 8. §-át egyetlen tollvonással eltöröltetni, s mandatumot hozni haza fellegvárunk elbontására, s a periferiák erősítésére:

Váró Ferenc.

* *

Egyházkerületünk alkotmányrevisiójának kérdését lapunkban ezennel fölszínre hozzuk. Őszintén valljuk, hogy mi egy nagyobb organismusnak: a magyar ref. egyház egyetemének része vagyunk. Alkotmányunk megbeszélése elől már e tekintetből sem zárkozhatunk el. Azonban, anélkül, hogy kicsinylenők az alkotmány kérdését, mégsem tartjuk ezt mindenek fölött való kérdésnek. Nem a formák elevenítnek meg. A királyhágoúti ref. egyházkerületekkel való együvé tartozásunknak is sokkal lényegesebb és bensőbb kriteriumai vannak, mint volna az alkotmányi uniformitás. Aztán nem feledjük, hogy itt a földön az eszme is, a forma is történelmi dolog. Fejlemény. Egyházalkotmányunk történelmi karakterével okvetlen számolnunk kell. A mi erdélyi egyházalkotmányunk be van itt olvadva a reformatus népelet organismusába. A multtal és jelennel kiméletlen szakítás nem rázkodással, benső meghasonlásokkal járna-e? A protestantismus jelenleg váltságos időket él. Mi itt kétszeresen is. Alkotmányjogi pártoskodás nem veszélyeztetné-e azokat a sürgősebb és magasabb feladatokat, melyek egyetértő erőnk munkáját várják? Igen, ez conservatív hang, de nem rossz értelemben. Méltatása ez a történelemnek, a tényeknek, de túlfelől nem zárkozunk el az elvek követelményei, az idők jelei elől sem. Belátjuk, hogy egyházalkotmányunk a *képviseleti* rendszer szempontjából is több tekintetben reformot kíván. Azt akarjuk, hogy az ó és az új ne kizárja egymást, de harmoniába jöjjön egymással. Ez tulajdonképpen a szerves fejlődés. Az eszmecezerének, az érleleti processusnak lapunk szívesen tért nyit.

Szerk.

Vallástanításunk reformja.

(Folytatás).

II. A közép-iskolában.

A gymnásiumi vallástanítás céljáról hosszasan beszélni felesleges. Többször képezte már ez meg-

vitás tárgyát, s így mindnyájunk előtt tisztán áll. A vélemények legfennebb a meghatározásban különböznek egymástól, de mind megegyeznek abban, hogy az nem lehet más, mint az, hogy egy oly mivel nemzedéket neveljünk, melynek gondolkozása, tudása nem áll ellentétben vallásos érzületével, s ez érzület ismét ne legyen más, mint az evangeliumon nyugvó tiszta protestáns érzület. Vagyis, legyenek vallásosak, de legyenek az evang. reform. egyháznak rendületlen hívei az életben is. Természetes, hogy e magasztos cél szolgálataiban kell állania az egész intézetnek, mert egy ember, egy tanszék erre nem elégséges.

Hogy e cél közelebről miképpen érhető el, arra nézve már eltérők a vélemények. Nemcsak kerületenkint más a rendszer, más a beosztás, de talán még a konventi tanterv keretében sincs teljes egyöntetűség, legalább az értesítők erre engednek következtetni. Megkísértjük az alábbiakban a véleményeket egyeztetni, hogy így az egész gymn. vallástanulásról egységes képet alkothassunk. Szükség azonban, ezt megelőzőleg elmodanunk azt, hogy a régi bajok és nehézségek közül, már sok el van enyésztetve, a mi eddig az egységes vallástanításnak útját állotta. E bajoknak legnagyobbika volt a vallástanári állások kérdése, a mitől volt feltételezve, első sorban, az egységes oktatás.

Ugyanis, középiskoláinkban mindeztideig nem voltak rendes vallástanári katedrák szervezve. A közszükségnek és óhajnak engedve, e bajon már segített az egyetemes konvent, mert még 1896-ban kimondta, hogy a középiskolákban a vallástanárok és a többi rendes tanárok között, sem a fizetés, sem a jogok tekintetében, különbség nem tehető, miért is az egyházkerületeket felhívja, hogy ezen rendeletet a kebelükben levő, felekezeti középiskoláknál végre hajtsák, egyuttal a konvent államsegélyekre semmi esetben sem fogjövőben ajánlani oly középiskolákat, melyek ennek már eleget nem tettek. (62 jkv. sz.) Az iskolafentartók azonban, e rendelet végrehajtásában, egy vagy más okból, késedelmezvén, e kérdést 1898-ban újólag tárgyalás alá vette az egyetemes konvent, és felszólítja az illető hatóságokat, hogy fenti »elvi határozatainak haladéktalanul tegyenek eleget« (44. jkv. sz.)

Egyházkerületünkről szólva, úgy tudjuk, hogy az ig. tanács már intézett is felhívást mindenik kollegium előljáróságához, hogy annak értelmében, a tavaszon összeülendő konventnek jelentést tehessen. Így tehát, a gymn. vallástanári állások betöltésének a küszöbén állunk.

Ezzel kapcsolatosan meg kell említenem a *minősítés* kérdését is, melyet hasonlóképpen többször felvetettek. Konventünk a vallástanári qualificatiohoz nem kíván semmi külön vizsgálatot, mint ezt némelyek véleményezték, megalégszik a papi képesítéssel, mert, tényleg ez adja meg a vallástudományban való képességet. Az egyszerűségében is bölcs konventi végzés így hangzik: »rendes gymnásiumi vallás-tanárok csak azok a theol. akadémiát végzett egyének lehessenek, a kik mindkét lelkészi vizsgálatot, *jeles* osztályzattal teszik le, vagy theol. magántanári oklevelet tudnak felmutatni. (1897. conv. jkv. 33. sz.)

Ennélfogva, nagyon aktuálisnak tartom újból felvetni a gymn.vallás tanítás kérdését is, hogy midőn a

tanítás sikeresebbé tételére a szükséges előfeltételek már megvannak: a tantárgyra, tankönyvekre, s mindkettőnél a módszerre nézve is, valamelyes egyöntetű megállapodásra jussunk, illetve itt is, az egész vonalon a szükséges reformokat keresztülvigyük. Hogy e kérdésben reformokra van szükségünk, azt mindazok elismerték, kik a »Prot. Közl.«-ben felszólaltak, nevezetesen: *Rákosi György, Bod Károly, Kerekes Endre*, kik valamennyien a konventi tanterv keretében tárgyalták a kérdést; és *Nagy Károly*, a ki attól eltérőleg, egészen új tervet adott (A gymn. vallás tanítás kérdéséhez. Prot. közl. 1891. 31—36. sz.), s végül elismeri a reform szükségét a fent jelzett pesti memorándum is

Kiindulásul mi is a konventi tantervet vesszük (lásd 1884. évi con. jkv.) és annak alapján tesszük meg észrevételeinket az egyes javaslatokra, megállapítván végül a kínálózó leghelyesebb beosztást.

Az *első, második* osztály tantárgya a biblia ó és új-szövetségi részének ismertetése, a legszükségesebb régiségtani és földrajzi ismeretekkel. Ha csak egy kissé utánna gondolunk annak, hogy mi is hát tulajdonképpen ez a tananyag: könnyen meggyőződhetünk, hogy nemcsak sok, de meg nem emészthető, mert az első gymn. osztályos gyermek fejlettségével, ismeret körével nem áll arányban, hanem azt messze felülmúlja. Különbösen sem látom indokoltnak, hogy a gyermeki kedélyre minő befoiyással van, ha ismeri az összes bibliai könyvek keletkezésének történetét, érti a régiségek jelentőségét: de nem érti a tartalmát, nem foghatja fel a lényegét. Mert az lehetetlen, hogy e két osztályban a könyvek történetét, szerzőit és a tartalmát is mind megtanítsuk, és még hozzá bibliai földrajzot és régiséget is adjunk. Éppen ezért ki kell hagyni mindazt, a mi szorososan véve nem tartozik a valláshoz, a mi sem nem épít, sem nem nevel. Hadd maradjon meg pusztán a tiszta vallásos elem!

A pesti memorándum is mélyen érzi ezt a nehézséget; meg is próbálkozik, hogy segítsen rajta, de, nézetem szerint, belereked. Miért? Azért, mert ismeretlent ismeretlennel akar megmagyarázni. Ugyanis azt javasolja, hogy ne a régi módon — mondjuk a Bocsor K. könyve szerint — tanítsuk a bibliai ismertetést, hanem bevezetésül adjuk a következő alapfogalmakat: biblia, testamentum, kánon, kanonikus, apokryphus iratok; a könyvek és az írás legrégebb alakja és módja stb. ismertetését, továbbá mindkét rész előállításának, nyelvének felosztásának, könyveinek számát. No, kérem, már magában véve ez egy kis pensum, pedig ez csak a bevezetést képezi. Ezután jőne a tulajdonképeni tárgy: »mindkét részben a történetek elbeszélése. Ezeket a bibliai könyvek tartalma szerint, három csoportba lehetne elöadni, u. m. a *történeti tanítói* és *prófétai* könyvek csoportja szerint. Mindenik csoportot azonban, egy általános irodalmi bevezetés nyitana meg az odatartozó könyvek természetéről, s aztán, a mily sorrendben és mértékben merítjük egymásután belőlük az elbeszéléseket, a szerint és azon mértékben ismertetőnk meg őket íróik, keletkezési koruk, s általános tartalmuk szerint.« A szöveg közé beosztatnának a földrajzi és régiségtani ismertetéseket, ezek is akkor, mikor az alkalom kínálkozik.

(Vége következik.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1899 márcz. 17.

(Folytatás és vége.)

Szászvárosi egyházközségünk szervezeti tanácskozási s ügyviteli szabályzatát igazgatótanácsunk mindekben megfelelőnek találván, jóváhagyta.

A nt. Pokoly József theol. tanár aa. által összeállított »Betürosos tárgymutató az erd. ev. ref. egyházkerület 1872—1897 évi közgyűléseinek jegyzőkönyveihez. Függelékül az »egyhker. közgyűlés, igazgatótanács és egyetemes konvent elvi jelentőségű határozatai« című munka összeállítván, az annak megvizsgálására kiküldött bizottság által, a kítüzött feladatnak teljesen megfelelőnek találtatott; minek folytán a kiváló gonddal és sok fáradsággal készített munkálatért ig. tanácsunk, őszinte mély köszönetének kifejezése mellett, 400 frt tiszteletdíjat szavazott meg nevezett theol. tanár aa. részére s mielőbbi kinyomatását elhatározta.

Küküllői egyházmegyénkben, az egyházi adózás állami alapon való rendezése iránti javaslata, a főt. egyházkerületi közgyűlés elé terjesztése szükségesnek nem találtatott, minthogy az egyetemes konvent az egyházi adó rendezését kezébe vette s a szükséges előmunkálatok már folyamatba is vannak.

Örvendetes tudomásul vette ig. tanácsunk a székelyudvarhelyi kollegium ama jelentését, mely szerint Kelemen János, a kollegium egykori növendéke által, szegény tanulók részére tett 500 frtos alapítványi összeget alapítványtevő örökösei befizették:

Ugyancsak székelyudvarhelyi kollegiumunk indokolt felterjesztése folytán engedély adatott arra, hogy a komollói elszegényedett egyházunkkal szemben fennálló 46 frt alapítványi tőke s járulékai iránti követelését, számadásából törölje.

Maros-ugrai és süvényfalvi egyházközségeink indokolt kérése folytán, kérdés intéztetett a főt. egyetemes konventhez, a tőke segélyek folyósítása iránt.

Főt. Szász Domokos egyházkerületünk püspökének elhalálózása folytán, az országos közalap végrehajtó bizottságban egyházkerületünk egyik képviselői állása megüresedvén, addig is, míg a egyházkerületi közgyűlés által ez állás véglegesen betöltetik, nt. Kenessey Béla theol. igazgató aa. felkérte a helyettesítésre.

Naszódi egyházunk kérésére, papi szállása bérének fedezésére kivételesen 125 frt. államsegély engedélyeztetett.

T. Fehér István detreheimi körlelkész aa., orvosi bizonyítvánnyal igazolván jelenlegi állomás helyének egészségére való ártalmas voltát, az üresen levő színyei körlelkészi állomásra áthelyeztetett.

Kádár István sóváradai kántortanító panaszából értesülvén igazgatótanácsunk, hogy sóváradai egyházunk, öreg kántortanítója részére még a 100 frt kegydíj folyósítására sem bír elég anyagi erővel, az állomás megüresedettnek nem tekinthető s a pályázat kihirdetése megtagadtatott, köteleztetvén az egyház öreg tanítóját az állomásban élethossziglan megtartani.

Végül a nagysármási egyház szervezkedésére vonatkozó költségvetés részletes tárgyalása is befejeztetvén, elnök aa. az ülést bezárta.

r. s.

TÁRCA.

Nyiltlevél a szerkesztőhöz.

Nagytiszteletű Szerkesztő Úr!

Kissé furcsán vagyunk mi az új hivatalos lapal. Azt sem tudjuk, mit írjunk, vagy mit ne írjunk belé, mert egyáltalán tájékozatlanok vagyunk, ez új lap oeconomiája felől. A régi lapról tudtuk azt, hogy, két részből áll: *testből* és *lélekből*. A test volt a hivatalos rész, a többi a lélek; s Szász Gerő azt mondta volt: »a testet megölhetik, de a lelket meg nem ölhetik; a hivatalos rész az anyaszentegyházé, de a lap az enyém. És mi nyugodtan pusztítottuk a papi rost, mert tudtuk, hogy a Szász Gerő lapjába írunk, s nem törődünk a hivatalos résszel, hanem, ha lestünk egy-egy zsiros hirdetést, hogy — megpályázzuk.

De most bajba vagyunk. Az egész lap hivatalos lévén, nem tudjuk, hogy hogyan is kell hát egészen *hivatalosan irni*? Úgy mint mikor az ember hivatalos ebédre van meghiva és szalonruhába öltözve, valami szent komolysággal érkezik, ül és étkezik, tányérjában hagyja a legjobb porciót, mely csontos lévén, a tiz körmével nem juthat hozzá, késsel-villával pedig nem boldogodik?

Nehéz dolog Szerkesztő Úr a mi helyzetünk. Jót lenne azért reánk nézve egy olyan szerkesztői kijelentés, hogy csupán a szorosabb értelemben vett *hivatalos rész* az, hová keztyüsen kell közelítsünk; a többi *független egyházi lap*, hová bárki, bármikor és bármiféle komoly egyházi vagy egyháztársadalmi ügyben, a szokott hivatalos félsz nélkül közeledhetik; és hogy a szerkesztő, nem egy hivatalos uniformisba öltözött mogorva kapus, ki csak azokat ereszti be az »Erdélyi prot. lap« csarnokába, kiknek »belépő jegyök« van, hanem szívesen lát mint *házigazda* minden, a penát irodalmi tisztességgel forgatni tudó egyént, ha esetleg, — mondjuk — *ellenzéki is valaki*.

Mert, ha az egész lap hivatalos akkor az ember le kell mondjon, a legszerényebb ellenzékiekedésről is, nekünk pedig még egy egyszerű presbiteri gyűlés sem esik jól, ha nincsenek ott a Baksai »Minekái« vagy a »Kiközluzniok«. S presbitereinktől megtanultuk a kákán is bogot keresést. Nekünk pl nem is esperes, ha nem »zsarnok«, nem is tanár, ha nem »büszke«, nem is igazgatótanács, ha nem »kegyetlen«, nem is közgyűlés, a hol »mindenek ékesen és szép rendben folyának.«

Igen! Nekünk voltak, vannak és lesznek panaszaink, sérelmeink, *nem* hivatalos elveink és meggyőződéseink; már most mit csináljunk azokkal?

Arra kérjük azért a Nagytiszteletű Szerkesztő urat, nyissa meg a zsilipeket ezen tengerszeme kben meggyült vizek szimára is, hadd indulhasson folyásnak, s hajtsa a malomkerekeket, vigye a tutajokat és a hajókat, mert ha nem. meggyülve sziklát repeszt és akkor baj lehet belőle.

Hiszen, hogy más ügyebaját ne is emlitem (végére is végezze mindenki a maga dolgát) hogy ad hassak én a néhai jó Protestáns Közlönyből ismeretes paróchiálisképeimnek — hivatalos alakot?

Talán lesz szives Szerkesztő Úr, úgy eligazítani e függő kérdést, hogy a kecske is jóllakjék s a káposzta is megmaradjon. A hivatalos jellegből azonban, mi is fenntartandónak véleményezzük azt, hogy legvérmesebb cikkeinket is »egyházi ügyben, *hi vatalból* — portomentesen« (? Szerk.) küldhessük.

Atyafiságos tisztelettel

Csekme Ferencs.

* * *

Lapunk nem pártlap. Szerkesztőségünk megbecsül minden jó gondolatot, minden okos szót, bárhonnan jöjjön is ez. Az csak fictió, hogy a mi hivatalos lapunk a komolyan vett vélemény szabadságot elfojtani akarná. Közöltük hát és pedig nagy lelkiismereti nyugalommal közöltük ezt a fönnebbi, már régibb keletű, de mégsem elavult, különben szellemes és kedélyes »malicziát« szszámítunk szerzőnek további munkásságára.

Szerk.

Egy levelező lap.

Olykor-olykor érkezik a postán egy-egy nyomtatott címzéssel ellátott hivatalos levél hozzánk, melynek tartalmát szinte előre tudjuk; s felbontván, a benne talált segélykérő ívet bosszankodva tesszük vissza borítékába, s többé ügyet sem vetünk reá; mert hát nálunk is elférne a segély, de mi nem kérünk, hát más se kérjen. Így az egyik kérő ív a másikat éri, s év végén bevándorol — összecsomagolva — az egyházi levéltárba.

Ilyen hivatalos levélboríték alatt jött egy segélyt kérő ív, még a múlt év szeptember havában, hozzám s azt hiszem a többi paptársaimhoz is. Ebben kér a *balázsfalvi* ref. egyház segélyt temploma felépítésére. Persze én is, s azt hiszem más is félre dobtuk. De különös Isten csodája volt, hogy e segélyt kérő levelet akár merre tettem az íróasztalon, az mindegyre szemem elébe került.

E körülmény mentette meg, hogy a múlt évi levelekkel nem csomagoltam be a levéltárba, hanem kinn hagytam. A legközelebbi presbiteri gyűlésen megszavaztattam erre a célra 1 frtot.

Mikor ezt a forintot elküldtem, az aláírási íven csak a ref. egyház neve állott egyedül. Miért ne lehetne ezen még más név is gondoltam — és az ívet visszatartva felküldöttem az udvari tiszthez; s lám, ő is aláírt egy forintot. Ekkor magamhoz hívtam a kurátort és azt mondtam; menjen el a jobb módu tisztességesebb emberekhez, s mondja meg, hogy a balázsfalvi református magyarok kérnek segélyt templom építésre, ennél szentebb célra még senki sem adakozott ez idő szerint, mert itt a magyarokat kell megsegíteni az oláh néptenger elborítása ellen. A kurátor elment s nemsokára több aláírással s néhány forinttal tért vissza. Most már elküldtem az ívet s a gyűjtött segélyt a Balázsfalviaknak.

Az aláírási ív mellé azt írtam: »ha mindenki azal a gondolattal fogja fel e gyűjtést, a minővel egy igaz magyar reformátusnak kell felfogni, akkor nemsokára Balázsfalván lesz a legszebb református tem-

plom felépítve. Erre másnap kapok egy *levelező lapot* ilyen tartalommal:

»Kedves barátom!

Míg a nyilvánosság valamelyik organumában tehetném, kedves kötelességemnek ismerem ez uton mondani köszönetet azért a jó indulatért, melyet két rendbeli küldeményeddel egyházam iránt megbizonyítottál. *Erdélyben te a negyedik vagy kinek eszedbe jutottunk!*

hálás barátod

Cseresznyés Ödön

ref. körlelkész.

Istenem! hát mi lehet ez?! *Negyedik!* Hát az idegen felekezetek, ellenséges indulatú nemzetiségek között sülyedő, vergődő ref. magyarság segélykiáltását nem hallja a hit rokon, a magyar testvér és a hazafi! *Negyedik!* Hát hol a szív, hol a lélek, a melyik meg nem indul ama kiáltó szóra: »Segéljetek, mert elvészünk«; hát az az ötszáz ref. egyház Erdélyben, mely csak 1—1 frtjával is szép összeget nyújthatna e célra?! *Negyedik!* Azt hiszem az első, második és harmadikok a nagyvárosi egyházak valának, a hol az evangelium szellemében segély-gyűjtő bizottságok működnek s nem marad a kérő szó meghallgatatlanul. Mi talán siettünk, de a többi egyházak alaposabban éstöbbet fognak gyűjteni, s majd néhány hét múlva Balázsfalváról ilyen tartalmu levelező lapok mennek szét a postán:

Kedves barátom!

A tömegesen érkező segélypénznek számbavétele annyira elfoglalt, hogy még csak most — egy hét múlva — köszönhetem meg küldeményedet, mely az erdélyi ref. egyházkerületből ez a *négyszázadik*, s még folyton özönlik a segély.

Jó barátod

Cs. Ö.

Ugy legyen.

s.

Különfélék rovata.

Püspökválasztási mozgalmak.

Szász Gerő pártja fölhívást bocsátott ki, melyből közöljük a következő sorokat:

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspöki széke betöltése elsőrangú s főfontosságú kérdése nemcsak anyaszentegyházunk, de a nemzeti ügynek is Erdélyben.

Olyan férfira van szükségünk, a ki hitben erős, vallásos meggyőződésben rendithetetlen, tapasztalatokban gazdag, szolgálatokban tapintatos, kormányzásban járatos, vezetésben bölcs, tudományban alapos, hírnévben tündöklő s a kerület képviselőjében tekintélyt parancsoló. Mindezek a tulajdonságok harmonikus összhangban feltalálhatók n. t. *Szász Gerő* volt esperes és kolozsvári első papunk személyében!

Az ő félszázados, harczban és békében dicsőséges, érdemekben gazdag multja, munkában edzett hosszú élettapasztalatai, fenkölt lelkülete, munkabíró ereje, nemes hivatásában ifjúi lelkesedése mind oly fényes tulajdonságok, melyek őt anyaszentegyházunk vezetésére legméltóbbnak ajánlják.

Br. Wesselényi Miklós főgondnok, Szacsvey Sándor főgondnok, Bacsay Domokos főgondnok, br. Bánffy Ernő főgondnok, Kebelei Nagy Sámuel főgondnok, Szilvássy Sándor főgondnok, Lőrinczy György főgondnok, Kassay Ignác főgondnok, Zathureczky József

főgondnok, Zathureczky Gyula főgondnok, Zarándi Knöfler Elek főgondnok, dr. Szádeczky Lajos theol. algondnok, dr. Keizler György algondnok, Kiss Lajos algondnok, Balássy Miklós algondnok, Antos József algondnok, Bedő József algondnok, Borosnyai L. Béla algondnok, Bakcsy Gáspár algondnok, Rettegi Sándor algondnok, Becsek Lajos algondnok, Deési Gyula esperes, Nagy József esperes, Kövér András esperes, Pap István esperes, Lőrincz Gyula főjegyző, Tunyogi Csapó Béla főjegyző, Borbáth Pál főjegyző, Vas Tamás lelkész, Kolozsvári Antal director, Bihari Sándor tanár, Koncz József tanár, Gyulai Kálmán tanár, Geréb Márton tanár, Szathmáry Ákos tanár, dr. Borcsa Mihály tanár, Kobori János tanár, Berényi János igazg. tanár, Somogyi Jenő tanár, dr. Benkő Gábor tanár, dr. Németh Gyula tanár, Kerekes Ernő tanár, Bod Károly tanár, Félegyházi Antal tanár, Olasz Gyula tanár, Kovács Dániel tanár, Szabó András tanár, Szabó Árpád tanár, Both István tanár, Kincs Gyula tanár, dr. Kolozsvári Sándor képviselő, Csizsár Gyula képviselő, Biró Ferencz képviselő, Magyarossy István képviselő, dr. Petry Mór képviselő, Rosnyai István képviselő, Deák József egyházker. pénztárnok, Deák Lajos kir. tanácsos, képvis., Biró Albert képviselő, Márton János képviselő, Kónya Miklós képviselő, Dali János képviselő. Herczeg Lajos igazgató-tanácsos, Koós Ferencz, kir. tan. képviselő

Dr. Bartók György pártja aláírásokkal ellátott fölhívást újabban nem fog kibocsátani. Azonban a pártvezetőség részéről úgy értesülünk, hogy százan fölül megy azoknak száma, kik e párthoz való csatlakozásra ígéretet tettek.

Bartha Lajosnak munkás és eredményes papi és esperesi működéséről az „Ellenzék“ április 4-én megjelent számában oly feltétlen hitelességű férfiú, mint *Réthy Lajos* nyújt eiismeréssel teljes adatokat. A cikk befejező szavai előtt e sorok állanak: »Ténye ket soroltam föl és nem korteskedem. Bartókot igen szeretem becsülöm, büszke vagyok rá, mint egyházam papjára. Bartha megett hosszú szolgálat tiszteletre méltó érdemei állanak, habár még teljes férfi erőben levő ember.«

Gyászlap. Özv. Jónás Elekné, szült. Kiss Anna, ev. ref. lelkészné, életének 79. évében elhunyt. Aldás emléken.

Gyászlap Kolozsvár néhai lelkészének: Herepei Gergelynek leánya s egyik jelenlegi lelkészünknek Herepei Gergelynek testvére: *özv. Pataki Gyuláné*, szült. Herepei Ottilia március hó 31-én temettetett el Kolozsvárt. Aldás emléken.

A legnagyobb könyv. Müller Miksa, a híres oxfordi tanár, nem rég részletes leírást közölt a »Kuth Daw« nevű szent könyvről, mely a legnagyobb könyv a világon, Mandalay mellett Birmában találták; 729 tartalmas, felíratos, fehér márványlapból áll s minden lap külön kis, téglából épült templomban van. Az encyclopaedikus jellegű, óriási mű három csoportból áll, melyeket egyenként pisakának (kosár) neveznek s így az egész neve három kosár (tripisa-ka.) Tartalma nagyobb, mint a bibliáé és koráné együtt véve, a budhista papok 275,250 versszakot s 8.808,000 szótagot számoltak meg benne. Az egész palmi írással van. Feltűnő, hogy ez a szent könyv új eredetű. 1857-ben készítették Mindomin birmai király parancsára.

Az ausztriai áttérési mozgalomról, a melyet a r. kath. papok eleinte csak nevettek, most már a r. kath. lapok is közölnek adatokat, még pedig a valóságához közel álló adatokat, már t. i. statisztikai szempontból. A »Politischen-Fragmente« című bécsi klerikális lap ugyanis legközelebb a következőket írta: »A 19-ik század századvégi reformációja észak Csehországban épen olyan módon halad előre, mint a Luther idejében s csaknem mindennap olvashatni a különféle la-

pokból újabb meg újabb áttérésekről, jobban mondva egész csoportok áttéréséről. Így Egerben legközelebb több mint 1100 ember tért ki: Dux mellett egy egész falu protestánsá lett s ref. módra keresztelkednek. Egész észak Csehországban alig van egyetlen német város, a hol több-kevesebb proselita ne volna. — Ugyanaz a lap még a következő tudósítást is adja: »Az észak-csehországi vallásos mozgalom folyton növekvőben van, hasonlít a lavínához s ha állam és egyház közbe nem lépnek — reméljük, hogy még nem késő — bi zony igen rövid idő alatt Észak-csehország Egertől Reichenbergig protestánsá lesz. Pár példát hozunk fel igazolásul: Pirkentemmerben, Karlsbad mellett, az egész lakosság elhatározta, hogy prot. lesz s már templomot is akar építeni egy üzleti csomópont helyén. S ha Karlsbad körüli falvak, Aix Tiahorn, s a többiek épen ezen az uton vannak s talán már át is tértek a prot. vallásra. Magában Karlsbadban nem kevesebb, mint ezer ember jelentkezett egyszerre a plébánosnál s ez így megy in infinitum. Észak-Csehország minden német városában s helyiségében. (S. L.)

Ujfalussy Béla választotta meg a tiszántúli ref. egyházkerület világi főjegyzőjévé.

A közoktatásügyi tanács reformtervei. A közoktatásügyi tanács a legközelebbi napokban terjeszti fel Wlassics Gyula vallás és közoktatásügyi miniszterhez legújabb reformterveit, melyekben különösen preparandiai tanárok képzéséről és képesítéséről gondoskodik. a preparandiai tanárok képzésének nem az egyetlen kell történnie. A tanítók oktatói magának a tanítóságnak sorából kerüljenek ki. Csak kitűnő és jeles oklevelű tanítókat vegyenek fel a három évi polgári iskolai kurzusokra, s a kik ezeket kiváló eredménnyel végzik el, azok maradjanak vissza azokban a kollégiumokban, másrészt az Erzsébet-nőiskolában szerveznek a preparandiai tanárjelöltek számára. A szervezet három részből áll. A képesítésről 8 paragrafus intézkedik, míg a felállítandó kollégiumok ügyét 12 pont tárgyalja. A tanítóképző intézeti tanárok képesítésére állami vizsgáló bizottság felállítását sürgeti a tervezet. A tanárjelöltek a tantárgyak következő csoportosítása szerint bocsáttatnak képesítő vizsgálatra: a) Filozófia és pedagogia; b) Magyar történelem, földrajz; c) Magyar, német; d) Történelem, földrajz, német; e) Menyinyiség-tan, természettan; f) Biológia, vegytan és ásványtannal, természettan.

Krisztus koronájának töviseiről. Sely francia tudós, aki nagy hírnevet szerzett »Krisztus kinzóeszközei« ről írt értekezésével, a minap érdekes tanulmányt mutatott be az akadémiában a szent korona töviseinek szétszórásáról. E század elején — mondja — csak 27 tövis létezéséről volt szó, de most felfedezett egy okmányt, amelyben 590 tövisről történik említés. Ezuttal csak azokról a tövisekről emlékezett meg, amelyek Balduin herceg koronájából származtak. Ezt a koronát a herceg 1239-ben vette Franciaországban s Szent Lajos az e célra építettet kápolnában őriztette ezután. A tudós szerint lehetetlen a szent korona töviseinek számát meghatározni; Saint Vicent Ferrier, a Domokos-rend főnöke szerint hetvenkettő volt a tövisek száma. Valamennyi tövist francia királyok ajándékozták hercegeknek és apátságoknak. Szent Lajos huszonhárom ajándékozott el. Stuart Máriának is volt egy Krisztus koronájából származó tövise, melyet kivégzése előtt Northumberland grófnak ajándékozott. Ezt az ereklyét most Genfben őrzik. (P. N.)

Az írón jubileuma. Talán nem is hiszik el, hogy az írón feltalálásának most van ötvenéves jubileuma. Szibéria ajándékozta meg a világot az elterjedt írószerszámmal; ott vannak a legnagyobb grafittelepek, melyekre 1842-ben bukkant Alider finn kereskedő. Rögton felfogta a nevezetes ásvány nagy jelentőséget s mindjárt meg is kezdte kizsákmányolását. A negyvenes évek végén jött arra a gondolatra, hogy faburkolattal vonja körül a grafitrudacsákat s 1854-ben megalapította a Martinsky Mine névvel ismert gyártelepet. Azóta 33,000 mázsa grafitot bányásztak ki a kiapadhatatlan

telepből s az egész világot elárasztották faburkolatba bujtatott grafitrudacsával: írónnal. (P. N.)

Nyilvános köszönet. A kalota-szentkirály-zenitli ev. ref. társsegyszáz mult évben épített papi lakására adományoztak: Báró Jósika Samu öngyméltósága 10 frtot, Gróf Bánffy György öngyméltósága 50 frt értékű, Barcsay Domokos öngyméltósága 30 frt értékű, a kalota-szentkirályi közönség 100 frt értékű faanyagot, a bélesi gőzfűrészt igazgatósága 118 frt értékű deszkát és léczet, Szilágyi László helybeli ref. lelkész úr 100 frtot. A nemes lelkű adakozóknak úgy a magunk, mint egyházunk nevében azon óhajtásunk kíséretében mondunk itt a nyilvánosság előtt is hálás köszönetet, hogy találják meg a legszebb jutalmat azon boldogító öntudatban, melyet a szeretet munkájának teljesítése ad. Kalota-Szentkirály, 1899. márczius 10. *Kis János és Varga Ferencz sz. gondnokok.*

Hivatalos rész.

1077 — 1899.

KÖRLEVÉL

A nt. Esperesek és összes iskolaszékek figyelmebe.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr öngyméltósága, f. évi 19291 sz. a. körrendeletet intézett a megyei közigazgatási bizottságokhoz, az 1893 évi XXVI. t.-cz alapján megállapított tanítói fizetéspótlások és korpótlékok folytatólagos kiutalványozása tárgyában.

E körrendeletet, megismerés és ahhoz alkalmazkodás végett az alábbiakban közöljük az összes érdekeltekkel:

Az 1893 évi XXVI. t.-cz alapján községi és felekezeti elemi iskolai fizetés kiegészítés és korpótlék címén engedélyezett államsegélyek az eddig követett gyakorlat szerint, bizonyos meghatározott időtartamra utalványoztatván ki, a folyó évi augusztus hó végével letelőben levő ciklus szükségessé teszi a folytatólagos kiszolgáltatást célzó intézkedést.

Nehogy tehát az államsegélyek felvételénél az utalvány rendeletek késedelmes kibocsátása akadályul szolgáljon, a megfelelő adatoknak kellő időben rendelkezésemre állaniok kell. Ép azért fő figyelemmel az érdekelt tanítók anyagi helyzetére — elvárom, hogy a közigazgatási bizottság és a kir. tanfelügyelő, úgy az adatok megbízhatósága, mint azok beszolgáltatásának pontossága által jelzett törekvésben támogatásomra lesznek.

A felesleges munkának elkerülése indított ama elhatározásra, hogy egyfelől a már államsegélyben részesülő iskola fentartóktól a folytatólagos kiutalványozás céljából külön kérvény benyújtását ne kívánjon és másrészt, hogy a fizetés kiegészítési államsegélyeket az eddigi gyakorlattól eltérőleg ne bizonyos számú évekre szorítkozólag, hanem további intézkedésig, azaz a míg akár az iskola, akár a tanító tekintetéből beálló valamely változás a módosítást szükségelni fogja — tegyen folyóvá.

Tekintve ugyanis, hogy sem az 1893 évi XXVI. t.-cz. sem az annak végrehajtása tárgyában kiadott utasítás az államsegélynek csupán bizonyos számú évekre szólólag történő engedélyezését és utalványozását elő nem írja, a már egyszer engedélyezett és

kiutalványozott államsegély, a míg csak iskola fentartó és tanító tekintetéből annak élvezetéhez kötött feltételek fenforognak, évről évre ugyis kiszolgáltatandó.

Indokolatlannak tartom tehát, hogy midőn a végrehajtási utasítás a változás bejelentésének kötelezettsége tekintetéből úgy a közigazgatási bizottságot, mint a kir. tanfelügyelőket, főleg pedig az iskolaszékeket illetőleg világosan rendelkezik, a midőn tehát ezen bejelentések alapján az utalványrendelet módosítása esetről-esetre eszközölhető, bizonyos számú évek elteltével az összes utalványrendeletek — akár állott be változás folytán annak szüksége, akár nem — mégis megújíttassanak.

A községi és felekezeti elemi iskolai tanítók korpótléka tekintetéből pedig önként kínálkozik azon eljárási mód, hogy az e czímen engedélyezett államsegély a tanítók következő korpótlékának esedékességeig utaltassék ki, a mikor az újból megnyílt igény alapján az ügy ügy is tárgyalás alá kerül.

Szükségesnek tartom azonban, hogy a közigazgatási bizottságot és a közig.-bizottság útján a kir. tanfelügyelőt és az iskolaszékeket hangsúlyozottan figyelmeztessem arra, hogy minden az államilag segélyezett iskola tanítójának személyében, az iskola viszonyaiiban, vagy az iskola fentartó anyagi helyzetében beálló olyan változást, mely az államsegélyt érinthető, a mulasztót terhelő közeg személyes és anyagi felelőssége mellett, haladéktalanul bejelentsenek.

Az egyházi főhatóságokat egyidejűleg felkértem, hogy a felekezeti iskolaszékek ezen kötelezettségének pontos teljesítése érdekében szintén hassanak közre.

Ezek után felhivom a közigazgatási bizottságot, hogy a folytatólagos utalványozásnak hivatalból leendő eszközölhetése végett az ide mellékelt ívek felhasználásával és az azokon feltüntetett rovatok pontos kitöltésével olyképp készítsen kimutatást, hogy:

1. a fizetés kiegészítési államsegélyt élvező iskolák az e czélra szolgáló íveken és pedig jellegük szerint külön-külön íveken, csoportosíttassanak és

2. hogy a korpótlékok kimutatása szintén az arra szolgáló íveken, ugyancsak az iskolák jellege szerint külön-külön íveken, csoportosítva készíttessék el.

Ezen kimutatások f. évi ápril. végéig hozzám és pedig külön jelentés kíséretében az összes fizetés kiegészítési, és külön jelentéssel az összes korpótléki kimutatások multhatatlanul felterjesztendők.

Figyelmeztetem azonban a közig. bizottságot, illetve a közig. bizottság útján a kir. tanfelügyelőt, hogy a fizetés kiegészítésére vonatkozó kimutatás szerkesztésénél azon iskolák, melyek részére az államsegély csupán elvileg engedélyeztetett, de még ki nem utalványoztatott — figyelmen kívül hagyandók.

Tudatni kívánom a közig. bizottsággal ezuttal azt is, hogy mindazon kérvények alapján, melyek f. évi január 14-én 2891 sz. a. körrendeletem hatása alatt f. évi március hó 5-ig a vezetésem alatt álló ministeriumhoz felérkeztek, a korpótléknak még az 1898 évre eső részletét is kifogom államsegélyként utalványozni.

Mivel azonban mint azt már említett körrendeletemben is hangsúlyoztam, f. évi április 1-től kezdve

a m. évi költségvetési hitelt többé igénybe nem vehetem, viszont a március 5-ikét követőleg beérkezett kérvények a nagy munkatömeg mellett olyképp, hogy az utalványozás még március hóban megtörténjék — el nem intézhető a szükséges államsegélyt még ha a korpótlék igény 1898-ban nyílt is meg, már csak 1899. január 1-től kezdődőleg tehetem folyóvá

Ezen esetben tehát a mint azt hivatkozott körrendeletemben szintén kijelentettem, a korpótlék összegnek 1898-ra esedékes részletét az iskola fentartó lesz kénytelen kiszolgáltatni.

Nehogy tehát egyes iskolaszékek az ily elbánás alá vett kérvények kapcsán a ki nem utalt részlet pótlólagos engedélyezését tájékozatlanság miatt újból kérelmezzék és ez által teljesen felesleges munka okoztassék, meghagyom a közig. bizottságnak, hogy az államsegélynek ily módon történő megállapítása eseteiben az érdekelt iskolaszékeket kellőképp világosítsa fel arról, hogy az 1898-iki részlet kizárólag fedezeti nehézség miatt nem utaltatott ki s mert annak pótlólagos engedélyezése is teljességgel lehetetlen, a kérelmezés is — mint meddő — felesleges.

Kolozsvárt, 1899. március hó 27 én.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Parádi Kálmán,
h. titkár.

1035—1899

KÖRLEVÉL

valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Előljáróságának.

Erdélyrészi ev. ref. egyházkerületünk kötelekében álló főgymnasiumoknál az idei érettségi vizsgálatok szóbeli része az alábbirt időben és elnökök mellett fog megtartatni.

1. Nagyenyeden f. é. június hó 26- és 27. napjain Zeyk Dániel főispán és kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetére Csató János kir. tanácsos és kollegiumi főgondnok elnöklése mellett.

2. Kolozsvár f. é. június 26. 27 s 28 napjain gr. Bethlen Ödön koll. főgondnok akadályoztatása esetére Szacs-vay Sándor koll. gondnok elnöklése mellett.

3. Maros-Vásárhelyt f. é. június 23, 24 és 25 napjain gr. Tholdalagi László gondnok, akadályoztatása esetére Deézsy Zoltán gondnok elnöklése mellett.

4. Székely-Udvarhelyt f. é. június 19 és 20 napjain Dr. Mezei Ödön főgondnok, akadályoztatása esetére Ugron János gondnok elnöklése mellett.

5. Szászvároson f. é. június hó 13-ik napján gr. Kuun Géza főgondnok, akadályoztatása esetére Balog József gondnok elnöklése mellett.

6. Zilahon f. é. június hó 22 és 23 napjain Balássy Miklós kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

7. Sepsiszent-Györgyön f. é. június 27 és 28 napjain Dr. Bodor Tivadar főgondnok, akadályoztatása esetére Ujvárosy József főgondnok elnöklése mellett.

A miről a m. t. Előljáróságokat és az érdekelt ifjakat mihez tartás és további eljárás végett értesítjük.

Kolozsvártt, 1899. márczius hó 20-án.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bármintve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

Pro Irenico

A mult hetekben megjelent »Ki legyen az erdélyi református püspök?« című röpirat alkalmat szolgáltatott Váró Ferenc úrnak, hogy e becses lapok szerkesztőjéhez intézett nyílt levelében ama röpirat által négy pontban egybeállított helyzet-képet taglalja s különösen az egyházkerületünk szervezetét érintő első pontot commentálja. A szerkesztő, e kezdeményezésre, megnyitotta lapja hasábjait az »egyházkerületünk alkotmány-revizioja« kérdésével foglalkozó eszmecserek előtt. Élek tehát az alkalommal, hogy e kérdéshez hozzá szóljak. De ezt, ez idő szerint, még nem tehetem másképpen, mint a helyzet signaturájának a méltatásával, a mire kettős okom van, t. i. Váró úr is ezen keretben kapta meg s indította meg az ügyet és mivel a helyzet ismerete nélkül egy lépést sem tehetünk előre.

Pro Irenico beszélek az alábbiakban, mivel a helyzet megítélésében közelebb állok hozzá, mint Váró úrhoz s mert álláspontom ez: kénytelen leszek követni Váró úr gondolatait is. Azonban mielőtt tárgyamhoz hozzá kezdenék, már előre is két dolgot kell megemlítenem, a melyek Irenicus röpiratára is vonatkoznak. 1. Váró úrral egyetértve, én is azt tartom, hogy Irenicus a maga nevében beszél és »elmondja, hogy ő milyen programot kíván, vár és remél jelöltjétől«, azaz, hogy a röpirat subjectiv értékű. De röktön hozzá kell tennem azt is, hogy oly subjectiv nézponjt jut benne kifejezésre, — ha nem is valamely programra nézve, de a helyzet megítélésében, — a mely egyházkerületünk jelentékeny nagy részének gondolkozásával és érzületével találkozik, abban visszhangra talált, illetőleg már előzetesen is élt. 2. Az a programmpont, a melyet Váró úr »jelentős tartalmunak, reális jelentőségűnek« nevez, — ilyen pedig szerinte csak egyetlen egy van, t. i. a mely a szervezeti, az alkotmányi kérdéseket érinti — teljesen egy és ugyanazon kategóriába esik az anyagi ügyek központosítási rendszerének a megítélésével, azaz e tekintetben is, a püspök-jelöltek közül — bár szívesen várnók tőlük — »egyik sem ad, de nem is adhat más programot, mint azt, hogy e kérdésben maga az egyházkerület egyeteme s annak alkotmányi megtestesülése lesz hivatalva bölcsen, egyet-

értőleg és lelkesedéssel — a nagy szükséghez mért elhatározásra jutni.«

Következésképen, a mint az egészséges közszellem megteremtése, a hitélet belsőbbé tétele, az egyházi vagyongazdálkodás rendszere tekintetében — Váró úr nézete szerint is — nem kívánhatja és nem is kívánja az egyházkerület alkotmányos többsége a maga akaratát, bizonyos előzetesen fixirozott program mellett, megismételni a választandó püspökben: éppen úgy áll a dolog az egyházi szervezet kérdésével is; azaz ennek változtatása, vagy változatlan fentartása nem kényszerítheti egyetlen püspök-jelölt pártjának sem valamely jelentős tartalmu, reális jelentőségű programját. E tekintetben is a szükség, — a nagy szükség szokott parancsolni, melyhez fogja bizonyára mérni az egyházkerület egyeteme is, annak idejében, a maga bölcs, egyetértő és lelkesedéssel hozandó határozatát. Tehát ne adjunk Irenicus egy kifejezésének a pótlására olyan commentárt függetlenül, melynek alkalmazhatóságát, egy teljesen analog másik pontnál, magyarázatunk által előre is kizártuk.

Irenicus helyzetet, vagy mint ő mondja, tényeket constatal, hogy a viszonyokra való figyelmessé tétel által az illetékeseket a püspökválasztásnál követendő maguktartásának felelősségteljes következményeire reáutalja. Az a helyzet pedig, — feltéve, hogy a valóságnak megfelel — semmi esetre sem fordul meg egyetlen ember erején vagy akaratán; de minden viszonyok jövő alakulására a vezérhelyen álló egyéniségek irányításának, szellemi energiájuk mértéke és irányának nagy befolyása van, azt tagadhatatlanul igazolja előttünk a mindennapi élet s közelebről kerületünk újabb története. Ezért lehetetlenség, hogy a helyzet mérlegelése döntő befolyást ne gyakoroljon az egyháza javán csüggő minden református lelkére, midőn »a kor szelleme« keresi (hogy meg is találja) »a maga emberét«. Nem lehetetlen ugyan, hogy a »korszellem« a helyzet mérlegelése nélkül is neki indul, »a maga embere« megkeresésének, hamar is megtalálja, de eljárásából hiányzik a kellő komolyság s maga is, mint embere, csak korcs, bármennyire dicsőítse vagy bálványozza is ezt. Ha az az ember csak »érdemes« ember, de nem egyszerűsmind »megfelelő« ember is: a jobbakkal éppen nem

lehet örülnök a korszellemnek ama megnyilatkozásában, mely a munkateret a meddő érdem jutalmazására, saját kárával, nyugdíj-pótléknak áldozza fel.

Pro Irenico beszélék, de egyuttal egyházunk egész életéről s ebben a szervezet kérdéséről, mint egyik, de lényeges alkatrészéről is.

Általános történelmi tünemény, hogy valamely institutionnak minden részletei, mint az organismus alkatrészei, a legbensőbb egybefüggésben vannak egymással. Az egyháznak egészséges közszelleméből önként folyik a hitélet bensősége, a pénziák egyensúlya és a szervezet zavartalan működése. Ne gondolja senki, hogy szabadelvű szellemi irányzat centralis bureauból kormányozható tetszés szerint, vagy p. o. hogy a vallásos élet elfonnyadt virágai gazdag anyagi gyümölcsöket fognak teremni. A ki anyagi fellendülést, az alkotmány pezsgő életműködését kívánja látni, annak akar-nia kell a lelket is, a mely ezeket élte.

Irenicus azt állítja, hogy közszellemünk nem egészséges, együvé tartozandóságunk érzete lanyhult; a hitélet ereje és buzgósága nem nyilvánul kellő fokban. Csak következetes és pedig historiallag és psychologiallag következetes, midőn a megfelelőket állítja a materialekról is. Váró úr, ki Irenicus helyzet képeit programponctokul, vagy ezek kiindulása támadó helyeül tekinti, magával a helyzettel mit sem törődve, constatálja, hogy azok nem alkalmasok egyéni program gyanánt, mert a közszellem változásaira nézve programot a bölcs Isten mutat az általa elválasztottaknak, a hitélet pedig mint járulék, vagy mutató csatlakozik a közszellemhez s a programok között e részben sem lehet eltérés.

Sajnálom, hogy Irenicus itt is félreértetett, habár bizonyos elvi differentiák is forognak fenn. Az elvi differentia az, hogy Irenicus szerint — a mint szavaiból kiveszem — a közszellem nem valamely mechanikus periodusokba szorított valami, a mely egyszer csak feltámad a messze óceánokon és bejárja a nagy világot tenyészetet hordva, hogy aztán a sarki tájakon elüljön vagy pedig a boreással a polusoknál felzúdulva, világkörüli körútjában ismét elfagyaszt mindent: hanem az isteni gondviselésnek emberekben, emberek által ható, s az egyeseknek szabad tevékenységében folytatott munkássága útján teremtetik meg. Tehát ha a közszellemnek és az ezzel egyházi téren összefüggő hitéletnek az egyes ember nem ad is programot, de munkás benne. S így nem az a kérdés, hogy ki milyen programot ad, hanem mily biztosítékot nyújt egyéniséggel a munkára. Mert ha a vezérhelyen álló egyéniség az anyagi ügyek kezelésének rendszere és az egyházi szervezet tekintetében kevésbé érvényesülhet is, de a közszellem ápolásánál, a hitélet fokozásánál, a hol a példa ereje a lehető legvonzóbb tényezők egyike, döntő befolyásu. Ha valahol, itt bizonyára áll úgy jó, mint rossz értelemben a »de capite foetet...« közmondás érvénye. A ki egyénileg nem képes, mert nem is tud a maga szűkebb körében közszellemet teremteni, hitéletet ébreszteni, az nem fog soha a vezérhelyen sem, mert hiányzik belőle az erre szükséges erő.

Hogy mit tehet a megválasztandó püspök az anyagi ügyek és a szervezet kérdésében, azt bajos megmon-

dani, mert itt nem az ő egyedi terrenumán áll, hanem törvények és szabályok által disponáltatik. Egy azonban bizonyos: semmit nem tehet, a mi az egyházkerület alkotmányos többségének, az ezen kérdésekben elfoglalt és kifejtett akaratával ellenkezik. Ezen akarat pedig — mint említettük is — annak idejében, a szükséghez mérten, esetről-esetre, nem pedig anticipálva és mellék-kérdésekben fog megnyilatkozni. Hogy azután a közgyűlés akaratának megfelelő tevékenységet a püspök tud-e végezni, az ismét az ő egyéni-képességeitől függ.

Nem csinálunk belőle titkot, hogy az a két párt, a mely a maga jelöltjéhez positiv váradalmakat köt és tiszta képpel bír a jelen helyzet követelményeiről, a continuitás és a consolidatio jelszavaival akarja kifejezni a maga irányeszméit. Ugy vélem, hogy egyházkerületünkre nézve veszedelmet jelentene, ha a két irányzat egymást kizárná és nem egy volna. Meg vagyok róla győződve, hogy nem a lényegben, hanem a sorrendben van az eltérés. A két elv okvetlenül kizárná egymást, ha egyik oldalon a continuitás alatt a közelmúlt tradíciók, elvek és irányzatok, különösb- ben pedig az a jogi és történeti absurdum folytatása értetnék, hogy minden vagyon, minden jog az egyházkerületi közgyűlés feltétlen souverain rendelkezése alatt áll s ezt a közgyűlést vezeti, helyettesítheti, háttérbe tolhatja annak a régi kovásznak alkotmányos formába öltözött alakja, melynek elföldelésén 1871. és 1872-ben oly buzgón munkált minden kéz, minden agy és minden szív; kizárná egymást, ha a másik oldalon a consolidatio, mint egyetemleges és kizárólagos cél, tabula rasat is kész volna csinálni a közelmúlt eredményeiből és eseményeiből. De mert nem az a felfogás egyik oldalon sem, azért azt hiszem, hogy a két elv összhangja, az egyházkerület anyagi és szervezeti ügyeinek az intézésében előállván, azokat sikeresen fogja elrendezni.

Az anyagi ügyek rendezésének programját a hetes bizottságtól várjuk, valamint a vagyoni kérdések mibenlétének tiszta képét is. Azért sem Váró úr, sem én nem beszélhetünk positiv számokról, hanem egyszerűen azt kell constatálnunk, hogy vagyon-kezelésünknek vannak achilles-sarkai, melyek a visszaapadást lehetővé tették, a melyek tehát eliminálandók. Hogy és miképen: erről a közgyűlés fog határozni, a hetes bizottság programjának a beérkezése után.

Irenicus felfogását nem valamely elméleti fakó színbe való beleszeretés indokolja, midőn a szervezet kérdésével és az anyagi ügyek kezelési módjával ily szoros egybefüggésben foglalkozik, hanem az a meggyőződés, a melyet bizonyára Váró úr is oszt, hogy az anyagi viszonyok bizonyos mértékig összefüggnek a szervezeti kérdésekkel is. Mert — fogadjuk el a Váró úr által említett számot — a negyedmillió activ nyereség kevesletnek hozadékát képező 12—15,000 frt hiány, ha a megalapozott, de be nem fejezett intézmények mindenesetre biztosítandók, csakis jüvedelemfokozás, vagy kiadás-csökkentés útján fedezhető. A harmadik út, az Igazgató-tanács által a hetes bizottságnak javasolt kamatláb leszállítása ki van zárva nemcsak azért, mert az egyházkerület kötelezettsége, brevi manu, fel nem bontható, hanem azért is, mivel általa csak azon kevés egyházak és egyházi hivatalok sulytatnának, melyeknek központban kezelt pénzüik van s a melyek

eddig egyedül szolgáltatták az anyagot az egyházkerületi vagyon-gyűjtéshez és az új intézmények megalkotásához. Őket a kamatláb leszállításával újólag sújtani már nem csak jogtalanság, hanem egyenesen barbárság volna.

A hiány elenyésztetésére a jövedelemfokozás nyújt ugyan, de nem teljesen megfelelő kilátásokat. P. o. a magyar-nagy-zombori birtok, mely eddig tényleges jövedelmet nem nyújtott, most 4000 frtért bérbe adott. De ez kevés és egyéb helyeken nem remélhetünk még annyi összeget. A legbiztosabb és okvetlen felhasználandó másik út tehát a megtakarítások útja, mely hogy hova fog vezetni, azt ma egyikünk sem tudja. De azt igenis tudja mindenki, hogy a megtakarítást józanul csak oly tereken lehet foganatosítani, hol a kiadás nem feltétlenül szükséges és megszorítása veszélylyel nem jár, mert az általa fentartott intézmény pótolható másképen.

Azt hiszem, hogy Váro ú: előtt is teljesen tisztában áll már Irenikusnak az egyházi szervezetre nézve tett egyik vagy másik megjegyzése. Láthatja, hogy nem csak úgy a levegőből, vagy a formai szépség kedvéért előkapott eszme áll ottan, hanem az anyagi ügyek consolidatiójának szüksége által megteremtett kényszerhelyzet fogja igényelni, hogy úgy a vagyonkezelésben, mint a szervezetben némi módosítások tétessenek. Váro úr ismeri a többi egyházkerületek decentralizált kormányrendszerét és azt is jól tudja, hogy az az ügyek menetére nem kedvezőtlenebb, mint a miénk, sőt bizonyára az sem titok előtte, hogy olcsóbb is. Ha a szegény erdélyi egyházkerület évi 16,000 frtos központi közigazgatási apparátust tart fenn, míg a hatalmas tiszántúli egyházkerület ugyanazon teendőket évi 3700 frt költséggel végezheti: nyilvánvaló dolog, hogy a viszonyokhoz mért megszorításokat, illetőleg megtakarításokat mi is megtehetjük administratiónk kára nélkül, de ezzel természetesen az Igazgató-Tanácsnak revisiója is kell, hogy karöltve járjon. Nem eltörlésről, hanem a munka elosztás revisiója szükségéről van szó.

Ne tessék tehát senkinek Irenikusnál oly dolgokat keresni, a mik ott fel nem találhatók. Nem akarja ő a jelen püspök-választás kérdését a szervezet változtatásának programjával összekötni, hanem egyszerűen utal a ma már meglehetősen ismert anyagi helyzetre, ennek kérlelhetetlen logikai következményeire és igyekszik felhívni a figyelmet arra, hogy a püspök-jelöltek pártolásánál ezen körülményt se hagyják ki a számításból, hanem a »megfelelőség« jellemvonásainak megalkotásánál erre is legyenek tekintettel azok, kiknek kezében van letéve az egyházkerület sorsa. Bizonyára alig képzelhető fonákabb helyzet, mint mikor a viszonyok parancsolta változások megtétele előtt, a melyikről mindnyájunknak jó előre tudomásunk van, a püspök-választásnál oly lépés követtetnék el, mely a feltétlen szükséges átalakításoknak útját vágja s a kerületet zsákutcába viszi.

Ez a helyzet Irenikus szerint s ezt a képet helyesnek, megfelelőnek vallom én is.

Pokoly József.

Néhány szó Kanonistához.

A kánonisták és legisták nem tudták egymást soha sem megérteni. Úgy látszik, hogy ez a vonás epigonjaikra is átszarmazott. Legalább arra mutat az is, hogy midőn e lap 9. számában kifejtettem, hogy az erdélyi ref. kerületnek közgyűlése a zsinati törvények által adott jog alapján választja a kerület püspökét és midőn reá mutattam arra, hogy ennek a kerületnek jogot adott az egyetemes zsinat szervezete megtartására, a képviseleti rendszer elveivel összhangzó fejlesztésére, midőn kimutattam azt, hogy az így teremtett helyzet az erdélyi egyházkerület megegyezésével és nem kívülről, talán esetleg az egyetemes zsinattól jövő parancsszóra változtatható meg: mostan Kánonista, a Debreczeni Prot. Lap 15. számában, mindenféle összevisszaságokat von ki az én tétéleimből, azt mondván, hogy objectiv czáfolatok és ellenargumentumok helyett csupán nagy lelkű engedményeket adok, bizonyos dolgoknak elhívására.

Téved Kánonista. Jóhiszeműleg jártam el vele szemben, mert feltételeztem róla, hogy az unió kérdését részleteiben és történetében is ismeri csak úgy, vagy még jobban, mint én; feltételeztem róla, hogy jogszabályok értelmezésénél a ratio legis, illetve iuris vezeti ott, hol az értelmezés szüksége fenforogni látszik. Elismerem, hogy hibáztam, midőn az egyházi törvények valódi értelmét eléje állítottam és nem tettem rögtön oda a történelmi és jogi bizonyítékot. De ez csak azért történt, mert Kánonista iránt egyes régebbi cikkei miatt, p. o. a kolozsvári papválasztás kérdésénél stb. elismeréssel viseltetvén, sértésnek tekintettem volna, hogy köztudomású és kéznél levő tényeket lapszámos idézetekkel és utasításokkal igazoljak előtte. Most reá kényszerítet, tehát megteszem.

Erdélynek az unióban kijelölt jogi helyzetéről ezeket mondtam: »a mi alkotmányos szervezetünkön változtatásokat *csak* mi magunk vagyunk jogosítva eszközölni. Ez hagyatott érintetlenül és tartatott fenn részünkre, az az a változtatást sem kánonista, sem a tiszántul, sem maga a zsinat reánk nem oktrojálhatja.« Mondottam azt is, hogy az erdélyi kerület az unió létrehozása alkalmával kapott fehér lapra alkotmányos szervezetének fentartását írta. Ezen mondásaim nem badarságok, hanem történelmi tények, a melyekkel szemben Kánonista bármit összevissza hordhat, de valóságukat meg nem támadhatja. Igazolással tartozván az elmondottakra nézve, azt megteszem a következőkben

Előre bocsátom azt, hogy a debreczeni zsinat előmunkálataiban, az alkotmányos szervezet megállapítása úgy czéloztatott, hogy minden egyes pontnál az erdélyi egyházkerület netalán eltérő viszonyai külön említettessenek meg. Így van ez a Tóth Sámuel által kiadott alkotmány-tervezetben (Debreczen 1880. o.) Azonban a zsinaton a tervezet 7. §-a helyére Szász Domokos indítványára az 1852 iki törvénykönyv 9. §-ának szövege tétetvén, Ballagi Mór felszólalása folytán »a további részletekben azon fentartások, melyek ott egyenként felhozatnak«, kihagyattak. (Tóth Sámuel. Zsinati tudósító 124 lap.)

Most kérem Kánonistát, hogy olvassa el a tervezet szövegének 7. §-át. Ime: »Az egyházi törvényhozási jogát az országos egyházi törvényes zsinat gyakorolja; s a zsinat által alkotott törvényeket csak törvényes zsinat magyarázhatja, módosíthatja vagy törölheti el. Az erdélyi egyházkerület részére jelen törvényben foglalt fentartások azonban később is, csak az erdélyi egyházkerületi közgyűlés beleegyezésével változtathatók meg. Azonban az erdélyi egyházkerületi közgyűlésnek jogában áll, az egyház-szervezetben számára fentartott ezen határozatokat, időközben is, a jelen törvényekben megállapított képviselői egyház-szervezet szerint részben vagy egészben módosítani, ezen módosításait időközben az egyetemes konventnek s azon túl a legközelebbi zsinatnak bejelentvén.« Ha Kánonistának még ezek után szükséges bizonyítani, hogy fentti állításaim a tényeknek megfelelnek; hogy a debreczeni zsinat 9. §-a a budapesti zsinat 8. §-ának értelme az, a melyet én kifejtettem, nem lehetek többé abban a helyzetben, hogy érvelésével komolyan foglalkozzam. Ne higgyen nekem semmit, de tegye azt, hogy olvassa meg az 1881. és 1891. évi zsinatoknak ide vonatkozó actáit, a törvényt, a jegyzőkönyveket, naplókat, tudósításokat és akkor meg fogja látni, hogy mire köteleztetett az egyházkerület.

Második állításom ez volt: »ha a püspök-választás nem belügy, akkor semmi sem az; az erdélyi püspökválasztásra nem tartozik a 176. §., mivel, ennek is, meg sok másnak, a 8. §. elejét vette. Kánonista ezt sem hiszi nekem. Jól teszi. Majd fog hinni saját szemeinek.

Ha tudni kívánja, hogy a debreczeni zsinat atyái minő módon gondolkodtak az erdélyi kerület belügyeire nézve, utalom a már hivatolt tervezetre. Az egyház-községtől az egyházkerületig nyomozhatja a belügyek fogalmát. Az erdélyi püspök megválasztása, hivatalába beigtatása »az ott érvényben álló törvények és gyakorlat szerint fog eszközölni; kötelességei szintén azok alapján határozatnak meg a 7. §. értelmében,« — mondja a tervezet 170 §-a, melyet kiegészít az 56. §., mely az a) pontban megmondja, hogy kiket választ az erdélyi egyházkerületi közgyűlés. És ez az 56. §. is a 7. §.-ra hivatkozással rendelkezik.

Nem hiszem, hogy ezek után Kánonista fentartaná azt, a mit a debreczeni zsinat 135. és a budapesti zsinat 176. §-áról, minden utánjárás és alap nélkül állított. Tudom, hogy a jó Kánonistát a 176. §. ezen bevezető sorai confundálták: *minden* egyházkerületben. Csakhogy ha ennek a kifejezésnek volna olyan értelme, mint a minőt Kánonista neki imputál, talán nyoma is volna az egyházi törvényhozásban. Oszintén megvallom, hogy e nyomokat nem találtam, de talán Kánonista szerencsésebb volt mint én. Remélem, hogy a nagy közönséget s engem is meg fog örvendeztetni annak kimutatásával, hogy a két zsinatnak megfelelő, tehát 135. illetőleg 176. §-ai valami oly dolgot tartalmaznak, melyről eddig tudomásunk sem volt. Ha a debreczeni zsinatnak nincsen is olyan pompás naplója, mint a budapestinek, azért csak mind a két törvényalkotás intencióinak megértéséhez elegendő segédforrás. A közügy megérdemli, hogy Kánonista ne csak elmefuttatásait, hanem az »objectiv czáfolatokat és ellen

argumentumokat is hozza napfényre, ha már mástól megkívánja ezeket.

Több ténybeli állításom Kánonistával szemben nem volt, az ő replikája sem vonatkozik többre; az ezeken kívül felhordott dolgok mind két részről csak a sallang szerepét játszó. Így Kánonista ellen való önvédelmemet ez idő szerint befejezvé, nyugodtan várom, hogy hisz-e már a »nagylelkű engedményekben.«

De engedje meg Kánonista, hogy egy pár dolgot még becses figyelmébe ajánljak.

Az erdélyi egyházkerület szervezetének fogyatékosságait, melyeknek ostromozása Kánonista élethivatása, Legista és vele együtt löbben, itt a közvetlen közelben az aljától a tetejéig, jól ismerik. Változtatásán, javításán, az unio szellemében, eddig is munkások voltak, habár nincs is láttatja, és ezután is ott lesznek a legszorgalmasabb napszámosok között azzal a reménnyel, hogy munkájuk nem lesz hiábavaló, mert az idő majd egykor meg fogja hozni a sikert is. De Legista azt véli, hogy ezen kérdésben való munkássághoz a viszonyok ismerete is nagyobb mértékben szükséges, mint Kánonista és hivei gondolják, hogy a multtal való szakítás üteny vezénylet mellett nem történhetik. Vagyis Kánonistától egy kis türelmet kérünk, figyelmeztetvén is egyszersmind, hogy az ő kalapácsolása nem jelenti a vas melegségét.

Van még egy fontosabb dolog is, melyre Kánonista figyelmét és másokét, kik ezen ügyek iránt érdeklődnek, ezennel felhívom, t. i. hogy Legista, valamint az erdélyi egyházkerület minden tagja teljes tudatában van annak, hogy a kerület alkotmányos szervezetét csakis maga az egyházkerület változtathatja meg; egyedül őt illeti meg ez a jog, mely alkalomadtán kötelesség. Ne fenyegetsenek tehát bennünket konventtel, zsinattal, atyai vesszőkkel ott, mert azt a jogot, melyről jelen cikkem elején szólottam, kezünk-ből kivenni nem szabad. Kánonista kivenné; de vannak bölcsőbb legislátorok is. Hanem ha akarnak bennünket komolyan segíteni, az igazságos és objectiv kritikával legtöbbször mehetnek. Hagyjunk most békében bizonyos multakat és ne feszegessük azokat, melyek megszünteknek látszanak.

Még egy dolgot! Kánonista éles szeme észrevette az »Oh Doctor Mirabile!« kifejezés helytelenységét, de talán nem gondolt arra, hogy ez a fületlen valami az ő diagnózis és receptje viszonyát symbolisálta. Higye el, bizonyíték nélkül is ez egyszer Legistának, hogyha nem Kánonistára, hanem Baco Rogerra gondoltam volna, grammatikai argumentációit nem lehetett volna elővennie. Pax nobiscum!

Legista.

Vallástanításunk reformja.

II. A közép-iskolában.

(Folytatás).

Tagadhatatlan, hogy ezen a módon és beosztás mellett, a régi állapottal szemben, mutatkoznék némi haladás, de az is bizonyos, hogy a kérdés nem lenne egészen megoldva. Már csak azért sem, mert egy ilyen tankönyvet előbb meg kellene írni, a mi igen komplikált és nehéz dolog: de főleg azért nem, mert

a tananyag még mindig a régi maradt, csupán a módszer változott meg. Ezt a nehézséget érzi a javaslat is, midőn így szól: »A tanítói és próféta könyveknél kevesebb alkalom kínálkozik elbeszélések kivételére, mint a történelmi iratoknál, de itt aztán *nem is kell erőltetni a dolgot.*« Tovább ismét így ítélt magáról:

valami bőséges és nehéz irodalom-történeti magyarázatot adni ezen a fokon, a mikor a növendékek magyar nyelvi oktatása még a gramatika területén mozog: célját tévesztett dolog lenne.

Ha, a különben derék memorandum is így ítélt magáról: akkor én, nem habozom kimondani, hogy a biblia-ismertetés nemcsak az első, második osztályban, de sőt az egész vonalon felesleges és céltesztett dolog. Ez nézetem szerint a theológiára tartozik és nem a középiskolába. A mennyi e tárgyból a biblia megértéséhez szükséges. azt igen könnyen elmondhatjuk bármelyik osztályban, mert nem lenne több, mint az, hogy: mi a biblia, hány része van, miféle nyelven iratott, s miről tanítanak az egyes részek. De semmi esetre sem több, mint egy kis alapvető *tájékoztató* a megértéshez.

Mi lenne tehát az első, második osztály tan-tárgya? Hogy e kérdésre alaposabb feleletet adhasunk, szükséges egy kissé megállapodni és számot vetni nemcsak e két osztály, hanem általában a gym-násiumi *négy alsóbb osztály élethivatásával.* Tudjuk ugyanis, hogy e négy osztály elvégzése után, igen sokan félbe hagyják a tanulást; mások pedig alsóbb hivatali pályákon folytatják tovább. Ugy kell berendezni tehát a vallástanítást, hogy a négy alsóbb osztályból kilépők is egy kereded egészet nyerjenek a vallástanból, vagy is ismerjék meg röviden, felfogásukhoz képest, az egész keresztyén vallást, éppen úgy, mint a népiskola hat osztályában.

És e ponton találkozom Nagy Károlylyal, a ki fent említett terjedelmes cikkében, éppen ezt a körülményt veszi alapul, és e szerint nyújt egy tervezetet, úgy az alsóbb osztályok, mint a négy felsőbb osztály számára. Felfogása, legalább előttem, egészen új, de oly természetes, hogy önként kínálkozik az elfogadásra megfelelő módosítások után. Nagy Károly igen helyesen abból indul ki, hogy a vallástanítást, a

keresztyén vallás tanításával kell kezdeni; az ó-szövetség csak annyiban jön tekintetbe, a mennyiben előkészítése a keresztyénségnek. Egészen helyes álláspont, mert csupán innen kiindulva lehet oly erős fundamentumot rakni, melyre aztán bátran fel lehet építeni a vallástanítás egész tervezetét. »A keresztyén vallás pedig éppen úgy eltanítandó a négy alsóbb, mint a négy felsőbb osztályban, egyedül a nézpont, s ennek folytatár a tárgyalás módja különböző. E szerint a négy alsóbb osztályban tanítatnék a *Jézus személye*, a négy felsőben a *Jézus vallása*. Hogy a kettő egy, csak a tárgyalásra és módszerre nézve képez különbséget: az alaposan ki van fejtve.

Azonban, bár a kiindulási pont helyes, nézetem szerint, mégis némi módosításra szorul, mert az általa nyújtott tervezet nem felel meg egészen ama kivánalmaknak, melyeket a négy alsóbb osztálylyal szemben úgy ő, mint én felállítottunk. Ez a kívánalom pedig az, hogy a negyedik osztályból kilépők is nyerjenek a val-lásból egy bevégzett egészet. Ugyanis Nagy Károly, a ker. *hiitánt*, a ker. egyház történelemben, a ker. *erkölcstant* a Jézus személyében, s embertársaihoz való viszonyában kívánja adni. A felfogás helyes, különösen a tárgyalási módra, mert akkor az előadás nem lesz száraz és élet nélküli; így ajánlom ezt én is a népiskolában, és ott be is válik: csak hogy gymnasiumban ennyivel nem elégedhetünk meg, mert a gymn. tanulótól valamivel többet kell várunk, mint a népiskolai tanulótól. Már most sem az egyik, sem a másik tárgy nem tanítható az alsóbb osztályokban oly terjedelmesen, hogy ez által a hit és erkölcstanból eleget adhatnánk. Továbbá Nagy K. számításán kívül hagyja a *kontfirmációt*, melynek a IV. g. osztályban kell megtörténnie; az ő beosztása mellett pedig erre nem jut idő, legalább is nem elegendő. Már pedig a négy alsóbb osztály vallástanításának a koronája: a *kontfirmáció*. Éppen ezért szükség, hogy a konventi tanterv szerint tanítsuk ezen osztályban a *hit- és erkölcstant*. Ezáltal a Nagy K. terve csupán annyi módosulást szenvedne, hogy a ker. egyháztörténet összéb szorul s két osztály helyett (III. IV g. o.), egyben adatik elő, a harmadikban.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Adalékok

Kovács József nagyenyedi tanár életrajzához.

Mivel dr. Török István »Kovács József nagyenyedi tanár« c. cikkelyében megjegyzi, hogy én „Részlet Kovács József életrajzából“ c. dolgozatomban nem jeleztem forrásaimat: legyen szabad azokat, bár utólagosan, szóról szóra közölnöm s néhány adalékot is ide iktatnom.

I. »Ego Josephus Kováts subscribo legibus Ill. Colleg. M. Vásárhely. Anno 1747. 31. januarii.«¹

¹ A 10213. sz. a. anyakönyv. 477. l. A marosvásárhelyi ref. főiskola levéltárában.

»Joseph Kováts 1747. Mathes. praeses. Rhetor. praec. ephor. Illustr. Com. Lad. Teleki. Adsess. *Academ. ivit. ao. 1759. dieb. X-bris Helvet. Basel. Redux professor Areopol. post N. Enyedensis.*«¹

A dőlt betűkkel nyomtatott szavak később jegeztettek be.

II. A sárospataki főiskola levéltárában van egy latin okmány, a Báyban 1766. nov. 5-én tartott „Conferentia“ jegyzőkönyve, melyben a többek közt felsoroltatnak azok nevei, a kik a bölcsészeti tanszékre innen-onnan ajánlottak. Ezek közt első helyen van említve »*Clar. Dn. Jos. Kováts, Gymnasii Udvarhelyiensis Rector*« A többi ajánlottak nevei ezek: »N. Kovásznai, Sámuel Miklós, Joseph. Kövér, Andreas Kármány, Joannes Szentesi, Michael Pap Szathmáry,

¹ A 10214. sz. a. anyakönyv 103. l. id. h. Konc József marosvásárhelyi tanár közlése 1894. aug. 22-ről.

Steph. Farkas, Rector Scholae Kecskemetiensis etc. « Az eloquentia tanszéke is betöltendő lévén, a két tanszék jelöltjeiről így szól a jegyzőkönyv: »His igitur in circumstantiis suc duo subjecto, unum scilicet pro Philosophia, aliud vero pro Eloquetia desiderantur. Pro Philosophiae Professoratu Clarissimos Dnus Josephus Kováts Rector Gymnasii Udvarhelyiensis; pro Eloquentiae Professoratu vero Clarissimus Dominus Joannes Szentesi V. D. M. Aranyosiensis communi omnium suffragio electi sunt... Quia vero memoratus Dnus Kováts in remotionibus Transsilvaniae partibus residerat, ac tum de indultu Patronatus Transilvanici, tum de proprio ejusdem resolutione merito dubitari posset, pro vocando, persvadendo, ac educando eodem Domini Ladislaus Mariassy et Josephus Patay deputati sunt.» Miután ezen okmánynak a küldöttek közül alá van írva Mariassy, úgy tetszik, mintha ez az okmány megbízó levél is lett volna.

III. Ugyancsak a sárospataki főiskola levéltárában van egy, a Báyban tartott conferetiáról szóló feljegyzés, valami püspöki jelentés-féle, a melyben az 5-o pont alatt ez olvasható:

»5-o. A Báy Conferentia alkalmosságával rendeltetvén az, hogy Néhai b. e. Szathmáry P Pál Úr ő klmé helyett Phicae Professorsága a mindenünnen öszvegyüllött s per extensum elolvastatott Correspondentiák tenorához képest akkori Udvarhelyi Professor Tiszteletes Kováts József Uramnak ő Klmének Pataki Professorságra adatódnék hivatal s a hivatal adásra el is rendeltetvén az Urak Márjásy László és Patay Urak ő Klmek, de a hivatal adásnak siettetését késleltetvén Mélgs Gróff Teleky József Urk ő nagyságának Bétsbül Erdélybe akkoron lett szándéka után való várakozás s a várakozás alatt pedig Marjássy László Uramnak ő klmének Gyermekei betegeskedése és halálózása miatt történt szomorúsága s a miatt azon útnak a két Urak által lett deprecatiója, midőn már sem a további várakozásban a Publicumnak nagy sérelme miatt nem lett volna mód s Mélgs Gróff Teleky József Úr ő Nga is világosan megirta volna, hogy Erdélyben leendő menetele szándékát egészen letette volna: arra való nézve az Urak, Márjásy László és Patay József Uraimék ő Klmek helyett más subjectumokról kéntelenítettvén gondolkozni, requiraltam (t. i. Csáji Márton püspök) az Úr Oberslajdinánt Ragályi István és Óvári László Uramékat ő Klmeket, kik is azon hivatalt magokra vállalván, minthogy azt ő Klmektől praetendálni nem lehetett, hogy mind az utazásbeli terhet, mind az költséget magokéból tegyék, arra való nézve a költségbeli concursusra requirálván mind a Báy Conferentián való urakat, mind a Nemes Zemplény és Abauj Vármegyében levő, nem különben Nemes Borsód Vármegyei némelly Eklésiákat és Privatusokat is, az említett Uraktól és Eklésiáktól, a mint ex Registris sub. A. B. Nro 1-o. et C. kitetszik — fl. 369. 19. D. mellyhől az említett Deputatus Urak Deákjokkal s tselédekkel együtt el költvén 140 forintot 81 pénzt, gyütt vissza 228. d. 38.«

IV. Szintén a sárospataki főiskola levéltárában meg van Kovácsnak az a levele, melyben kijelenti, hogy a meghívást nem fogadja el. Ez a levél így szól:

»Tekintetes Fő Curator Úr,
nékem különösen méltóztatott Jó
Patronus Uram!¹

Miskóltzról hozzám küldeni méltóztatott Levelét a Tekintetes Curator Urnak, még 5-a Januarii vettem nagy alázatossággal és különös tisztelettel. Valamint ezen Levelében előre nékem jelenteni méltóztatott a Tekintetes Curator Úr; úgy szintén Februariusnak 17-dik és más következendő két Napjain a Pataki virágzó Nemes Collegium Fő curator és minden Jóltévő s Előljáro Patronus Urainak nevével nékem azon nemes Collegiumba való Philosophica Chatedrába hivatalt adának Tekintts V. Colonellus Ragályi István és Óvári László Urak. Melly, méltatlan személyemhez való kegyességét a Tekintetes Curatoratusnak, azon nemes Collegiumnak, halhatatlan háládatossággal köszönöm. Előmbbe tettenek gyakorizben a Tekintetes Deputatus Urak minden felgondolható erősségeket és okokat. Megvallom, hogy én magam is elég indító okot találtam mind a Tekintetes Curator uraknak és azon Nemes Collegium minden rendbéli patronus Urainak, Előljároinak méltatlan személyemhez, mit mutatni méltóztatott Kegyességekben, Hivatal adásokban, az Isten ditsőségére és a Közönséges Jóra tzelőző nagy buzgóságokban; mind azon Nemes Collegiumb: tanuló számos virágzó Ifjuságban; mind pedig gyenge erőmnek olly tudományban való gyakorlásában, a mellyet szerettem, 's a mellyben magamat némi némü képpen midőn alkalmosságom volt gyakoroltam: de a kiknek Kegyes rendelésekből vagyok ezen mostani állapotb: és a kiknek Kegyességek által vettem azt, a mi kevéssel valamit tehetek, azoknak parancsolatok és engedelmeik nélkül magamat egyfelé is mindjárt meg nem határozhattam. Kérdést tévén a Mlgos Supremum Consistorium előtt, azt felelték ő Excellentiájok, ő Nagyságok és más Jóltévő Patronus uraim, hogy semmi képpen el nem bocsátanak; mivel itt is rég gondolkodtanak arról, hogy épen azon Chatedrába fordítsanak. Méltóztatassanak böltsen megitélni a Tekintetes Curator Urak, ha illyen parantsolat után bátoraságos volna e nékem valamit tselekedni? annyival is inkább hogy mind Jóltévő Uraimhcz tartozó háládatosságomat, mind azon Philosophica Chatedrát tészik itt is ő Exljok, ő Ngok előmbbe. Én azért újra a Tekintts Curator Urakk és a Nemes Collegium minden Patronus Urainak, Előljároinak ugy a Nemes Collegiumk is méltatlan személyemk adni méltóztatott Hivatalát örökös háládatossággal köszönöm; mellyet valósággal is, a míg élek, teljes szívvel meg bizonyítani kívánok. 'A Jó isten végye kedvesen a Tekintts Uraknak az ő Fel sége Ditsőségére és a Közönséges Jóra tzelőző nagy buzgóságokat, fáradozásokat, és rendeljen olly embert, a kiben ez a jó szándék érje el egészen a maga végét. El is hiszem, hogy az Isteni bölts Gondviselés olly embert rendel a Tekintts Urakk, a kiben mind a Tekintts Urakk, mind azon Nemes Collegiumb: virágzó számos, Ifjuságnak tellyes öröme lészen. Én pedig továbbra is magamat a Tekintetes Fő Curator Úr Ke-

¹ Szathmári Király György.

gyességébe nagy alázatosan ajánlom és vagyok állhatatosan

à Tekintetes Fő Curator Úrnak
Udvarhelyt
1-o. Martii
1767.

alázatos hiv szolgája
Kováts József.«

V, Végül, szintén a sárospataki főiskola levéltárában meg van gr. Lázár Jánosnak, a főegyháztanács elnökének, az a levele, a melyet Csáji püspökhöz és Szathmári főgondnokhoz irt, tudtván velök, hogy Kovácsot a főegyháztanács nem bocsáthatja el Ez a levél így hangzik:

»Reverendissime dne Superintendens et
Spectabilis Domine Curator!
Domini mihi Observandissimi!

Valami némü dicsőségnek tartom vala á Nemes S. Pataki Kollégium Tiszteletes Professora halálával esett tsorbáját, szegény Erdélyi Hazátskánkbeli Atyafival ki pótolni: nem kevésbé sajnálom, hogy ez uttal azon Nemes Társaság szükségét nem tsak lelki, hanem lelkes Alamisnával is fel nem segíthettyük. Nem holt ugyan meg az Enyedi Philosophiae Professorunk Tiszt. Tőke Uram; de öregségire és gyengélkedő egészségire nézve a Tanításról lemondván, üress helyett hagyott. Erre intéztetett Tiszt. Kováts József uram á mostani Udvarhelyi Professor. Megengedi azért Tiszteletes Püspök Uram és az Ur Kurator Uram, ezen hibánkat, hogy érdemes Uri Követyeit Ragályi István és Óvári László Urakat ez alkalmatossággal talán kedvetlenül bocsáttuk vissza; mert ha oly bőségében volnának tudós embereink a minémü szükségekben vagynak, vagy báresak nekünk is hasonló végre ne kívántatnék á Philosophiára készült ember, akár Kováts Uramat, akár mást örömmel engednök. Quod superest singulari affectione maneo

Reverendissimae et Splblis
Duaonum Vestrarum
1. Máj.

Obligatissimus servus

A 1767.

Joann. Com. Lázár.«¹

VI. Kovácsnak Székelyudvarhelyi tanárságára vonatkozik a következő adalék is: »Behozta az intézetbe a Volf Filozófiáját és Mathesisét, Kruger Fisikáját. Innen Sárospatakra lett meghiva. Mielőtt e meghívást elfogadta volna, N.-Enyedre is meghivaték és ezen utóbbi meghívást fogadta el.

A sz.-udvarhelyi kollegiumnál érdemes munkát végezett: a kollegium fundatorainak hagyományairól ő készítette az első Tabella registrumot; a pénztár kezeléséről szabályzatot és a könyvtáról is a réginél helyesebb Catalogust.«²

VII Az erdélyi tanügy felügyeletére 1781-ben ki nevezett bizottság tagjai ezek voltak: »Elölülő gr. Teleki Ádám ő Exja. Tagjai: Zeyk Dániel, br. Kemény Sámuel, gr. Teleki László, gr. Bethlen Gergely, Fekete Ferencz urak, N.-Enyedi Prof. Kovács József, M.-Vá-

¹ Radácsi György sárospataki theol. tanár közlése, 1894. aug. 8-ról.

² Szigethi Gy. Mihály naplója után Solymossy. Gönci Lajos székelyudvarhelyi tanár közlése 1894. aug. 18-ról.

sárhelyi Prof. Csernátoni Sámuel, Kolozsvári Professzorok Szathmári Pap Mihály és Méhes György.«¹

VIII. Közzereplésre óhajtott tért nyitni számára az 1783. szept. 23. s köv. napokon Sárdon tartott közszinat, melyen Eperjesi Zsigmond püspökségre lépésével a közfőjegyzői hivatal betöltendő vala. Ugyanis a főegyháztanács Kovácsot, Kiss Gergely Székelyudvarhelyi, Basa István m.-vásárhelyi tanárokat, Ince István hunyadi, Keresztes Máté kézdii espereseket s Benkő József erdővidéki jegyzőt jelölte ki a közfőjegyzőségre. A szavazatok többsége Kovácsra esett, a kinek a közszinatra beigtatás céljából való meghívására Kónya Ferecz és Fosztó Benjámín küldettek ki. Azonban Kovács, hivatkozva agg korára s betegeskedésére. a közfőjegyzőséget nem fogadta el. Erre a közszinat addig, a míg rendes közfőjegyzőt választhat, Simon János görgényi esperest helyettes közfőjegyzővé nevezte ki.²

IX. Hogy Justinust és Phaedrust iskolai használatra kiadta volna, tévedésen alap szik. A nagyenyedi tanárok közül Hegedüs Sámuel volt az első, a ki latin auctorokat iskolai használatra kibocsátott.³

Azt hiszem, hogy ezek az adalékok némi világosságot vetnek a Kovács életére s elegendő bizonyosságot nyújtanak arra vonatkozólag, hogy honnan vettem adataimat.

Sámuel Aladár.

ev. ref. lelkész.

Különfélék rovata.

A magyarországi evang. reform. egyházkerületek konventje e hó 10-én kezdte meg tanácskozásait Budapesten. Előbb a különféle bizottságok ülészetek: a tanügyi, közalapi, özvegy árvai, missioi stb. Kerületünkbeli a plenaris ülésre felutaztak: Dr. Bartók György helyettes-püspök, Molnár Albert lapunk szerkesztője, Deésy Gyula, Lénárt József, Vályi Gábor dr. és Kenessey Béla közalapi előadó. Isten áldása legyen a tanácskozásokon!

Uj egyházközségi szervezetet dolgoztatott ki a kolozsvári egyház presbiteriuma. A 41 oldalra terjedő javaslat most vár tárgyalásra, hogy elfogadtatván új korszakot nyisson az egyházközség életében s az utóbbi idők gazdálkodása által megingatott pénzügyi egyensúlyt helyreállítsa s az ósdi egyházközségi szervezet mellett kifejlődött állapotok miatt elhanyagolt vallás-erkölcsi életet és egyházas buzgóságot újra fellendítse. Ismertetésére még visszatérünk; most csak annyit jegyzünk meg, hogy a javaslat a lelkészek részéről a személyes felelősség biztosítása céljából a parokhiális rendszer behozatalát ajánlja, ebben keresvén orvoslást azon szomorú tények ellen, hogy a mult 1898-ik évben is majdnem félszázán hagyták el itt egyházunkat s a vegyes házasságok 29 esetében történt megegyezés a gyermekek vallására nézve 27 esetben a róm. kath. fél javára esett.

Gyásztalapot vettünk, mely Bartalus Sámuel maros-szent-benedi paptársunk élete 79-ik évében ápril hó 5-én történt elhunytát tudatja. 48 éven keresztül volt egyházának buzgó lelkipásztor, 28 éven át közügyigazgatója a küüllői egyházmegyének. sok időn keresztül egyh.-kerületi képviselő, egyh. megyei tanácsos, fegyelmi-bírósági tag, lelkész értekezlet elnök. Munkában hű, kötelesség teljesítésben pontos, érint-

¹ Erdélyi Prédikatori Tár. Kolozsvár. 1835. XI. l.

² Az erdélyi ref. anyaszentegyház névkönyve. Kolozsvár. 1861. 2. 3. l.

³ Protestáns Közlöny. 1894. 72. l.

kezéseiben nyájas, szokásaiban patriárchális, egyike azoknak, kiknek halálát őszintén fájjalja minden ismerőse. Özvegye mellett három leánya és két fia gyászolja, köztük *Bartalus János* bukaresti lelkész és romániai esperes. Nyugodjék csendesen, emléke áldott az igaznak.

Székely-udvarhelyi kollegiumunk szép műsorral ünnepelte intézete dísztermében április 11-én az 1848-ik évi törvények megalkotását. Imát tartott az intézet felszentelt lelkész, rendes tanára *Fejes Áron*; alkalmibeszédet *Gönczi Lajos* igazgató mondott. Bizony szép dolog ha érezzük, hogy a történelem folyását isten-kéz vezérli s leborulunk hálaadással az előtt, ki támaszt tavaszt, fakaszt rügyeket, s ad áldást a népek életében is!

Előfizetési felhívást bocsátott ki a kolozsvári Ferencz-József tudomány egyetem »Egyetemi kör«-e, a kör negyedszázados fennállása alkalmából kiadandó munkára, melyet *Gergely György* és *Bodor Antal* szerkesztenek. Tartalma lesz a »Kör« 25 éves története, kapcsolatban a többi ifjusági egyletek, körök, diákszövetség, diákkongresszus, mensa-academica, diákotthon stb. történetével és törekvéseinek ismertetésével és a kolozsvári ifjusági élet legkimagaslóbb alakjainak arcképével. Ára fűzve 2 frt, kötve 2 frt 50 kr., mely összeg április hó 30-ig küldendő be Kolozsvárra az »Egyetemi kör«-be (Jókai-utca 4 sz.) A derék vállalkozást az ifjuság törekvései iránt érdeklődők figyelmébe szívesen ajánljuk.

»Paedagogiai Kálauz« czímen egy kis módszertani könyveskére hirdet előfizetést *Sóos Antal* áll. tan. képezdei tanár, kit az ultramontán körök nemrégiben üldözőbe vettek volt. Különösen az osztatlan népiskolát tartja szem előtt s arra kíván gyakorlati utmutatást adni, hogy melyik osztályt mivel foglalják el úgy hogy ezen foglalkozás megfelelően egyfelől a tanulók képzettségi fokának, másfelől a tárgy fokozatos fejlesztésének. Egy évi tananyag van feldolgozva benne félórás tanmenetben példákkal, tájékoztató kérdésekkel és magyarázatokkal és óratervvel. Ára 40 kr., a mi *Vesszősi József könyvkereskedése Kun-Félegyházán* czímre küldendő május végéig. Tanítóinknak szíves támogatásába ajánljuk!

Dr. Szabó Mihály nagy-enyedi kir. tanfelügyelő »Tanítók (tanítónők) jogai és kötelességei« cz. műve 3-ik teljesen átdolgozott kiadására az előfizetés határidejét április 15-ig hosszabbítja meg. Ára 2 frt, a mi részletekben is fizethető. Gyakorlati fontossága és használhatósága mellett kezeskedik az, hogy már 3-ik kiadást ért.

Hivatalos rész.

113—1899.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *óczfalvi* IV ed osztályú egyházközség *papi* állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott kényelmes lakáson kívül 347 frt 68 kr értékű kepe és canonica portio haszonélvezete.

Pályázati határnap 1899. Május hó 5-e. Folyamodványok nt. Menyhárt András esperes aához küldendők Kecsetbe (u. p. Sz. Udvarhely).

Kolozsvárt, 1899. ápr. hó 9-én.

Dr. Bartók György,
ev. ref. egyházker. főjegyző,
h. püspök.

111—1899.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett *jákótelki* egyházközség *énekvezér-tanítói* állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom Jó lakás az ujonnan épült iskola-épületben. Az egyházközségtől hivatalos felszámítás szerint stolán kívül 96 frt 25 kr. értékű fizetés, 3 hold szántó és kaszáló haszonélvezete. Államsegélyből évi 290 frt

Pályázati határidő 1899. Május hó 5-e. Folyamodványok nt. Deésy Gyula aához küldendők Gyaluba. Kolozsvár, 1899. Április 11-én

Dr. Bartók György,
ev. ref. egyházker. főjegyző,
h. püspök.

110—1899.

PÁLYÁZAT.

A marosvásárhelyi püspöki vizsgálat alatt álló ev. ref. egyházközség egyik énekvezéri, illetőleg énekvezértanítói állására ezennel pályázatot hirdet.

Javadalom: 1. Evi 600 frt. törzsfizetés, az egyházi pénztárból, havi előleges részletekben fizetve.

2. Lakáspénz gyanánt évi 140 frt, mely negyedévenként előre fizetetik; de fentartja az egyházközség magának azt a jogot, hogy lakáspénz helyett, esetleg természetbeni lakást adhasson.

3. Az egyházközségben eltöltött szolgálati évek után kiérdemelt s az 1893. évi XXVI. t.-cz. által is biztosított ötödéves korpótlék.

4. A kántori kanonika-porcio haszonélvezete, (körülbelül 40 frt. érték) és

5. Temetési stóla (körülbelül 120—150 frt. értékben).

Az 1. szám alatti törzsfizetésből 500 frt, a 2. és 3-ik számok alá befoglaltak pedig egészen a tanítói fizetés részei s az országos tanítói nyugdíj-intézetnek is ezen tanítói javadalom alapján leendő tagja a megválasztandó. Az 1. szám alatt fölvevett törzsfizetésből fennmaradó 100 frt. s továbbá a 4. és 5-ik számok alatt kitüntetettek: az énekvezéri javadalmat képezik.

A megválasztandó énekvezér, illetőleg énekvezértanító ezzel szemben köteleztetik egyházközségünkben az énekvezéri teendőket pontos, lelkiismeretes elvégzésére. Mint tanító egyébiránt csak 14 lehetőleg vallás és egyházi énekóra tartásával lesz megbízva.

Az állás elnyeréséért csak okleveles énekvezértanítók folyamodhatnak. Az a pályázó, a ki műének tanításra oklevélileg van képesítve és arra, esetleg egyházi dalárda vezetésére magát pályázati kérvényében ajánlja: előnnyel fog birni. A pályázók eddigi szolgálataikat, s katonai kötelezettségük állapotát is igazolni tarloznak.

Pályázati határnap: 1899. év május 5.

Folyamodványok, a fenti határidőn belül: az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához küldendők be.

Kolozsvár, 1899. április hó 10.

Dr. Bartók György,
ev. ref. egyházker. főjegyző,
helyettes püspök.

211—1899.

MEGHÍVÓ

A széki egyházmegyének f. évi Május 4-én d. e. 9 órakor Szamosujvártt rendes közgyűlése lesz, melyre van szerencsém a t. tag urakat tisztelettel meghívni.

Tárgyak: Esperesi jelentés, főjegyző jelentése a tanács működéséről; tanügyi előadó, számvevő, közalap kezelő előterjesztései; pénztárnok jelentése és gondnokok, esetleg algondnokok kijelölése.

E gyűlés alkalmával isteni tiszteletet tart t. Csűrös Ferencz füzesi lelkész afia.

A közgyűlést megelőző napon d. e. 9 órától kezdve tanácsülés és ugyanaz nap d. u. 4 órakor papi értekezlet lesz.

Felkérem paptársaimat, hogy a meghívót a képviselő urakkal közölni sziveskedjenek.

Szék, 1899. április hó 6-án.

Somkerek Miklós.
esperes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

Dr. Bartók György ref. püspök beszéde,
melyet püspökké választatása alkalmából közgyűlé-
sünk színe előtt tartott.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!
Nagyméltóságú Elnök Úr!

Hálás érzelmekkel veszem Nagyméltóságú Elnök úrnak hozzám intézett szívélyes üdvözlő szavait és köszönetet mondok a Főtiszt. egyházkerületi közgyűlésnek e reám nézve legmagasabb kitüntetésért, a melylyel engemet e pillanatban kegyesen megtisztelni méltóztatott, ha elgondolom, hogy néhány hónap leforgása alatt most immár másodizben fordul felém a Főtiszt. egyházkerületi közgyűlésnek kitüntető bizalma, melylyel az erőtelent anynyi kiváló munkása között az első sorába állította. Aggodalommal, félelemmel kérdezem magamtól: vajjon e kitüntető bizalommal és e bizalom által reám ruházott feladatok nagyságával erőim és tehetségeim arányban állanak-e? Vajjon a munkát, a melyet reám bízott, a várakozásnak megfelelően képes leszek-e teljesíteni? Aggodalmam még inkább fokozódik, ha reá tekintek a püspöki székre, a melyből anynyi kiváló s fényes talentumokkal gazdagon megáldott apostoli férfiú vezette egyházkerületünk ügyét sokszor vész és vihar között, de mindig apostoli buzgósággal magát megtagadó odaadással, és a melyből csak imént távozott el a legnagyobbaknak egyike, kit a Gondviselés, mint hajdan a prófétát Izraelben, »vas-oszlopnak« rendelt vala, közöttünk hatalmassá tevén őt beszédben és cselekedetekben egyaránt.

Egyházkerületünk néhai püspöke, Szász Domokos, ki szellemének izzó munkájával örök

emléket emelt magának egyházkerületünkben, midőn nagy czélokattűzött előnkbe, nehéz feladatokat hagyott reánk; *alkotásokat, intézményeket*, a melyeket én, mint az ő hivatali utóda, kegyeletes megemlékezéssel, mint drága örökséget veszek át, hogy a nekem adatott erők és tehetségek mértéke szerint azok fentartásáról, megőrzéséről, tovább fejlesztéséről gondoskodjam. Érzem a feladat súlyát és nagyságát és nyílván hirdetem, hogy csak vállvetett, egyetértő munkával érhetjük el a nagy célcakat, melyeket az ő magasra törekvő szelleme előnkbe tűzött. Azért az anyagi erők gyűjtése, akár a benső hitélet fejlesztése terén nagy feladatok várnak reánk, a melyeknek részletezésébe ez alkalommal nem bocsátkozom. Ebben az ünnepélyes pillanatban inkább kérő és esdő szómat intézem egyházker. minden egyes tagjához és legelső sorban épen azokhoz, a kikre egyházkerületünk főleg anyagi ügyeinek gondviselése bízott. Az ugynevezett világi elem támogatása és segítő keze nélkül a mi munkánk a lelki pásztorok legbuzgóbb tevékenysége is csak hiába való küzködés, kárba vezett fáradság, olyan, mint az út porába hullott mag, mely gyümölcsöt nem terem. Erdélyi egyházkerületünk 3 évszázados történetében egész fényes sora vonul végig azoknak a világi nagyoknak, a kiknek nevével egyházközségeink népiskolái, templomai nagy részének és főiskolái mindenikének története szorosán és elválszhatatlanul össze szöve van. Hiszem, sőt tudom, hogy Nagyméltóságotok és a világi elem ezt a munkát tovább akarja és fogja folytatni. Ebben a munkában óhajtok én is részt venni és megvagyok győződve a felől, hogy a midőn Nagyméltóságotoknak erre támogatását

kérem, a segítő kezet nem fogják megtagadni tőlem, hiszen a mi egyházkerületünk története az erdélyrészi magyarság története, s hogy ez a történet a jövőben miképen alakul, az iránt közömbös közöttünk senki sem lehet. Ezen segítő kezet kérem bizalommal úgy a tanári, mint a lelkészi kartól. A protentantismus egy örökké való princípium: szellemi életelv, a mely nem tűri meg, hogy *hit és tudás* egymásnak ellenségei legyenek; a protestáns papnak tudományval, a protestáns tanárnak hittel kell magát felékesítenie, egyik sem felejtve, hogy mi választott nemzetiség, királyi papság, szent nép vagyunk, s bár különbözők a kegyelem lelki ajándékai és megosztva a munkakör, de egy a szellem, a mely bennünk munkálkodik és egy a cél, a melyért küzdenünk kell, hogy eképen mint élő kövek építtessünk fel lelki házzá, szent papsággá és vigyünk mindnyájan áldozatokat, a melyek kedvesek Istennek a Jézus Krisztus által. Ezt a munkát folytassuk mindnyájan tovább buzgalommal, egyetértő szeretettel, egyik a tanácslásban és vezérlésben, másik az anyagi erők gyűjtésében, egyik a tud. kincseinek gyűjtésében és közlésében, másik a Krisztus evangéliumának predikálásában emelje magasra a lobogót! Vessük kezünket mindnyájan az eke szarvára és ne tekintsünk azokra, melyek mögöttük vannak, ne resteljük, sőt tartssuk dicsőségesnek a munkát a mely reánk bízott ápolni az emberi nem örökké való erkölcsi ideáljait, a szivekben oltárt emelni a nemzeti eszmények számára, és híven megőrizni atyáink hitét, a mely ezen idealok és eszmények ős forrásához, Istenhez vezet, hogy tőle nemes küzdelmeinkben erőt, bátorságot és bizalmat vegyünk.

Erre a munkára szentelem föl magam; agyamat és szívemet, testemet és lelkemet, egész életemet, hogy úgy a főtiszt. egyházker. közgyűlésnek, valamint a legfőbb bírónak ítélete reám nézve valamiképpen kárhóztató ne legyen.

Dr. Bartók György, erd. ev. ref. püspök.

Kolozsvár, 1899. ápr. 18.

Dr. Bartók György a mai naptól kezdve az erdélyi ref. egyházkerület püspöke. E szavakban egyházkerületünk öröme és reménysége van kifejezve. Dr. Bartók György nagy és solid tudása, legnemesebb tanulmányok és élettapasztalatok által fejlődött jelleme, magas lelkesedése, erős munkabírása nem maradhatott elrejtve. Dr. Bartók Györgynek vezérhelyre kellett

állíttatnia, hogy teljesen érvényesüljön. Az erdélyi részekben nincs jelentősebb hely, mint a református püspöki szék s e székre nincs minden tekintetben méltóbb ember, mint dr. Bartók György. Isten azért ruházta választottait föl kiváló erőkkel, hogy az erők istenországa javára érvényesüljenek. Ennélfogva mi hiszszük, valljuk, hogy dr. Bartók Györgyöt a díszes állásra nem csak egy többségben levő párt, de minden párt fölött Isten hívta el. És dr. Bartók György nem csak valamely pártnak, de Istennek fog szolgálni és az Istennek szolgálat által szolgál a rábízott ügynek, az anyaszentegyháznak s mondjuk: az embereknek

Szász Domokos reformatori munkássága után az inkább konzervatív munkának kell következnie, az extensiv hódítások után az intensivitásnak. Lapunk elején olvasható az a remek beszéd, melylyel püspöki hivatásának körvonalait rajzolta elénk. Nincs aggodalom, melyet e beszéd el ne oszlatott volna és nincs reménység, melyet e beszéd föl nem ébresztett volna. E beszéd nem részletez, de minden szóban itt egy-egy irányelv nyilatkozik meg. E beszédnek csodálatos vonzó ereje van, mely képes egyszerre maga köré csoportosítani egyházkerületünk minden tényezőjét, az egyházi és világi elemet egyaránt. Lelkünk nagy megnyugvással tekintett e férfiúra, ki nagy hivatásának szeretetével és tudatával állott előttünk ott. Irányadó igazság van azokban a szavakban, melyeket főgondnokainkhoz s ezek révén a világi elemhez intéz. Érzék és kegyelet nyilatkozik itt egyházunk történelmi fejlődése iránt. Csak ily állásponton érthető meg a jelen föladatai. Új püspökünk szemei előtt a »királyi« papság, szent nemzet, tulajdonná tett nép képe lebeg. Ez valódi evangéliumi és protestáns elv, mely alkotmány-jogilag is termékeny. Ez elv csak a hierarchianak préjudikal, de soha egy valóban evangéliumi lelkészi karnak. Tudomány és hitnek nem szabad ellentétnek lennie, mondja püspökünk. Ez a kijelentés megjelöli a papképzés irányát. Nem csak. Mert ez a mély igazság megköveteli, hogy összes alsó és felsőbb iskoláink ne csak egyházunk testéhez, de *szelleméhez* is hozzátartozók legyenek. Az egész beszéden emelkedett akkordban hangzik végig a hitélet mindenek fölött való jelentősége. Immár tudjuk, hogy a papi hivatás tekintetében püspökünk eszménye, melynek összes papjaink eszményévé kell lennie, a lekipásztor

Valóban. Püspökünk beszéde egy szép és nagy tett vala. Megemlékezünk itt végre a programbeszéd ama részletéről, hol az új püspök az ő nagy elődjének püspöksége alatt létrejött alkotások tovább ápolását tűzte ki feladatul. — Mikor a nagy, a hős Zwingli elesett, nagy volt az aggodalom: ki lép a helyére? A párt-szenvedély vészesen hullámozott s nem volt kímélve Zwingli megdicsőült alakja sem. Zwingli utódja az akkori bremsgarteni pap: a tudós és erős Bullinger lett, ki bölcsességgel, szilárdsággal vette át a felelőség-teljes hivatalt. A hatás mindjárt érezhető volt. A reformatio ügye megszilárdult. Nem csak. Abban a beszédben, melyet Bullinger a »prófétai hivatalról« tartott, Zwingli egyéniségének, nevének is fényes igazság szolgáltatott. Mi nem kívánhatunk nagyobb dicsőséget és áldást, mint azt, hogy legyen az új püspök a néhai püspöknek nem negatioja, de — kiegészítője. Kimagasló lelkek, még ha

ellenfelek is, még akkor is rokonok Mindnyájunkra nagy, felemelő hatású volt minden pillanat, melyben új püspökünk a néhairól kegyelettel emlékezett meg, s a közelmúlt alkotások fenntartásáról, tovább építéséről szólt. Ilyenkor úgy tetszett nekünk, hogy dr. Bartók György szent munkára hevülő lelke és Szász Domokos megdicsőült szelleme ebben az ihletteljes pillanatban egymással — kezet szorított.

Molnár Albert,
szerkesztő.

Vallástanításunk reformja.

II. A közép-iskolában

(Vége.)

Lenne tehát, a négy alsóbb osztály tantárgyainak beosztása a következő.

Első gymn. osztály. Bevezetésül az Izraelben kifejlődött messiási eszme. Jézus élete, működése, tanítása, halála, feltámadása s az első pünkösti esemény.

Második gymn. osztály. Az apostoli korszak. Pál apostol térítő útjai, bezárólag a ker. kath. egyház megalakulásáig, tekintettel mindenütt az első keresztyének szokásaira, hitére, erkölcsére, s az egyház első szervezetére.

Harmadik gymn. osztály. A keresztyén egyház rövid története.

Negyedik gymn. osztály. Keresztyén hit és erkölcsstan.

Úgy vélem, hogy ezen módosított tervben benne foglaltatik mind az, mire egy négy gymn. osztályt végzett tanulónak szüksége van; de nincs is benne semmi felesleges, mi az öszhangot zavarná, vagy a sikert nehezítené. Fel lehet azonban hozni ellene azt, hogy e beosztás és tananyag nem más, mint a mit egyszer már tanult a gyermek az elemi iskola 3-iktól 6-ik osztályáig és az ismétlődésben. Igaz, nem is akart más lenni. De, mégis mássá válik röktön, mihelyt a dolgot úgy fogjuk fel, hogy itt nemcsak ismétlés, hanem az ott tanultakat *ki is bővíti* minden tárgyból, s ezáltal még jobban *megerősödik* a vallásos ismeretekben. A különbözetet pedig a jó tankönyvnek kell megadni! Ekkor aztán, határozottan többet adunk, az egymásból foly, egy szerves egészet képez, és a mi fő dolog, a gyermekek fejlettségéhez van szabva. Igaz, hogy a harmadik osztályból kiesett a konventi tanterv szerint, s a pesti javaslat szerint is, a *hit és erkölcsstan* (káté), de ott van helyette az egyháztörténet, mely éppen *telekezeti* oldaláról tekintve a kérdést, elmaradhatatlan.

Megfelelek még arra az eshetőleges ellenvetésre is, hogy ezen beosztás mellett, az ószövetségből, úgy szólva, semmit sem kaptak a növendékek, az tehát merőben ismeretlen lesz előttük. Hát kaptak valamit a messiási váradalomnál és kapnak a VI. g. osztályban, midőn kátét tanulnak, mert abban (pl. Nagy P-féle) éppen a lelke, a magva van meg az ótestamentumnak, és annyi van meg, mennyi éppen a vallás-erkölcsi élet szempontjából szükséges.

A négy felsőbb osztály tananyagát az elmondottak után nem lesz nehéz kiválasztani. Szükség azonban itt is számot vetni az előttünk álló javaslatokkal.

Az *ötödik* osztályban a konventi tanterv ker. egyháztörténetet, a *hatodikban* symbolykát, s főleg a ref. egyház symbolumainak és hitrendszerének ismertetését ajánlja. Ez utóbbi osztály tárgyát a pesti javaslat igen alaposan megbírálja és kimutatja, hogy »mint önálló tantárgy, a középiskolákban nem foglalhat helyet. Kellő theol. előképzettség hiányában növendékeink, a folytonos magyarázat mellett is, a mi fontos és hasznos elem van a symbolikában ezen a fokon, az benne van az egyháztörténetben, s ha eddig talán nem lett volna benne, bele kell vinni most.«

Ezt a nézetet egészen osztom magam is; egy jól megírott egyháztörténet mellett nincs szükség külön symbolikára. Csak az a kérdés, hogy azt a jól megírott egyháztörténetet melyik osztályban tanítsuk? A pesti javaslat az *ötödik*, hatodik osztályban kívánja tanítani, mert ez *pótolná a hit- és erkölcs-tant is*, szerinte ugyanis, nem adatván ez külön tárgyként elő a felsőbb osztályokban. Ám, legyen; nem mondom, hogy ezúton is több eredményt nem érünk el, mint a régi alapon, de a hit és erkölcsstanak én mégis egy kis helyet óhajtanék adni a felsőbb osztályokban is. Ugyanis, ha már egészen elhagyjuk a symbolikát, mégis csak meg kell ismertetnünk a ref. egyház hitrendszerét, egy kissé bővebben is, mint az egyháztörténet keretében teszszük, mert éppen ez által kezd kidomborulni *vallástanításunknak telekezeti oldala*. És nem árt bemutatni a ker. hit és erkölcsstant is, rendszerbe foglalva, hisz ez már lehetséges a gymnásiumban. E kettős studiumok helye, márcsak a fejlődés menete szerint is, a VII. gymnasiális osztály, a hol régebben némely gymnásiumban nem is tanítottak semmiféle vallás tudományt.

Ugyde, ezáltal kiszorulna innen *az összehasonlító-vallástan*. Nem baj, mert nem is ott annak a helye, hanem az *ötödik osztályban*. Mikor a négy alsó osztályban eltanítottak rövidbe foglalva, az egész ker. vallást, és még csak is *ezt*, — önként kínálkozik, hogy szóljunk most, a *többi vallásokról* és kiemeljük, hogy miért tanultuk eddig csak a ker. vallást, micsoda fölénye van ennek a többi vallások fellett? Itt a helye annak is, hogy tüzetesebben megemlékezzünk a zsidó-vallásról, kimutatva a keresztyén vallásnak azzal való viszonyát. Így kontemplálja ezt Nagy K. is. De, már ő a *hatodik* osztályban a ker. *vallásos eszmék* történetét kívánja tárgyalatni. Ez, ha nem csalódom, egy kis dogma történet lenne, de *ezt*, még akkor sem tartom helyesnek, ha »az egyház külső történetének lesz kiegészítője«, mert nem illik bele a keretbe; mélyebben jár, mintsem a gymnásiumban lehetne tárgyalni. Hanem, itt, adandó elő a ker. egyháztörténet, mert ez önként foly az *ötödik* osztály tananyagából. Ugyanis, ha a tanuló megismerte a ker. vallás fölényét az összehasonlító vallástanból: ismerje meg most annak a vallásnak, jobban mondva annak az egyháznak történetét is, most már bővebben, oknyomozólag, mint a harmadik osztályban. Egy alkalmas kézi könyv azt is magában foglalhatná, mit N. K. gondol, s így az ő javaslatán csorba nem esnék.

Eszerint, a négy felsőbb osztály tantárgya a következő lenne:

Ötödik osztály Összehasonlító vallástan. Mondjuk pl. a Szász Domokos kézi könyve alapján, mely az esetben átdolgozásra várna. Tényleg Székely-Udvarhelytől 1876—1882-ig az V VI. osztályban ezt a tárgyat, ezen kézi könyv szerint tanították. Most, rövidítve, csupán az ötödik osztályban lenne tanítandó.

Hatodik osztály. Keresztény egyháztörténet, azon elvek szem előtt tartásával, melyeket fennebb elmondottunk.

Hetedik osztály Hit és erkölcstan; s ennek keretében a ref. egyház hitrendszerének is ismertetése.

Nyolczadik osztály. Hazai prot. egyház-történet, a mint hogy ezt minden felszólaló ide is helyezi. De legyen meg ezen studiumban egyházjogunk s alkotmányunk rövid ismertetése is.

Úgy vélem, hogy a négy felső osztály tananyaga is, így előadva, egymásból folyó, kerek egészet képezne. Hangsúlyozni kívánom e mellett azt is, hogy az egész vonalon, az egyházi ének tanítás sehol sem mellőzendő. A módszerről és kidolgozásról külön, részletesen nem szólunk, mert tárgyalásunk rendén mindenütt érintve volt, s így álláspontunk abból ki-vehető.

Szólanunk kellene azonban a *más iskolákba* járó ref. növendékek vallástanításáról is, de már is hosszúra nyult fejtegetéseink miatt nem tesszük. Anynyit azonban kimondunk, hogy az elemi iskola és a gymn. egyes osztályainak megfelelő osztályokban ugyan ez a pensum tanítható, mert akkor az összekötő-kapocs és a kellő fokozat mindig meg lesz.

Végezetre pedig, megjegyzem, hogy ezeknek a dolgoknak az elmondásával nem akartam felforgatni a régi rendet, s eltörölni azt, a mi jó; sőt ellenkezőleg, egy porszemecskével kívántam hozzá járulni a reform. egyház erős fundamentumának megvetéséhez. Tekintse és bírálja tehát mindenki e felszólalásomat ily szempontból; elveimhez mereven nem ragaszkodom, sőt örvendeni fogok, ha jobbak által győztem meg. Nézetem azonban, ez egész kérdésben az, hogy egyházkerületünk kormányzó testületének kell egy bizottságot kiküldenie, hogy az, a kérdést alaposan megvitassa és a szükséges reformokat megjelölje, mert most már *csak egy a szükséges dolog: hiveink megtartása és egyházunk megerősítése!*

Vajda Ferencs.

Tudósítás a konventről.

Az ev. ref. egyetemes konvent tárgyalásai ápril. hó 10-én kezdődtek meg és ápril. 13. napján végződtek be. Kun Bertalan tiszáninneri püspök imája volt a nyitány és ugyancsak Kun Bertalan püspök imádkozó szavai képezték a végakkordot. Mindjárt a tárgysorozat kezdetén a konvent jegyzőkönyvbe igatni határozta azt a hódoló részvétfelíratot, melyet az elnökség Erzsébet királyné halála alkalmából Ő felségéhez intézett. Majd jöttek azok a kegyeletes szavak, melyek néhai püspökünk elhunytához fűződtek. Szász Domokos püspök emléke az egyetemes konvent ülésein többször föllevenedett, biznyságául annak, hogy a megdicsőült férfinemcsak az erdélyi egyházkerületnek, de a magyar re-

formátus egyház egyetemének is egyik legkimagaslóbb alakja volt. Szász Domokos emlékének szép, igaz szavakat szentelt első sorban Kun Bertalan püspök, majd a közalapi végrehajtó bizottság jelentésében Kenessey Béla és a gyámintézeti végrehajtó bizottság jelentésében Petri Elek. A konventi jegyzőkönyvben pedig elhunyt nagy püspökünk emlékét Sass Béla. konventi jegyző kiváló tolla örökíti meg — A konventi testületben előfordult személyváltozások konstatálása s a megjelent tagok igazolása és az egyes bizottságok kiegészítése után Sass Béla referál azokról a kultuszminiszteri leíratokról, melyek a közalap javára százezer forintot és továbbá hetvenötezer forint rendkívüli államszegélyt útalványoznak ki. Tudásul vétetett azután az elnöki jelentés, mely az olasz evang. egyh. iz 24. egyetemes gyűlésére vonatkozó meghívásunkról szól. Most jött a tárgysorozat 10. pontja: a közalapi végrehajtó bizottság évi jelentése. Referens: Kenessey Béla. A jelentés mindenek előtt kegyeletel emlékezett meg Szász Domokosról, kinek nevéhez van fűzve az állandóbb jellegű tőkekamat és tőkeképző segélyek tervezete, valamint az egyetemes lelkeszi özvegy- árva-gyámintézet megalapítása is.

Azután szól a közalap-kezelők 1897 évi számadásairól. Ezek szerint 1897-ben az öt egyházkerületben megajánlottak összesen 79,210 frt 75 krt. Ebből 1897-ben befizettek 70,872 frt 14 krt. Hátrálékban maradt 8338 frt 61 kr. A megajánlott összeg és a régebbi között határozott csökkenés van és ez Erdélyben $6\frac{1}{2}\%$, Tiszántúli $\frac{3}{4}\%$, Duna mellékén 2% a Tiszán innen és Dunán túl jelentéktelen.

A magyar földhitelintézet 1898. évi számadása szerint az összes bevétele volt a közalapnak 327,980 frt 49 kr. Ezzel szemben a kiadás 154,782 frt 44 kr, pénztármaradék tehát 173,198 frt 5 kr.

A közalap összes vagyona a Jordán-alapítványon kívül 1898. dec. 31-én 859,100 frt, a Jordán alapítvány-nyal együtt: egymillió nyolczezerötvenöt frt 8 krajcár.

Az 1899-dik évi költségvetés szerint a bevétel 125,783 frt 33 kr, a kiadás hasonlóképen ugyanebben az összegben van előirányozva.

Ezzel kapcsolatban tárgyalás alá került a theologiai akadémiák tanári karának nyugdíjintézete, a melyre vonatkozólag a konvent a következő határozati javaslatot fogadta el:

A theologiai akadémiák tanárai nyugdíjügyének a lehető legteljesebb mértékben leendő rendezését oly egyetemes egyházi érdekű feladatnak tekinti a konvent, a melynek megoldásához a kerületek és az érdekelt tanárok hozzájárulásán kívül az országos közalap támogatása is igénybe vehető, de miután tényleg oly egybeállított számítások az igényeket és a szükségletet illetőleg még nem állanak a konvent rendelkezésére, hogy most már megjelölhetné a nyújtandó összegek nagyságát:

felhívja a kerületeket, illetőleg a theologiai akadémiák tanárait, hogy készítsenek lehetőleg egy egyetemes nyugdíjintézeti javaslatot, ha pedig ez nem volna kivihető, akkor külön-külön minden intézet tegyen számításokat, hogy azok alapján megközelíthető legyen az az összeg, melylyel a konvent ehez a nyugdíjintézethez járuljon.

Az államsegély kiutalásánál felmerült az az eset, hogy az illető lelkész elhalt és az örökösök követelték a kiutalt összeget. Ebben a kérdésben a konvent ki mondja, hogy a *megszavazott* segély az örökösöket is megilleti, mikor az illető pap a megszavazás idejében még életben volt, habár a segély *expediálása* előtt meg is halt.

Igen gondos, mélyre ható és tanulságos volt a közalapi végrehajtó bizottságnak jelentése, mely az egyházi adózás ügyében tett munkálatokról szólt. Kenessey Béla referált. Közöljük a következő érdekes adatokat:

Az öt egyházkerületben az egyháztagok összes száma 2,030,979. Az egyházi adót fizetők száma 633,469. Ezeknek összes állami adójuk: 7.186,476 frt 95 kr. A 10 frtnál kevesebb állami adót fizetők adója: 1.005,798 frt 60 kr. és ezt fizetik 297.006-an. Egyházi és iskolai fentartásra költségvetésileg fordítottak összesen: három millió 514,152 frt 61 krt. Az egyetemes egyház tagjainak egyházi adója az állami egyenes adóhoz viszonyított átlagos számítása szerint: 47-30%, tehát csaknem fele, de ebben nincsenek beszámítva azok a terhek, miket építkezések alkalmával viselniök kell. Kerületenként az állami egyenes és az egyházi adó relációja a dunamelléki kerületben: 41-12%, a dunántuliban: 44-98%, a tiszáninneniben: 61-04%, a tiszántuliban 54-39%, az erdélyiben: 34-95%. De nő e százalék, ha lejjebb megyünk az egyházmegyékhez, a gyülekezetekhez s külön-külön leszállunk az egyes tagokhoz, kivált a legkisebbekhez. a 13 frt állami adónál kevesebbet, vagy éppen semmi állami adót nem fizető tagokhoz, például egy házatlan zsellér fizet 13 frt 38 kr. egyházi adót, vagy egy napszamos fizet 11 frt 42 kr. egyházi adót, de már házas zsellér 15 frt 22 krt. Micsoda elenyésző ehhez képest a $\frac{1}{5}$ -ad telkes gazdának 25 frt 47 krajcáros egyházi adója. Ilyen adatokkal részletesen ismerteti a jelentés az adózási viszonyokat és kimutatja, hogy a különböző adózási rendszerek szerint az, a ki 0—2 frt állami adót fizet, annak egyházi adója 2—5 frt, 2—5 frt állami adóra 3 frt 83 kr, 5—10 frt állami adóra 6 frt 79 kr. egyházi adó esik.

Ez ügyben a konvent bizottságot küld ki, mely egyházi adózási viszonyainkat tanulmányozza, az eddigi munkálatokat is felhasználja, ezeket az illetékes fórumokkal való érintkezés útján kiegészítse s mindezek alapján egy adózási reformtervet dolgozzék ki, tekintetbe vévén azokat a terveket, adatokat is, melyek a pénzügyminiszteriumban az állami egyenes adókra vonatkozólag megtalálhatók. A bizottság így elkészített egyházi adóreformterve aztán megküldetik az egyházkerületeknek s ezek által az egyházmegyéknek, hogy így autonomikus úton előkészítve kerüljön egyházi adózásunk reformjának terve végeldöntés végett a legközelebbi zsinat elébe. A konvent azonban az adóterhen való segítséget már a zsinati rendezés előtt megkezdeni óhajtja, s az egyházkerületeket útasítja is, hogy az adózási viszonyokkal foglalkozzanak, s a jövő évi konventre, sőt lehetőleg a jelen évi rendkívüli konventre (juniusban) oly munkálatokat nyújtsanak be, a melyek alapján a segélyezés eszközölhető legyen. A konvent a túlterhelt adófizetőkön addig is segíteni akar, míg az adózási reform zsinatilag megállapítva lesz. A segélynyerés fel-

tételévé tétetik azonban az is, hogy az illető egyházközség az egyházi adó arányos felosztását megvalósítsa. E tárgy után az ülés 10 percre felfüggesztetett, mely idő alatt báró Bánffy Dezső és Cike Lajos konventi bírökká választottak.

Április 11-én a konvent testületileg vett részt a Kálvintéri templomban az 1848. évi törvények szentesítése emlékének szentelt ünnepen. Itt Szász Károly, dunamelléki püspök mondott hatásos imát. Istentisztelet után a konvent folytatta tanácskozásait.

Kenessey Béla közalapi előadó az egyes gyülekezetek és lelkészek segélyezéseire vonatkozó javaslatát terjesztette elő a közalapi bizottságnak. E szerint a rendkívüli államsegélyből kapott a dunamelléki egyházkerületből 47 lelkész 4,200 frintot, a dunántúli egyházkerületből 73 lelkész 8780 forintot, a tiszáninneri kerületből 152 lelkész 16,075 forintot, a tiszántúli kerületből 181 lelkész 19,600 forintot, az erdélyi egyházkerületből 244 lelkész 25,625 forintot.

A közalapi egyszersmindenkori segélyből kapott a dunamelléki kerületből 9 egyház 690 forintot, 3 lelkész pedig 210 frtot; a dunántúli egyházkerületből 33 egyház 1695 frtot, 10 lelkész 370 frtot; a tiszáninneri kerületből 42 egyház 1950 frtot, 5 lelkész 170 frtot; a tiszántúli kerületből 85 egyház 2780 frtot, 23 lelkész 815 frtot; az erdélyi kerületből 96 egyház 3530 frtot, 4 lelkész 115 forintot.

A segélyek kiosztása után következett a kongrua ügye

Kenessey Béla előadó ismerteti ezt az ügyet s felolvassa a közalapi bizottságaak ide vonatkozó jelentését. E szerint a bizottság elrendelte a jelentő ívek kitöltését, de a mint azok alapján a bizottság az ügyet tárgyalni kezdte, kitűnt, hogy egységes s minden felelősséget kizáró munkálatot azokból nem lehet készíteni. Elrendelte tehát az adatok újabb beszerzését. Ezek csak ezelőtt pár héttel érkeztek a bizottsághoz és előre lehetett látni, hogy erre a konventre a nagy anyagot nem lehet feldolgozni. Azt indítványozza tehát a bizottság, hogy ennek az ügynek a tárgyalására rendkívüli ülések tartását határozza el a konvent. A konvent rendkívüli gyűlése junius hóra ki is tűzetett. A kongrua ügy tárgyalásával kapcsolatosan megemlékezvén Tisza Kálmánnak az egyházi téren is elavulhatlan érdemeiről és megemlékezvén azokról a durva támadásokról, melynek Tisza Kálmán az utóbbi napokban is a parlamentben, a kultuszminiszteri budget tárgyalásakor éppen egyházunk érdekében történt felszólalása közben kitéve volt, a konvent Tisza Kálmán iránt elismerését, hálás köszönetét fejezte ki.

Petri Elek a gyámintézeti végrehajtóbizottság jelentését olvassa. E szerint az 1898 évi járulék 91,661 forint. Ebből befizettek 69,438 frtot, hátrálék 22,223 forint, ehhez jön még az 1897. évről 3690 frt. Ez a tetemes hátrálék onnan származik, hogy egyfelől a múlt évben sok elemi csapás érte az országot és a legtöbb helyen nem volt kielégítő a termés, másfelől pedig az is igaz, hogy igen sok egyházmegye nem fordított kellő gondot a járulékok behajtására. Erdélyben vannak egyházmegyék, hol a múlt évről egyetlen krajcárt se fizettek. Indítványozza a bizottság:

1. hogy az esperesek utolsó esetben végrehajtás

és fegyelmi vizsgálat elrendelése által hassanak oda, hogy a hátrálékok megszűnjenek.

2. hogy a segélyekből mindenkor vonják le a gyámintézeti tartozásokat.

3. az esperesek tegyenek jelentést eljárásukról, mit a hátrálék ügyében foganatosítottak.

4. minthogy a földhitelintézet 1900-tól kezdve korona-értékben fog számolni, rendelje el a konvent a korona-értékekben való kiszámítást.

A gyámintézet jelenlegi vagyona: 423,192 frt. 62 kr. Árvák s özvegyek segélyezésére 1898-ban fordított: 11,297 forintot és pedig segélyezett 49 özvegyet, 88 árvát, jelenleg segélyezni kell 76 özvegyet, 105 árvát, melyre 20,382 frt 86 kr. fedezet kell.

A költségvetést 121,455 forint bevétellel és 21,872 forint kiadással, 99,582 frt 37 kr. évi maradékkal kéri előirányoztatni. Továbbá tekintettel arra, hogy az özvegyek és árvák száma minden évben nő és így elkövetkezik és pedig 5—10 év alatt, az az idő, mikor a gyámintézet jövedelme nem lesz képes fedezni a szükségletet: kér a bizottság 100,000 frt segélyt 25,000 forintos évi részletekben.

A gyámintézeti bizottság indítványa s különösen az indítványnak az a része, mely a konventtől a gyámintézet részére újabban is négy évi részletben fizetendő 100 ezer forint segélyt kér, vita után ugyan, de elvégre mégis nagy többséggel fogadtatott el.

A papi nyugdíjintézetre vonatkozó kérvények tárgyalása ez alkalommal levétetett a napirendről.

Ide szőjük be a konventi bíróság tárgyalásairól szóló tudósításunkat is s megjegyezzük, hogy a bíróság többeket s ezek között papokat is ítelt hivatalvesztésre.

A konvent harmadik napján szőnyegre került tárgyak közül itt mindjárt kiemeljük a *tőkesegélyosztó* bizottságnak jelentéseit. Referens: György Endre. A nyújtható segélyvel szemben a kérelmezők száma aránytalanul nagy. A bizottság működése óta 277 egyháznak 25 ezer forint utalványoztatott ki. Jelenleg 104 egyház kér 44 ezer forintnyi segélyt. Nehogy a fölöttébb felszaporodott segélykérvények megakasszák a bizottság működését, a konvent kimondja, hogy az 1902 évig segélykérvények ne terjesztessenek a konvent elé. Most a következő segélyek utaltattak ki:

Az erdélyi egyházkerületben Lozsád 100 frt, Ugra 200 frt, Nagy-Teremi 100 frt, Oláh-Ujfalu 50 frt, Ilosva 75 frt, Szász-Brese 100 frt, Jákó-Telke 40 frt, Mikefalva 100 frt, Soványfalu 100 frt kamatnak megfelelő tőkesegélyt.

A dunamelléki egyházkerületben; Alcsuth 150 frt, Szabadka 350 frt, Nyém 25 frt, Ercsi 50 frt, N.-Hartyán 100 frt, Felcsuth 80 frt kamatnak megfelelő tőkesegélyt kapott.

A dunántuli egyházkerületben: Berhida 50 frt, Nélcz 50 frt, Felső-Gyarmat 100 frt, Alsó-Fegyvernek 40 frt, B.-Kis-Szöllős 50 frt, B.-Kövesd 30 frt, Kis-Mánya 40 frt, Réthel (Pozsonym.) 100 frt, Csicsó 50 frt, Veszprém, Nórap 50 frt, Kaposméről, Galambos 40 frt. G.-Vezekény 40 frt kamatnak megfelelő tőkesegélyt kapott.

A tiszáninneni egyházkerületben: Vadna 75 frt, F.-Barczika 125 frt, Komlós 15 frt, Kér 25 frt, F.-Csáj

70 frt, B.-Ujfalu 12 frt, Andornok 25 frt, Komjáti 50 frt, Jenke 200 frt, Aranyos 75 frt, Vásárhely 75 frt, Vassa 60 frt, Balog 92 frt kamatnak megfelelő tőkesegélyt kap.

A tiszántuli egyházkerületben: Resicza 180 frt, Nyir Acsád 100 frt, Badaló 80 frt, Bökény 80 frt. Kis-Peleske 100 frt, Nagy-Géc 80 frt, Dara 25 frt, Gálos-Petri 100 frt, Anarcs 50 frt, Feketető 50 frt, Pankota 65 frt, Péterszeg 150 frt, Tamásváralja 150 frt, Abód 500 frt, Megyeres 500 frt kamatnak megfelelő tőkesegélyt kap

Misszió.

A tőkesegélyosztó bizottság jelentése után Szabó János esperes a misszió-bizottság jelentését olvasta fel. A jelentésből kitűnt, hogy missziói célokra a duna melléki egyházkerületnek 4250 forintot, a dunántuli kerületnek 3850 forintot, a tiszáninneni kerületnek 3200 forintot, a tiszántuli kerületnek 6180 forintot, az erdélyi és romániai kerületnek 6400 forintot, összesen 23880 forintnyi segélyt utalványoztak ki. Ebből 1350 forint az új segély. Említésre méltó még, hogy a Horváth és szlavonországi református egyházakban is elfogadták a magyar reformált egyházak törvényeit.

Annak a kérdésnek eldöntése, hogy a kántortanítói fizetésnek minő hányada vétessék kántori fizetésnek és minő hányada tanítói fizetésnek az egyházkerületekre bízott. E tekintetben min lenesetre leg helyesebb irányelv az, melyet Tisza Kálmán fejezett ki, hogy t. i. a kántortanítói fizetéseknek lehető legnagyobb része vétessék kántori fizetésnek, mert kántorokra mindig lesz szüksége az egyháznak a tanítói fizetés kiegészítése pedig állami feladat s így az egyház az iskolá államossítása esetében sem lesz anyagilag érdekenyebben érintve.

A tanárok hivatalos eskütételét kívánatosnak tartja a konvent. A vallástanárok jogainak és fizetésének ügyében a konvent a ref. gymnasiumokat a vallástanárok érdekeinek megóvására szólítja föl.

A tanügyi bizottság jelentéseire a konvent hozzájárult.

Közöljük itt a gymnasiumok részére kiutalványozott államsegélyek összegeit:

Nagykőrös	11,000 frtot
Mezőtur	7,000
Kisujszállás	6,000
Miskolcz	12,000
Kolozsvár	13,000
Csurgó	6,000
» (az 1898-ra az állandóan kiutalványozott államsegélyen kívül még 4000 frtot kapott.)	
Békés	4,000 frtot
Sepsi-Szt.-György államsegélyen felül 1898 évre	2,000
Székelyudvarhely	8,000
Marosvásárhely	2,000
Kecskemét	5,000
Zilah (államsegélyen felül az 1898. évre)	3,000
Budapest	12,000
Máramarossziget (az államsegélyen felül 1898-ra)	3,000

Gyönk 1,000 forint fentartási segélyt kapott.

Tudomásul vette a konvent továbbá, hogy a közoktatásügyi kormány a székelyudvarhelyi gimnáziummal tizenhatezer forintos, a kecskeméti tizenkétezer forintos és a máramarosszigeti tizenhatezer forintos szerződést kötött.

A konvent utolsó napján letárgyaltattak a *közjogi* és *közigazgatási* bizottságok jelentései is. Megemlítjük itt a dunamelléki egyházkerület fölterjesztését, hogy az evangélikus testvérek kisebb egyházi adó kilátásba helyezése által próbálják áttéríteni a reformatusokat. E tekintetben intézkedés fog történni.

Végül sajnálkozásunkat fejezzük ki afölött, hogy a vasárnapi munkaszünetnek kiterjesztése a mezőgazdasági munkásokra is ezuttal levétetett a napirendről, holott fölmerült az indítvány, hogy ez ügyben törvényhozási intézkedés kéressék. E kérdés mindenekelőtt valláserkölcsi kérdés s ezen a réven aztán természetesen az egyéni és társadalmi élet minden viszonyára kiterjedő kérdés. Úgy véljük, hogy a konvent, mint konvent, mint oly testület, mely a valláserkölcsi élettel minden más testületnél szervezettebb viszonyban áll, mint egyházi testület e kérdésben nem sokáig fog a mostani, elvégre is negatív álláspontra helyezkedni.

Különfélék rovata.

Egyházkerületünk rendkívüli közgyűlése ápril. hó 18-án, a tagok nagy érdeklődése mellett, tartott meg. Az elnöki széket elfoglaló *bárá Bánffy Dezsőt* lelkes éljenzés és taps fogadta. A sokaság viharos ékesszólása volt ez, mely főgondnokunk iránti ragaszkodásunkat tolmácsolta. Lelkes éljenzés fogadta belépésekor dr. Bartók Györgyöt is, még akkor csak püspökjelöltet. Dr. Bartók György emelkedett szellemű imája után br. Bánffy Dezső a gyűlést megnyitja. Magvas beszédében kegyelettel mutat rá Szász Domokos néhai püspökünk földidézett alakjára s jelzi a mai rendkívüli gyűlés főtárgyát: a püspökválasztást. A megjelent tagok igazolása s Kiss József egyházmegyei jegyző fölesketése után megtörténnek a szavazásra tartozó előkészületek s megkezdődik a szavazás. A szavazás eredménye következő volt: *Bartha Lajos* kapott 52 szavazatot, dr. *Bartók György* 122 szavazatot, *Szász Gerő* 87 szavazatot. Abszolút többség hiányában másodszori szavazás rendeltetik el dr. Bartók György és Szász Gerő között. Most dr. *Bartók György* 145 szavazatot nyert, *Szász Gerő* pedig 110 szavazatot. Elnöklő főgondnokunk dr. *Bartók Györgyöt* az erdélyi ref. egyházkerület püspökének jelenti ki. E kijelentést a közgyűlés tagjai fölállva s nagy lelkesedéssel veszik tudásul. Bárá Bánffy Dezső rövid és magvas üdvözlő beszédére az új püspök azt a nagy hatású, bölcs és gyönyörű beszédet mondta el, mely lapunk elején olvasható.

Szász Gerő és **Bartha Lajos** a püspökválasztásnál kisebbségben maradtak. Ez a körülmény azonban semmit sem von le az ő érdemükből. Bartha Lajos és koszorus öregünk: Szász Gerő papi testületünk nagyra becsült, tisztelettel környezett alakjai maradnak továbbra is.

Dr. Ballagi Gézának az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottságban előadott és a közoktatási miniszternek az államvizsgálatra vonatkozó törvénytervezetét megvilágító igen értékes jelentése ki fog nyomtatni. E jelentés és a ministeri törvényjavaslat tervezet alapján a ref. jogakadémiák egy hó alatt megkészítik és beterjesztik vélemény-javaslatukat, melyek figyelembevételére dr. Ballagi, mint szakelőadó, újabb munkálattal készít, melyet a tanügyi bizottság egy rendkívüli gyűlésen fog tárgyalni s aztán a miniszterhez fölterjeszteni.

Főiskolai muzeumaink, könyvtáraink a ref. egyetemes tanügyi bizottság javaslata s az egyetemes konvent koozjárulása értelmében, az állam által javasolt szövetségbe beléphetnek, föntartatván mindig az illető felekezeti főhatóság hozzájárulása s kikötésén, hogy könyvtáraink s muzeumaink e szövetségbe lépés révén sem vonhatók el eredeti rendeltetésüktől, sem pedig újabb költségekkel meg nem terhelhetők és a szövetség bármikor felbonthatónak marad.

Az egyetemes tanügyi bizottságban a gymnasiumi ügyeket *Váró Ferenc* referalta az ő nagy tudásával és mindig mélyre ereszkedő fejtegetésével. Memorandumában konstatálta, hogy az állami tantervben közeledés van a mi tantervünkhöz. *Váró* sürgeti továbbá, hogy a bölcsészeti előtanok 2 éven át taníttassanak heti 2 órán. Nem hallgathatjuk el azt a meggyőződésünket, hogy főgymnasiumainknak az eddiginél több philosophiai képzést kell nyújtaniok. Mert e tekintetben hanyatlás konstatálható. Nem szabad, hogy a református mivelt osztály a katolikus mellett éppen e ponton háttérbe szoruljon. Igen értékes munka volt az az iskolai vagyonszatisztika is, melyet *Váró* készített.

A debreezeni ref. theologia dogmatikai tan-székére a választás a májusi egyházkerületi gyűlés alkalmával történik meg a főiskolai tanári kar és igazgató-tanács ajánlatai alapján.

Jövő számunkban közölni fogjuk azon egyházak és lelkészek névsorát, a melyek és a kik a rendkívüli államszegélyben, vagy pedig a közalapi segélyben részesítették. A tőkekamatszegélyben része sülökről jelen számunk konventi tudósítása szól.

Örömmel konstatáljuk, hogy az egyházi énekes könyv ügyében, melynek Fejes István a mozgó lelke, újabb lendület várható. Mi pedig lelkészek, tanítók gondoskodjunk, hogy aztán legyen is, a ki énekeljen.

Solymosi István bögzői nyugalmazott lelkész e hó 12-én 81-ik évében, négy évi szenvedés után meghalt. Temetése 14-én délután ment végbe általános részvét mellett, a háznál Bedő Ferencz sz.-udvarhelyi lelkész által mondott ima után. Néhai a régi gárda jellegzetes tagja volt. Mint a 48-as idők egyik rabján, az ott nyert benyomások hatása sokszor meglátszott egyházi munkálkodásában is. Népe egyszerű, leereszkedő, barátságos modoráért becsülte. Egyházmegyéje éles esze, munkabírásaért háromszor választotta meg esperesnek, a nagy papi ellenzék daczára. A kerületben is annak idején tekintélynek örvendett. Mikor vissza kellett vonulnia, lelépése okát, a beavatottak is inkább magánkörülményeiből magyarázták ki. Nyugodjék csendesen!

Hivatalos rész.

126 — 1899.

KÖRLEVÉL

valamennyi erdélyi ev. ref. egyházmegye Nagytiszteletű Esperéséhez és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek tiszteletes t. Tanácsához.

Fölkérem valamennyi egyházmegye Nagytiszteletű Esperését, valamint a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek Tiszteletes t. Tanácsait, hogy a püspöki jelentés adatait az elmúlt 1893 évről a múlt évi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvében található minta szerint összeállítva, püspöki hivatalomhoz legkésőbb f. é. Május hó 7. napjáig mulhatlanul beküldeni sziveskedjenek.

Kolozsvárt, 1899. Ápril hó 20-án.

Dr. Bartók György,
erdélyi evang. református püspök.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS TANÁRI ÁLLOMÁSRA.

Az államilag segélyezett *székelyudvarhelyi ev. ref. főgymnáziumnál* az egyházkerületi közgyűlés által rendszeresítendő *magyar és latin nyelvi új rendes tanári szék* a folyó évi egyházkerületi közgyűlésen választás útján be fog tölteni.

E tanszék évi javadalma 1200 frt. alapfizetés, mely a szerződés értelmében 1600 frtig emelkedhetik; továbbá öt izben járó 100—100 frt. ötödéves korpótlék, melyre nézve a tanintézeteknél töltött rendes tanári évek 10 év keretén belül beleszámíttatnak, ezen kívül 200 frt. szálláspénz

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányaikat, tanári képesítettségüket, védkötelezettségüket, esetleg eddigi szolgálatukat igazoló okmányaikkal felszerelt s az erd. ev. ref. egyházkerület állandó Igazgató-Tanácsához címzett folyamodványukat a székelyudvarhelyi ev. ref. főgymnázium előljáróságához 1899. máj. 16-ikáig nyujtsák be.

A megválasztandó tanár, a kinek ev. ref. vallásnak kell lennie, az 1894. XXVII. t.-cz. alapján létesített nyugdíjintézet jogos és köteles tagja.

A tanszék folyó évi szeptember hó 1-én foglalandó el.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsától.

Kolozsvárt, 1899. évi április hó 10-én.

Dr. Vályi Gábor, *Parádi Kálmán,*
elnökhelyettes. h. titkár.

PÁLYÁZAT R. TANÁRI ÁLLÁSOKRA.

A sepsiszentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó kollegium főgymnáziumánál a f. évi egyházkerületi közgyűlésen választás útján a következő r. tanári állások kerülnek betöltés alá:

a. *Magyar-latin nyelvi tanszék.*

b. *Vallástanári tanszék.*

Évi javadalom mindkettőnél 1200 frt. fizetés, — mely fokozatosan 1600 frtig emelkedik — 5 izben 100 frt. ötödéves szolgálati korpótlék 250 frt. és 200 frt. szálláspénz tanári idősbség szerint, — esetleg természetben való lakás.

Mindkét tanárnál a heti óraszám 20-ig emelkedhetik. E mellett a vallástanár teendője lesz a főgym-

násiumi ev. ref. vallásu tanulókkal a vasárnapi istentisztelet tartása és a legatusi minőségben kiküldendő növendékek kellő előkészítése.

Pályázni óhajtok felhivatnak, hogy vallásukat, életkorukat, képesítettségüket, eddigi szolgálataikat, védkötelezettségüket, testi épségüket és egészségi állapotukat igazoló okmányokkal felszerelt s az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsához címzett folyamodványukat a sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó kollegium előljáróságához 1899. május 16-ig nyujtsák be.

Csak ev. ref. vallásu pályázók folyamodványai vétetnek figyelembe.

A megválasztott tanárok kötelezett tagjai lesznek az 1894. évi XXVII. t.-cz. értelmében létesített orsz. nyugdíjintézetnek s állásukat 1899. szept. hó 1-én tartoznak elfoglalni.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsától.
Kolozsvárt, 1899. évi apr. 10-én.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

1211 — 1899.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Előljáróságának.

A kultuszminiszter úrtól f. é. 841—III. 18. eln. számon kelt felhívás következtében tudatjuk czímeikkel, hogy a kultuszminiszter kapcsolatban múlt évi április hó 27-én, 1574. eln. sz. a. kelt rendeletével egyzsersmindenkorra megengedi, hogy azon tanulók, kik a m. kir. honvéd és cs. és kir. közös hadseregbeli hadapród iskolákba való felvételeért pályáznak, pályázati kérvényeik sorsának eldőltségéig, vagyis, évenként szeptember hó 20. ig, felvételi díj fizetése nélkül, de a fegyelmi szabályok pontos megtartása mellett látogathassák az illető középiskolákban a leczkét.

Kolozsvárt, 1899. április hó 10-én.

Becsek Lajos,
elnökhelyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

FELHIVÁS.

a segédlelkész és a theol. académiát végzendő lelkészjelöltekhez.

A Dunántuli ev. ref. Egyházkerület *belső-somogyi Egyházmegyéjében*, több segéd és helyettes lelkészre lévén szükség: az Egyházmegyébe belépni akaró segédlelkészeket és végzendő theologus urakat, azon értesítéssel hívom fel — az alólírtnál leendő jelentkezésre, hogy a számukra fentálló állásokat, bármely időben elfoglalhatják.

Tájékoztásul szolgáljon, hogy a *belső-somogyi Egyházmegyében* 64 anyaszentegyházunk van, melyből — ez idő szerint — három rendes lelkészi állás üresedésben áll. A segédlelkészek száma — a missiói helyettes lelkészeket nem számítva, — három: tehát a leendő segédlelkészek jövőjére a helyzet feltétlenül kedvező.

Homokszentgyörgy (Somogymegye) 1899. ápril. 10.

Barakonyi Kristóf, esperes.

ÉRTESÍTÉS.

A nagyenyedi ev. ref. tanítóképzőben az *írásbeli képesítő* vizsgálatok f. é. május 15-én kezdődőleg, a *szóbeliek* június 26—27. napjain fognak megtartatni. Folyamodni kívánók okmányokkal folszerelt kérvényeiket május hó 10-ig terjesszék be az igazgatóságához.

Nagyenyed, 1899. apr. 11.

Nagy Lajos, képezd. ig.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

A concordatum és a patens.

Századunk uralkodó eszméi a római papság theokratikus világnézetével és hierarkikus törekvéseivel nem megegyeztethetők. Maguk a katolikus államok, melyek a műveltségben előre haladtak, intézményeiket liberális alapon fejtették ki. A pápák minden tiltakozása dacára, a névleg katolikus népek is a gondolat és lelkiismereti szabadság elvén felépült protestáns világnézetnek hívei. Így számban bár aránylag keveset csökkent a katolikusok száma, de annál többet vesztek az egyház elvei hatásukból a hívekre, míg bár számra a protestáns egyház nem is nyert túlsokat, de elvei nagy néprétegeket hatottak át.

Századunk első felében a nagy nemzeti áramlatok még a katolikus papság javarészét is magával ragadták, úgy hogy Róma cosmopolitikus törekvései — legalább a szülőfölddel szemben — reájok nézve lehetlenség lett. Ez időkorban minden országban nyomaira találtunk azon lelke odaadásnak, melylyel a kath. papság is szolgálta hazája szent ügyét. Mi, a magyarok tehetünk bizonyosságot arról, hogy az 1848-as eszmék védelmében a kath. papság helyt állott és a következményeket, épp mint a protestáns papság, hazafias lelkiülettel viselte. E korban a klérus nem sietett untalan Rómába tanácsért, mert saját lelkében útmutatást talált arra, hogy az adott viszonyok között mit kell cselekedni és mit nem.

Róma érdekében, a haza érdeke ellen, e nemzedékkel, melyet a nagy küzdelmek napjai a nemzet testével egybeolvasztottak, valamit megkísérteni, az a legnagyobb balgaság lett volna, mert a kezdeményező szembe talált volna magával nem csak a protestantizmust, hanem ezzel egy csatorban a kath. papságot is. E korban már kezdettek gondolkodni a felett, hogy a hit lelkiismereti dolog, tehát abba senkinek beleszólása nincs; de a hazafias- és közügyekben többé nincs ok a nemzet testét felekezetek szerint szét tagolni. Hazafias örömmel szemlélték a polgárok, mint kezdenek társadalmi téren a kath. és protestáns papok együtt működni.

Ilyen állapotok és ilyen közszellem tették elviselhetővé a nemzetre és az egyházra nézve a 48-as

napok után a bekövetkezett szomorú időket. Ilyen egészséges közszellem mellett sikerült a Bach-féle concordatumot és később a patenst ártalmatlanná tenni.

A concordatumnak az volt a célja, hogy Róma érvényesítse vallási hatalmát a reactio és az absolutismus megerősítésére. Az előmunkálatokat tehát már 1852-ben megkezdették, úgy hogy a következő évben a püspöki konferencia is összehívott Bécsebe, melynek feladata volt a concordatum részleteinek megbeszélése.

Az elkészült concordatumot a bécsi hivatalos lap 1857. nov 13-án közölte latin és német szöveggel, ennek értelmében az állam minden fegyveré' lerakja az egyházzal szemben, azt a tényt pedig, hogy Ausztria a placetum jogot Rómának feladta, most szerződésileg is kitüntette. A concordatum alapján a pápa szabadon érintkezhetnék a monarchia papságával, egyuttal a magyar kir. patronatusi jog is megszüntettetnek jelentetett ki, még a vallási és tanulmányi alapokra nézve is.

A concordatum minden tételében a pápa, egy szóval az egyház hatalmának rendelte alá az állam hatalmát és ezáltal a Bach rendszere részére biztosítani akarta a klérus támogatását, ezt azonban csak Ausztriában érhetette el, de nem egyszersmind Magyarország is.

A magyar klérus eleitől fogva ellenszenvvel viseltetett a concordatum iránt. Ennek oka abban rejlett, hogy észrevette, miszerint a vallási és egyházi centralisatiót a politikai centralisatio mintájára keresztül akarják vinni.

Thun és Bach tényleg a kath. egyháznak a monarchiában egységes szervezetet akartak adni és a kath magyar egyházat a bécsi érsekségnek kívánták alá rendelni. Ilyen körülmények között a kath. egyház nem igen lelkesedhetett a politikai reakció mellett, mely az ő ősi szervezetét is felakarta bontani. Ennélfogva érdekeltek a magyar klérustól nem sokat remélhettek, és semmi esetre sem remélhették azt, hogy a klérus a reakciónak épp olyan erős bástyája lesz, mint Ausztriában.

Ausztriában el lehetett hitetni, hogy a monarchia múlt századvégi hanyatlása a josephinismus tévedésének gyümölcse; de Magyarországot ilyen badar be-

széddel nem lehetett felültetni. A katolikus papság csendes resistenciája ellensúlyozására behozták a jezsuitákat. Bach ezzel kettős célt remélt elérhetni, egyfelől pótolhatni vélte a klérus hidegségét a jezsuiták túlbuzgósága által; másfelől remélte, hogy megtöri a protestantismust, mely a reakció ellen nyíltan lépett fel. Azokat a katolikus püspököket tehát, kik a jezsuitákat egyházmegyéjükbe nem akarták befogadni, a kormány üldözte, sőt a purifikatio idején kolostorba záratta.

Egyidejűleg a protestantismus eltiprását a kormány szintén tervbe vette. A közös nyomás hatása alatt a kath. és protestáns papság között bizonyos benső szövetség jött létre. A katolikus papság ugyanis igen jól tudta, hogy ha a protestánsok vallásszabadsága elko-bozthatnék, a magyar kath. egyházra is rákerülne a sor.

Magyarországon az egyház ősidőktől fogva bele tartozott a magyar állam közjogi organismusába, ezért midőn valamely hatalom az egyház szervezetét támadta meg, szembe találta magát az egész magyar nemzetet felekezeti különbség nélkül. Így volt ez akkor is, midőn a kath. egyház támadást intézett Thun terve ellen, mert a mikor Thun az esztergomi primási széket Bécsbe akarta központosítani, tulajdonképpen Magyarország állami egységét és önállóságát támadta meg.

Ha a fentírtak állanak a katolikus egyházzal szembe, akkor annál inkább áll az, hogy a protestantismus összfeszorrt a nemzeti érdekekkel és ennek culturalis haladásával. A bécsi és linci békekötés eredményei egyszersmind a nemzeti ügy sikerét is jelentették. A politikai reactio ép azért a catholicismust akarta felhasználni a protestantismus leverésére, de valamint előbb a protestánsok a katolikus egyház ellen intézett támadás alkalmával kivonultak, így most a katolikusok is védelmére szálltak a protestáns autonomiának.

Így Bach csakhamar belátta, hogy nem elég a katolikus reactio a protestantismus ellen, mert a protestantismus Magyarországon hatalom és az abszolutismus született oppositioja. Elhatározta tehát, hogy a protestantismus ellen határozottan fellép, ezért a protestánsok üldözését meg is kezdette a concordatum megkötése után.

A patens 1859. szept. 1-én lett kiadva, melyben a császár elrendeli, hogy a két protestáns egyház a kormánytól függő hierarchiai szervezetté alakuljon. Thun, hogy a protestáns autonomia ne látszassék megsértettnek, hypocrita módon úgy vezette be patensét, mintha az a protestáns egyházak 1791. évi végzéseiből következne.

A patens tényleg visszaállította a régi presbyteri és synodusi alkotmányt, a helyi senioritási és superintendensi conventekkel együtt. Tudniillik ezek képezték volna a törvényhozói hatalmat, míg a közgyűlés lett volna a hierarchia végrehajtó hatalma. A felügyelési gyakorlására a kultusministerium volt kiszemelve, melynek egy osztálya protestáns alkalmazottakkal vezette volna az ügyeket.

A patens a prot. iskolák felekezeti jellegét meghagyta ugyan, de velük szembe a kormánynak oly nagy felügyeleti jogot biztosított, hogy az megsemmisítette volna tanügyi autonomiánkat. Ezen, a protestantismus

ellen intézett államcsíny ha sikerül, az egyház egész külső szervezetét megsemmisítette volna.

Azt azonban el kell ismerjünk, hogy Thun patense tulajdonképpen nem volt absolut rossz, vagy feltétlenül inliberalis. A patens több üdvös intézkedést tartalmazott az egyház-kormányzatra, törvényhozásra vonatkozólag, ezen kívül a szegény egyházak segélyezésére államsegélyt helyezett kilátásba és az iskola ügyeire vonatkozólag is sok megszívlelendő tervet foglalt magában, de mindezekért a protestáns egyházak leglégtetebb kincsét, szabadságát, iskolái felett a rendelkezési jogot kívánta cserébe, a mennyiben az uralkodó által kinevezendő főegyházi tanács gyakorolta volna a kormányzó és birói hatóságot.

Lehet hogy a németországi protestánsok, hasonló alkotmánynak, akkor örültek volna; de mivel nálunk, Magyarországon úgy az egyházi, mint a politikai alkotmányban az volt mindig a vezérelv, hogy az alkotmány legyen saját nemzeti vagy felekezeti akaratomk megnyilatkozása, így midőn mi magyarok és protestánsok történelmi alapon álló egyházaink védelmére keltünk, egyszersmind védtük Magyarország politikai alkotmányát is.

Látva az ellentállást, a reactio az erőszaktól sem riadt vissza. Mada-y-t, a tiszai egyházkerület későbbi evang. püspökét és a főgondnokot. Zsedényit bíróság elé állította; kívülök többet, mintegy 100 embert fogtak még perbe, de ezek mind azt mondták, nincsen miért magukat védelmezzék, egyházukért készek bármely szenvedés elviselésére is.

Thun most már még a kerületi gyűlések tartását is betiltotta, hogy a késmárki eset utánzásra ne találjon. De azért az 1860. évi debreceni januáriusi vásár örökre emlékezetes marad arról, hogy a vásár ürügye alatt a tiszántúli egyház képviselői Debrecenbe mentek és a nagy templomban gyűlést tartottak. A megyefőnök tudomást vévén az esetről, biztossát a templomba küldötte, hogy mint magát kifejezte, az ott tartott törvénytelen gyűlést feloszlassa.

(Vége következik.)

A hegyi beszéd tárgyalása a középiskolák alsó és a népiskolák megfelelő osztályaiban.

Németh Sándor kartársam e b. lap múlt évi 45. számában a hegyi beszédre hívja fel a vallásitanítók figyelmét, s egy rövid mutatót közöl arra nézve, hogy a hegyi prédikációt miként lehet és kell a középiskolák alsó- és a népiskolák megfelelő osztályaiban módszeresen feldolgozni s a növendékekkel megismertetni. Érdeklődéssel olvastam át a jelzett közleményt, mert magam is előszeretettel foglalkozom ezzel a tárggyal, s teljesen egyetértek Németh Sándor barátommal abban, hogy a hegyi beszédre úgy a közép-, mint a népiskolai vallásitanításnál nagy súlyt kell fektetnünk, hogy az ifju nemzedéket, még a konfirmáció előtt, okvetetlenül el kell vezetnünk ahhoz a forráshoz, a honnan istenországa evangéliumának élő vize a legnagyobb erővel és üdőséggel huzog fel.

Azt a magyarázati módot azonban, a melyet Németh S. a hegyi beszéd tárgyalásánál követ: nem tartom egészen helyesnek és célravezetőnek. Az általa közölt mutatóvagy azt a benyomást teszi az olvasóra, mintha szerző nem ismerné azt a nagy ellentétet, mely a hegyi beszédben kifejezett vallásos életelvek és a megcsontosodott mózeizmus között van; mintha nem tudná, hogy a kettő olyan viszonyban van egymással, mint az új posztóból való folt és ócska nadrág, az új bor és régi tömlő. Németh S. a Jézus által kimondott igazságokat csak körül írja, a helyett, hogy az élet eseményei közé állítva, lélektani alapon szeméink elé rajzolná. Szinte nem tudjuk érteni, hogyan lehet a hegyi beszédet akár a szószéken, akár az iskolában magyarázni, ha nem tártuk fel a történeti háttér s annak a kornak vallás erkölcsi viszonyait, a melyben ezek az igazságok a világtörténetbe beléptek. Az igazságnak is meg van a maga élete, az absztrakt eszméknek is meg van a maga teste. Ezt az életet, ezt a testet kell az iskolában a növendékek elé tártani, s e tekintetben a katekhétának semmit sem szabad mellőznie, a mi által az ifju nemzedék lelkét előkészítheti, fogékonytá teheti a Krisztus evangéliumának örömmel való befogadására, megtartására és gyümölcsözővé tételére.

Nem akarok most e kérdés bővebb elméleti fejtegetésébe bocsátkozni, sem pedig a Németh S. magyarázataira részletes bírálatot mondani; e helyett legyen szabad nekem is a hegyi beszéd egyik részét (Kehr »Die christliche Religions unterricht in der Oberklasse, der Volksschule« cz. műve nyomán) magyarázat tárgyává tenni s a fennebb hangoztatott elveket példával illusztrálni.

Bevezetés

A hegyi beszéd elemzését, vagyis a voltaképpeni tárgyalást egy rövid tájékoztató bevezetés előzi meg, a melynek tartalma, főbb vonásaiban a következő:

Az evangéliumok Jézusnak számos beszédét őrizték meg az utókor számára. Ezek között legnevezetesebb a hegyi prédikáció (Mt. V—VII. r. Luk VI. 20—49) mely Jézus tudományának a magvát, alapeszméit foglalja magában, s éppen azért kiváló figyelmet érdemel.

A hegyi beszédet Jézus nem »kézzel csinált« templomban, hanem a természet nagy templomában, tanítványai és az összegyűlt sokaság előtt tartotta; szószékül egy kicsiny (ismeretlen nevű) hegy szolgált, — innen az elnevezés: hegyi beszéd.

A nagy mester ebben a beszédben a keresztyén vallásos és erkölcsi élet (istenországa) örökkévaló alap törvényeit mutatja fel, olyformán, hogy a saját vallását a zsidó vallással, tanítványait a farizeusokkal és írástudókkal, önmagát pedig Mózesrel és a prófétákkal állítja szembe. Mily nagy a különbség a két vallásalapító között? Mózes félelmet hirdet, Jézus szeretetet, Mózes büntetést, Jézus kegyelmet; amaz törvényt hozott, mely szeretetet követel, emez evangéliumot, mely szeretetre indít; Mózes külső törvényességet, Jézus benső tisztaságot kíván; Mózes átkot, Jézus áldást, Mózes kárhozatot, Jézus üdvösséget prédikál. Valóban alig gondolható nagyobb ellentét, mint a minő a Sinai és

a boldogságok hegye, a tiz parancs és a hegyi beszéd között van

Hogy Jézus a hegyi beszédet, mint egységes egészet mondta-e, vagy pedig a Máthé-evangélium írója szerkesztette össze a különböző időben és helyen tartott beszédekből? — e kérdés eldöntése nem a katekhéta feladata. A hegyi beszéd iskolai tárgyalásánál, a szerkezetre vonatkozólag, elég csak annyit megemlíteni, hogy az egész beszéd egy alapgondolaton épül fel, mely a Jézus tanításainak központja, vezéreszméje. Ez az alapgondolat, ez a vezéreszme: istenországa.

Istenországa (mint tudjuk) Jézus szerint »nem e világból való, nem külső politikai hatalom; nem olyan földi birodalom, a melyent a zsidók vártak és reméltek, és a melyben a választott nép fog uralkodni a föld többi népein. Istenországa, vagy a mennyeknek országa, nem egyéb, mint isten akaratának uralma az emberi szívben, midőn az ember nem a saját bűnös vágyait és hajlamait követi, hanem isten akarata szerint érez, gondolkodik, akar és cselekszik. Az ilyen emberek Istennek fiai, egymásnak testvérei s együtt e földön istenországot alkotják.«*)

Ennek az országnak alaptörvényeivel fogunk a hegyi beszéd tárgyalása rendjén megismerkedni.

A hegyi beszéd felosztása.

A hegyi beszédet tartalmi szempontból *három* részre oszthatjuk.

Az I. vagy bevezető részben (Mát. V. 1—16.) Jézus istenországa tagjainak boldogságát és a tanítványok hivatását mutatja fel;

a II. részben (Mt. V. 17—VI. 34.) megmondja, hogy ő maga miért jött, működésének mi a célja? s ezzel kapcsolatban rajzolja azt a tökéletesebb kegyességet, a melyet istenországa polgáraitól kíván;

a III. részben (Mát. VII. 1—23.) pedig utasításokat ad arra, hogy embertársainkkal szemben miként viseljük magunkat?

Végül egy megragadó hasonlattal figyelmezteti a hallgatókat, hogy a kik az ő beszédét meghallgatják és cselekszik, az olyanok kősziklára építenek, de a kik nem cselekszik, fővényre építenek. (V. 24—27.)

(Folytatása következik.)

Ifj. Péter Károly.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1899. ápril 16.

Elnökölt: Br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok aa. Jelen voltak: Br. Kemény Kálmán, Simó Lajos, Zeyk Dániel, gróf Bánffy György, egyházkerületi főgondnokok; Dr. Bartók György, főjegyző, Bartha Lajos, közügyigazgató, Bihari Sándor, Szász Dénes, Dr. Vályi Gábor, Herczeg Lajos, Kenessey Béla, Br. Bánffy Ernő, Becsek Lajos, ig. tanácsosok és a hivatalnokok

Elnöklő főgondnok aa. üdvözlőlvén az ig. tanácsnak, Gyarmathy Zsigmond aa. kivételével, teljes számban megjelent tagjait: az ülést megnyitotta s utasította h. titkár aát a rendkívüli közgyűlés tárgyainak és

* Dr. Bartók: »Bibliaismertetés« 79. lap

azután a napirenden lévő folyó ügyeknek előterjesztésére.

A közgyűlés tárgysorozatának megállapításán és az alakulásra vonatkozó előterjesztéseken kívül, tudvalevőleg csak egyetlen tárgyra nézve, t. i. a püspöki özvegyek, illetve árvák lakás-illetményének meghatározása iránt kellett a közgyűléshez külön javaslatot terjeszteni, hogy e kérdés, melynek szabályozása a püspöki özvegyek ellátásáról szóló 1885 évi közgyűlési 12. jkvi sz. határozatban mellőztetett, szintén megoldást nyerjen. Ig. tanácsunk javaslata akként állapított meg, hogy az özvegy-árvai kegyjavadalom igényvel bíró püspöki özvegyek, illetve árvák a püspök halálát követő polgári évnegyed első napjától számítandó három hóig legyenek jogosultak a püspöki szállást használni, eltérően a zsin. tör. végrehajtására vonatkozó Utasítás 200. §-ától, melynek értelmében e szállás $\frac{1}{2}$, sőt $\frac{3}{4}$ évig is lekötve van. nem kis akadályát képezve a püspöki szék betölthetőségének, anélkül, hogy ez akárcsak a kegyelet szempontjából is szükséges volna, mert hisz a püspöknek, mint rendes lelkésznek, szintén természetben kiszolgáltató lakás áll egyházközsége részéről is rendelkezésére, melyet a kegyeleti év alatt özvegye, illetve árvái használhatnak.

A folyó ügyek között első helyen Parádi Kálmán, ig. tanácsos, t. előadó aa. kérése mutatott be, melyben nevezett aa., betegeskedésére tekintettel, öt hónapi szabadságot kér. Ig. tanácsunk őszinte sajnálattal vette tudomásul tan. előadó aa. gyöngélgédését s az egészsége helyreállítása céljából kért szabadságot megadta, fülhatalmazván az elnökséget a helyettesítés iránti intézkedés megtételével.

Ugyancsak sajnálattal vette tudásul ig. tanácsunk t. Szász Károly, alsó-siménfalvi körlelkész aa. betegeskedését is, és részére, szept. 1-éig, szintén szabadság-ideőt engedélyezett, az egyházaiba való beszolgáltatás kellő ellátása mellett, hogy egészsége helyreállítása végett magát gyógykezeltethesse.

A görgényi egyházközségi tanács föllebbezése vétetett, ezek után, tárgyalás alá, melyben az egyetemes konventhez folyamodik az iránt, hogy a kongrua-ívekben fűlszámított lóttartási átalányok, illetve fuvadijk, tekintet nélkül az egyházkerületi superrevisio rendjén netán eszközölt reductiókra, teljes összegekben folyósíttassanak. Ig. tanácsunk a föllebbezést ajánlattal terjesztette a konvent elé, megjegyezve, hogy az egyházkerületi hatóság, mint e kérdésben pusztán véleményező testület, szigorúan a kiadott utasítás értelmében járt el, de azért a föllebbezésben vázolt és jogosult fölfogás méltánylását s érvényre juttatását nagy örömmel venné.

Kajántói egyházközségünk indokolt kérésére megengedett, hogy iskolájának államosítása iránt a tárgyalásokat megkezdhesse.

Mező-paniti egyházközségünk határozata, mellyel öreg lelkészét, t. Muzsnay Pál aát, orvosilag igazolt szolgálatképtelensége miatt, tisztességes nyugalomba bocsátotta, jóváhagyó tudomásul vétetett.

A mező-sámsondi egyház összes termény-kepeinek a kepeváltási alap terhére történt megváltása, a kepeváltás biztosságát célzó néhány föltétel kikötésével, jóváhagyást nyert s az ennek folytán módosult

papi díjlevél, 1044 frt. összegben, a szokásos fentartással, megerősítetett

Végül, — néhány apróbb gazdasági kérdés elintézése után. — Pátkay János, sövényfalvi lelkész aa. folyamodását vette ig. tanácsunk tárgyalás alá, melyben az illető lelkész aa. orvoslást kér a felfalusi papi pályázatok megvizsgálására kirendelt bizottság amaz eljárása ellen, mely szerint ő a pályázásból, a zsin. törv. 227. §-a alapján kizárattott. Ig. tanácsunk azonban úgy találta, hogy e kérdés eldöntése a közig. bíróság hatáskörébe tartozik, miért is sem az érdemi elintézésbe, sem a vélemény-nyilvánításba be nem bocsátkozott.

Ekkor elnöklő főgondnok aa. őexcellenciája az ülést bezárván, fölkérte a tagokat, hogy 19-én d. e. 11 órakor újabb ülésre összegyűlni szíveskedjenek.

r. s.

Irodalom.

Ekkehard: Walterdal. Fordította Körös Endre dr. (ref. főgymn. tanár) Budapest 1898. Singer és Wolfner bizománya, 8 r. 64 lap. Ára 1 korona.

Fordítanak nálunk tücsköt-bogarat. Ám ha világ-irodalom remekeit akarjuk olvasni zengő nyelvünkön, minden lépten nyomon megakadunk. Ez sincs meg, az sincs meg, vagy másodkézből vett megbizhatatlan, költőiség nélkül való színtelenségekre találunk. Mindig örülnünk kell, ha igazán becses dolog mesterére akad. Ez a könyv valóban ilyen. A *Walterdal* a németeknek híres, sokat emlegetett, sokat tárgyalt ősrégi költeménye A tizedik évszázban írta Ekkehard szent-galleni szerzetes, valószínűleg néphagyományok alapján. Az akkori szokás szerint latin nyelven készült, de igazi német szellem lengi át, mint a hogy a mi középkori latin krónikáinkban is több nemzeti szellem van, mint az összes magyar nyelvű legendákban. Nemcsak azért becses, mert mint régiségnek történeti értéke van, hanem mert hősmondáknak poétikus, jól szerkesztett, vonzó feldolgozása. Nem kell belénk magyarázni szépségeit, önként érezzük egyszerű üde báját. Minket azért is érdekel, mert egyik szereplője Attila s Attilát úgy rajzolja, a mint a mi emlékeinkben, a mi szívünkben él: nagynak, nemesnek, hősnak, kegyesnek. Meséje egyszerű, egységesen, tömören alkotott, tizenkét *kalandban* elmondva. Attila, hadat vezetve nyugotra. Gibich frank király meghódol s tuszul adja fejedelmi rokónát, Hágent. A burgund Herrich király szintén, tuszul adván egyetlen leánykáját, a bájost Hildgundot. Aquitánia királya, Alphert, fiát, az ifju Waltert. Attila és neje, Oszpirin, szeretettel, gyöngédséggel bántak velük, mint édes gyermekeikkel. A két ifju kiváló hőssé, Hildgund gyönyörű nagy lányná fejlődött. Hágén haza szökött. Annál gondosabban ügyeltek a más kettőre. Ám Walter dicsőséges csata után, összebeszélve Hildgunddal, ki gyermekkorától fogva neki volt szánva, egy lakoma alkalmával lerészegíti a húnokat s maga menekül kedvesével. A rajnáig értek. De Gunter frank király, hogy elvegye tőle a kincseket, tizenegyed magával megtámadja. A költemény legnagyobb részét (IV—XII.) azok a párharcok teszik, melyeket Walter egy sziklaszorosban egyenként ví velök. Utoljára Gunter és Hágén marad, Walter régi barátja, ki kedve ellen, Gunter kényszerítésére száll csatára. A többi mind elesett. Csellel a síkra csalják. Nagy viadalban Walter a királynak lábaszárát vágja le, Hágének kiüti félszemét és hat fogát, de maga is elveszti a jobb karját. Hildgund beköti a sebeket, a bajnokok tréfás beszéd közben béke áldomást isznak. A hős hazájába tér, a hol ujjongva fogadják. Megtartja nászát kedvesével s

hogy apja elhalt, úr lón az Aquitánokon és harmincz éven által uralgott boldogan, győzve sok csatán.

Kőrös, az eredeti latin szöveg folytonos szemmel tartásával, Scheffel német fordítását követi s a hexaméter helyett is niebelungi sorokat használ. Mindenütt szépen, zengzetesen, magyarosan, igazi költői lélekkel és tehetséggel fordít, le nem törülvén, illetlen hagyván az eredetinek csillogó himporát. Bevezetésül pedig rövid, de magas ismertetést ír tájékozásképen a műről és szerzőjéről.

Bizonyára nem állapodik itt meg. Tovább dolgozik e téren, nyilvánuló kedvével és hivatottságával.

Különfélék rovata.

Dr. Bartók György püspök életrajzából a következőt közöljük:

Bartók György dr. Málnáson — Háromszéken — 1845. április 23-án született. Székely szülői korán kezdték taníttatni Málnáson, majd Sepsí-Szent-Györgyön, később Nagy-Enyeden a híres Bethlen-főiskolában. Hol 1867-ben tette le az érettségi vizsgálatot. Ugyanitt végezte a jogi és theologiai folyamokat s 1871-ben kiténtetéssel tette le a papi vizsgálatot. 1872. év őszén Tübingába ment egyetemi tanulmányai fejlesztésére, hol doktor phil. címet nyert és mikor 1874-ben visszatért hazájába, néhai Nagy Péter ev. ref. püspök maga mellé választotta titkáruul, egyuttal a kolozsvári ev. ref. gimnáziumban segédtanár, a Ferencz József tudományegyetemen pedig magántanár lett. 1876. április 23-án a nagyenyedi ev. ref. egyházközség ritka lelkesedéssel papjává választotta, hol mint lelkész és mint író fényes szónoklataival és tollával szolgálta vallása, egyháza és nemzete nagy érdekeit. Véde a Bethlen-kollégium theologiját, fejlesztette városa közoktatását, részt vett minden nemes társadalmi mozgalomban, a hol a közjóknak szolgálni lehetett. 1892. február 4-én a szászvárosi ev. ref. egyházközség választotta papjául, de midőn Kovács Ödön elhaltával, mondhatni, árvaságra jutott a Bethlen-főiskola theologijája, kész volt egy évig elhagyni kényelmes papi állását, csakhogy az ifju lelkészek nevelése s oktatása nehéz gondját magára vállalhassa. Az ifju papság és mindazok, kik nemes ügybuzgalmát méltányolni tudták, nem hagyták csöndes visszavonultságában, hanem 1898-ban generális nótáriussá — egyházkerületi főjegyzővé választották s ezzel a püspök utáni első egyházi állásba jutott. Bartók György irodalmilag is tevékeny munkás. Érdekesebb művei: »Lessing, mint theologus«, 1872. »Bodola püspök életrajza«, 1877. »Az erkölcsi élet legfőbb kérdései«, 1879. »Népiskoláink és a vallásos nevelés«, 1885. »Biblia-ismertetés«, mely már második kiadást ért, 1895. »Bibliai elbeszélések«, 1897. »25 év a Bethlen-főiskola theol. akadémiájának történetéből« Azonkivül 1876-ban megindította az »Egyházi és iskolai szemle« című lapot, melyben több nagyobb dolgozata jeleut meg.

A »Magyar Pestalozzi«, a gyakorlati nevelés kitűnő közlönye az erd. ref. püspökválasztás alkalmából így ír:

Iskolai igazgatóból püspök. Valóságos népiskolai igazgató volt még ezelőtt hét évvel N.-Enyeden Bartók György dr. A város választotta meg rendes évi fizetés mellett elemi leányiskolájához tudós és népszerű ev. ref. papját. És Bartók komoly hivatás-szeretettel és alapos módszertani jártassággal vezette és fejlesztette virágzásra a gondjára bízott népiskolát. De egyáltalában szívvvel, lélekkel, szakszerű képzettséggel és gyakorlati nevelési érzékkel munkálta az iskola ügyét papi, akadémiai tanári minőségében; mint községi, iskolaszéki és állami polg. leányisk. gondnoksági tag, mint tanügyi író és iskolai szaklap szerkesztője. Ezt a kitűnő férfit emelte az erdélyrészi egy-

házkerület f. hó 18-án tartott közgyűlésében, a hivek nagyjainak közszeretete a főpásztor díszes helyére. A gyűlésen Bánffy Dezső báró nagytekintélyű főgondnok elnökölt és a szavazást Váró Ferencz n.-enyedi főiskolai tanár, Sándor József Emke főtitkár, orsz. képvis. és Rettegi Ferencz birtokosból álló bizottság ellenőrizte. Tomboló lelkesedéssel fogadták a választás eredményét. Tisztelettel üdvözöljük az új püspököt, kit a szeretet, a tudomány, a bölcsesség fog vezérelni elüljáró léptei ben. Legyen Istentől áldott minden nemes törekvése és egész hitbuzgó, hazafias működése!

Folyó évi rendes közgyűlésünk május hó 25-én kezdődik. E napon tartatik meg néhai püspökünk Szász Domokos emlékünnepe. Az emlékünnepen dr. Bartók György püspök tart imát, emlékszószédet pedig Kenessey Béla, theol. igazgató. Május 26-án lesz az új püspök beiktatása, melyre Antal Gábor dunántúli ref. püspök fog eljöni. Május 28-án lelkész-avatás.

Nt. Tavasz Józsefné gyűjtését a Szász Domokos mellszobor-alapra és szeretetházra jövő számban részletesen számoljuk el. Most csak jelezzük, hogy a gyűjtött összeget tiszt. Molnár Lőrinc aa. utján mai nap kézhez vettük s takarékpénztárba helyeztük.

A budapesti nagypénteki ref. társaság maga is egy élő társaság s így csak természetes, hogy e társaságból folyton árad az élet. Közélebről a társaság választmányja ülést tartott Hegedűs Sándorné védnök elnökelete alatt. A társaság nemes céljaira a folyó évi nagypénteken 554 frt. 99 kr. gyűjtetett. A társaság anyagi ügyeinek fejlődését megvilágítja a gondnoki jelentés amaz adata, mely szerint csak e folyó évben már 10 ezer forinton fölül áll a bevétel, míg a kiadások összege 224 frt. 93 kr. A Kamara erdőbeli telken »Gyermekotthon« építése vétetett tervbe. E célra 37 ezer forint már készletben van; azonban az alapnak még nagy fejlődésre van szüksége, mert csak 50 gyermek évi ellátása már évi 5000 forintnyi jövedelmet tesz szükségessé. Ez a valóban élő, munkás egyesület, ismerjük el, mind nagyobb és nagyobb dolgokat cselekszik.

A tanügyi bizottságnak a konvent elé terjesztett jelentéséből álljon itt néhány adat, mely a tanítói állásokra és iskolagyűnkre vet nem egy tekintetben tanulságos világosságot: Üres tanítói állás volt 1891-ben a dunamelléki kerületben: 22, a dunántuliban 64, az erdélyi kerületben: 83, a tiszáninneniben: 58, tiszántuliban: 68, összesen 295. — Az 1868. év óta megszűnt tanítói állomások száma: a dunamelléki kerületben 15, dunántuliban: 13, erdélyiben 269, tiszáninneniben: 18, tiszántuliban: 98, összesen 413. — **Lelkésztanítótság** van a dunamelléki kerületben: 6, dunántuliban: 8, erdélyi kerületben 5, tiszáninneniben: 19, tiszántuliban 5, összesen: 44. — **Községi iskola** helyettesíti a megszűnt egyházi iskolát: a dunamelléki kerületben 9, dunántuliban 1, erdélyi kerületben 63, tiszáninneniben 6, tiszántuliban 33, összesen 112. Elég tekintélyes szám, de még több ref. iskola lett államivá. Csak az erdélyi kerületben 206 oly állami iskola van, melyek felekezeti iskoláink helyébe jöttek. Az öt ref. egyházkerületben az országos törvény értelmében még 379 tanítói állomás volna szervezendő, de fedezet csak 54 állomásra mutatható ki.

Gyászlap. Tóth Sámuel debreceni theol. tanár, a tiszántúli ref. egyházkerület főjegyzője, ez a tudományban és életben kimagasló ember f. hó 18-án elhunyt. A magyar egyetemes ref. egyház történelmének egy nevezetes része marad e férfú az ő mindig hű, lankadatlan munkássága által. Tóth Sámuel az 1872. év óta jegyzője volt a tiszántúli kerületnek, 1877 év óta az egyetemes konventnek, 1879. év óta az egyetemes tanügyi bizottságnak, és a debreceniés budapesti zsinatoknak is. Mikor Tóth Sámuel az egyházkerületi jegyzőségtől vissza vonult, egyházkerüle őt tiszteletbeli főjegyzőnek

választotta s nevére alapítványt tett. Legyen áldott e nagyérdemű s puritán jellemű férfiú emléke!

Gyészlap. *Ifj. Ambrus Károly*, theol. fakultásunk szép reményű növendéke f. hó 20-án szülővárosában: Marosvásárhelyt elhunyt. Mindnyájunkat fájón érint egy szép jövődönnek emez elsötétülése. Legyen áldás emléké.

Megpáleázott gyermek. Nehány nap óta Berlin polgárságát egy igen érzékenyen vett ügy foglalkoztatja, mely a berlini városi képviselőtestület ülésén is szóba került. A potsdami katolikus József-intézetben ötven árvagyermeket neveltet Berlin város tanácsa s a gyermekeket apácák gondozzák. A mult esztendő őszén Carola nővér ötven botlütéssel kegyetlenül megvert egy tízesztendő fiúcskát. A dolgot följelentették és Bergmann orvostanár a törvényszék előtt annak a véleménynek adott kifejezést, hogy a verés mit sem ártott a gyerekeknek, kinek egész valója különben is arra mutat, hogy gonosztevő lesz belőle. Carola nővért fölmentették, de az ügyész fellebbezett. A berlini árvaszék elhatározta, hogy az ötven árvát kiveszi az intézetből. Ezzel mintha befejeződött volna az ügy, de Singer szociáldemokrata képviselő váratlanul szóvá tette ezt az ügyet s azt mondta, hogy az árvaszék határozatát Mirbach főudvarmester, de különösen a császárnénak egy levele következtében visszavonta. Az ötven árvagyerek a potsdami nevelőben maradt, csak éppen Carola nővért bocsátották el. Az ülés többsége kimondta, hogy tovább folytatja ez ügyben a vizsgálatot. A berlini városi képviselőtestület és az udvar közt már több differencia merült fel és lehet, hogy ez az eset a helyzetet még jobban ki fogja élesíteni.

Nyilvános köszönet. Ev. ref. egyházunk urasztalára özv. Csés Andrásné: szül: Csipkés Krisztina unitárius vallású urnő egy igen szép, körülbelül 20 frtot érő urasztali terítőt ajándékozott. A m.-járai unitárius vallású Csécs-család jóindulatát mely az anyagiakban szegény egyházunk iránt a többek között abban nyilvánult, hogy urasztalunkat régebb óta újbuza, zsengei újavacsora osztáskor és konfirmatókor, — ujabban a három sátoros ünnep alkalmával urvacsorai kenyérrel látta és látja el — egyházunk iránt ismételtén bebizonyította. Egyes ajándékáért, szívjóságának, lelke nemességének, jó cselekedetben nyilvánuló hitének emez ujabbi jeléért fogadja nyilvánosan is a magam és egyházam hálás köszönetét. Maros Jára, 1899. ápril. 14-én. Sükösd Mihály, ev. ref. lelkész.

434—899. sz. Felhívás adakozásra.

Az egész országban alig lehet hasonló sorsa multja magyar egyháznak, mint a milyen a maros-ugrai reform. egyháznak van. Keletkezése a 16-ik század végére tehető. A gróf hallerkői Haller-család által alapított, s e családnak köszönheti minden fekvő javait. Alig erősödhetett meg, a kezdetben kicsiny számra nézve is erőtlen egyház, elvesztették legerősebb támaszukat, a gróf Haller-családot. A híres Pázmány-féle ellen-reformáció idejében, visszatért az egész család a róm. kath. vallásra, kisebb szivességeket azonban, a magára maradt, alig 21 családot számláló gyülekezetnek, a gróf Haller-család, egész napjainkig mindig tett.

Ah, de minő csapások érték kicsiny gyülekezetünket, melynek száma az idők során közel 600-ra szaporodott. 1770 körül elégték temploma, fatornya harangjaival, papi, tanítói lakja s összes gazdasági épületei. A felekezeti, nemzeti türelmesség és áldozatkészégnek ritka példája volt az, melylyel romjaiból az egyház, egy tized alatt felépülhetett. Ujabb csapások érték; 1848-ban jelentékeny károkat szenvedtek, ezt is sikerült elhordozniok. 1876-ba azonban a tűzvész pusztította el templomát, fatornyát, harangjait, papilakja és összes gazdasági épületeit. Ezt a csapást nem

birta soha kiépülni a szegény közpolgárokból álló gyülekezet. Épített ugyan templomot, de csak pillanatnyi szükségére, mert felét sem képes befogadni a hiveknek. Falai széthasadva, fedele az 1896-iki jégvihar által összetörve. Harangja csak egy volt 1893-ig, társadalmi úton sikerült még egyet szerezni. Papilakás s más gazdasági épületek is, sok kívánni valót hagynak fenn.

Első azonban az Isten háza, ezt akarjuk felépíteni és a tornyot. Erdemekben gazdag b. e. püspökünk Szász Domokosnak, egyházunkért hangozt el utolsó alól szöszertint olvasható meleg ajánlata, adakozásra buzdító szava. A nagyméltóságú magy. kir. belügyminister úr, f. évi márczius hó 7-ikéről kelt 25701. számú magas leiratával tekintetbe véve szorongatott helyzetünket, templom és torony építési czélokra az egész ország területén, egyházunknak gyűjtést engedélyezett.

Hozzátok fordulunk azért, hazánk buzgó fiai és leányai, hallgassátok meg esdő szavunk és a kik szeretik az Istent, felekezeti és nemzeti különbség nélkül nyujtsátok felénk segítő jobbajaitokat. Nekünk is jól esik az „Ur“ házában való lakozás. Szegények vagyunk mind, papot, kántor-tanítót is, csak más egyházzal társulva tarthatunk, egyházunknak nincsen semmi hasznót hozó vagyona, s ha elmarad könyörülő jószágok becses adománya, mint az oldott kéve széthullunk.

Filléreitek, forintjaitokat küldjétek Nt. Nemes Árpád ref. pap, esperes úr kezéhez Maros-Ugrára, a hol van posta állomás és a ki az utolsó filléről is, nyilvánosan el fog számolni.

Maros-Ugra, 1899. márczius hó végén.

Gróf Bethlen Balázs,

orsz. gyűl. képviselő,
egyházközségi főgondnok.

Nemes Árpád,

ref. pap, esperes.

Trombitás József (ujházi)

számadó gondnok.

Székely K. János,

presbyter.

Székely György,

presbyter.

Zilahi Ödön

mint patronus
ellenőr.

991—1898 sz.

A maros-ugrai ev. ref. egyháznak jelen esdő szöszatát, magam is, ismerve nevezett gyülekezetünknek szorongatott állapotát és súlyos anyagi viszonyait, a legmelegebben ajánlom Jézus Krisztus anyaszentegyháza minden rendű tagjainak pártfogásába és adakozó jóindulatába.

Kolozsvártt, 1899. január hó 1-én.

(p. h.)

Szász Domokos,

ev. ref. püspök.

Hivatalos rész.

1459—1899 ÉRTESÍTÉS.

Erdélyi egyházkerületünk összes hatóságaihoz, testületeihez, az összes egyházi hivatalos személyekhez s összes hiveinkhez.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsa, kedves kötelességéből kifolyólag, hivatalosan tudatja az összes érdekeltekkel, hogy a folyó évi április hó 18-án tartott egyházkerületi rendkívüli közgyűlésünk a néhai Szász Domokos volt püspök aa. elhunytával megüresedett püspöki széket betöltötte, egyházkerületünk érdemes főjegyzőjét: *Dr. Bartók György* szászvárosi lelkész aát híván el anyaszentegyházunk e díszes bizalmi állására.

A választásnak legfelsőbb helyen leendő megerősítése és a hűségüknek *Ő felsége* kezébe leendő letétele iránt az intézkedések megtétek, annak megtörténtéig is azonban a megválasztott főtiszteletű Püspök aa. az összes püspöki, illetve főgondnoki jogok és kötelességek gyakorlásába lépett.

Kolozsvártt, 1899. április hó 20-án.

Dr. Vályi Gábor, *Dr. Kádár János,*
elnökhelyettes. h. titkár.

988—1899. KÖRLEVÉL.

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter 10236 1899. sz. rendelete alapján tudatjuk, hogy a nevezett Miniszter Úr a budapesti középiskolai rajztanár-vizsgáló bizottság által kiadott középiskolai rajztanári okleveleknek az ábrázoló geometriai tanítására való képesítése tárgyában a középiskolákhoz közzétett intézett, mely a hivatalos közlönyben fog közzétetni

Kolozsvártt, 1899. április hó 20. án.

Dr. Vályi Gábor, *Dr. Kádár János,*
elnökhelyettes. h. tanügyi előadó.

1369—1899. KÖRLEVÉL

Valamennyi erd. ev. ref. collegium m. t. Elöljáróságának

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 22.012—1899. sz. rendeletét az ifjuság előtt való kihirdetés végett az alábbiak szerint közöljük

A budapesti m. kir. állatorvosi főiskola új szervezeti szabályzata szerint a főiskolába való felvétel csak a gymnasiumi, vagy reáliskolai bizonyítvány alapján fog történni, az átmeneti intézkedések közé felvett 80 §. értelmében azonban a jövő 1899—1900 tanévben még a hatodik gymnasiumi, vagy reáliskolai, az 1900—1901 tanévben pedig még a hetedik gymnasiumi vagy reáliskolai osztály bevezését igazoló bizonyítvány alapján is vétetnek fel hallgatók a főiskolára. Megjegyzendő, hogy a főiskolán a szorgalmas és szegény sorsu hallgatók tandíjmentességben részesülnek és hogy a jó érettségi bizonyítvány alapján beiratkozó hallgatók számára évi 300 frtos, kevesebb előképzettséggel bíró szorgalmas hallgatók részére pedig évi 150 frtos ösztöndíjak vannak rendszeresítve.

Kolozsvártt, 1899. április hó 20-án.

Dr. Vályi Gábor, *Dr. Kádár János,*
elnökhelyettes. h. tanügyi előadó.

69—1899. PÁLYÁZAT.

A marosvásárhelyi ev. ref. kollegium gymnasiumánál két helyettes tanári állásra pályázat nyittatik, melyek egyikével a *mértanirajz-mennyiségtan*, másikával a *latin-magyar nyelv* tanítása van egybekötve.

Mindkét állás javadalmazása:

a) évi 800 frt fizetés,

b) a kollegiumban igénybevétel esetén lakás, fűtés, világítás, mely azonban pénzzel meg nem váltható.

Ez állásért járó kötelezettségek: a törvényben megszabott óraszám, a tanári állásból folyó minden kötelességek, s a lakás igénybe vétele esetén a bennlakásban gyakorlandó felügyelet.

Pályázhatnak végzett tanárjelöltek, a kik legalább alapvizsgálatukat letették.

A kollegium előjárósága e pályázatot a helyettes tanári állásokra az erdélyi ev. ref. egyházkerület törvényeinek 257 §-a utolsó kikezdése szem előtt tartásával teszi közzé.

Pályázati határidő folyó év május 31-edike, mely idő alatt kéretnek pályázók folyamodványaikat az ev. ref. kollegium igazgatóságához beadni.

A marosvásárhelyi ev. ref. kollegium előjáróságának, 1899. márczius hó 6. án tartott gyűléséből.

Dézszy Zoltán, *Kóbori János,*
gondnok. jegyző.

1499—1899. ÉRTESETÉS

A rendkívüli államsegélyből és egyszersmindenkori közalapi segélyből részesült lelkészekhez és egyházakhoz.

A folyó évi egyetemes Konvent által megszavazott rendkívüli államsegélyi és közalapi egyszersmindenkori segélyek kiosztása céljából felhívjuk mindazon lelkészek aait. és egyházainkat, kik és melyek az alábbi kimutatás szerint segélyt nyertek, hogy a rendkívüli államsegélyi alaphoz nyert segélyeikről szabályszerűen bélyegelt, az országos közalapi segélyeikről pedig bélyegtelen nyugtáikat azonnal kiállítani s illetékes espereseikhez haladéktalanul felküldeni sziveskedjenek, honnan is azok egyszerre, kimutatásba foglalva és esperesi aláírással láttamozva küldendők be pénztárunkba kifizetés végett.

Tévedések kikerülése céljából értesítjük a segélyezetteket, hogy a rendkívüli államsegély az 1898. évre vonatkozik és szorosán személyhez kötött segély, tehát a megszavazott összegek fölvetelére jogosultak azok is, kik időközben esetleg más papi állomásra távoztak, ha a múlt év végéig azon az állomáson szolgáltak, melyről segélyért folyamodtak s mely után segélyt nyertek; de az ily helyzetben levő lelkészek aai. annak az esperesi hivatalnak kötelesek nyugtáikat beküldeni, melynek hatósága alatt áll előbbi egyházuk, mely után t. i. segélyben részesültek. Az időközben elhalt lelkészek segélyei fel nem vehetők s az ily esetekről nt. Esperes aai. azonnal tegyenek jelentést Igazgatótanácsunkhoz.

Kolozsvártt, 1899. ápril. 25-én

Dr. Kádár János, *Dr. Vályi Gábor,*
h. titkár. elnök-helyettes.

KIMUTATÁS.

A rendkívüli államsegélyből nyert összegekről.

I. Vajdahunyadi egyhm. Csizsér Pál harrói l. 80 frt. Gál Sámuel v.-hunyadi l. 90 frt. Fülöp Gyula ó.-b.-kitédi l. 50 frt. Péter Albert u.-rápolti l. 100 frt. Thamó Gyula alpestesi l. 80 frt. Botha Sándor bácsi-i l. 60 frt. Albert Imre klopotivai l. 80 frt. Vásárhelyi Lőrincz őralja-b.-falvi l. 50 frt. Összesen 590 frt.

II. Gyulafehérvári egyhm. Tankó József borbereki l. 25 frt. Veress Sándor sárdi l. 100 frt, Jakab Károly benedeki l. 120 frt. Ferenczi István zalathnai l. 100 frt. Gruzda Domokos tövisi l. 100 frt. Összesen 445 frt.

III. Enyedi egyházmegye. Fehér István det-rehemi l. 100 frt. Pap István székely-kocsárdi l. 120 frt. Pap Dávid nagylaki l. 120 frt. Solymosi Károly m.-gombási l. 50 frt. Asztalos György toroczko sztyörgyi l. 30 frt. ifj. Moóré Károly lőrinczrévei l. 50 frt. Vinczi Domokos csekelakai l. 100 frt. Miklósi József szt.-mihályfalvi l. 150 frt. Id. Moóré Károly m.-bük-kösi l. 50 frt. Péter Antal mező-n.-csányi l. 200 frt. Benedek Ferencz torda-túri l. 70 frt. Bertalan József ar.-polyáni l. 50 frt. Tunyogi János istvánházi l. 100 frt. Csiki József m.-záhi l. 30 frt. Demeter Zsigmond sz.-földvári l. 100 frt. Simon Antal bágyoni l. 80 frt. Összesen 1400 frt.

IV. Kolozskalotai egyhm. Barabás Arpád magy.-kereki l. 250 frt. Sófalvi Miklós damos-jákotelki 200 frt. Demeter Gyula nyárszói l. 200 frt. Vályi Elek ketesdi l. 60 frt. Sebestyén Ferencz m.-fenesi l. 50 frt. Ágoston György gy.-vásárhelyi l. 50 frt. Régeni Ferencz m.-bikali l. 200 frt. Fazekas Lajos m.-petri-i l. 180 frt. Kiss Péter patai l. 70 frt. Dósa Sámuel kajántói l. 80 frt. Székely Sándor szucsági l. 80 frt. Viski Sándor kis-petrii l. 60 frt. id. Szakács János m.-létai l. 200 frt. Miháltz Ákos m.-valkói l. 100 frt. Összesen 1780 frt.

V. Szilágy-szolnoki egyhm. Pocsik János ardói l. 150 frt. Kecskeméthy Kálmán deésházi 50 frt. Lüfi Pál egrespataki l. 60 frt. Técsy József szilágy-paniti l. 50 frt. Bod László szeéri l. 50 frt. Versényi Miklós görcsöni l. 50 frt. Barabási Lajos völcsöki l. 200 frt. Patai Lajos m.-goroszlói l. 50 frt. Borbély Sándor ilosvai l. 100 frt. Béczi Miklós havad nádasdi 150 frt. Ferenczi Endre n.-májáni l. 100 frt. Fejér Ferencz lompéti l. 80 frt. Török Ferencz érmindszenti l. 100 frt. Ferenczi Gyula szilágyszegi l. 80 frt. Vass Lajos rátoni l. 250 frt. Szilágyi János becsméri l. 100 frt. Székely Árpád sz. borzási l. 50 frt. Diószeghy Mór érkávási l. 130 frt. Kovács Ferencz tasnád-szántói l. 130 frt. Szász Ferencz kusalyi l. 50 frt. Kiss Pál sületned-czikói l. 50 frt. Mátéka József bürgezdi l. 150 frt. Molnár Gyula somlyó-ujlaki 80 frt. Összesen 2360 frt.

VI. Deési egyházmegye. Tunyogi Béla bádoki lelkész 80 frt. Veress Károly deésaknai l. 50 frt. Nagy Lajos dobokai l. 100 frt. Kovács Gyula domokosi l. 100 frt. Almási Sámuel felső-tőki l. 150 frt. Soós Károly h.-láposi l. 150 frt. Nagy Imre kendi-lónai l. 80 frt. Nagy József kérői l. 150 frt. Hatházi Ferencz kidei l. 100 frt. id. Szabó Lajos koltó-katalini l. 150 frt. Csákány Miklós m. köblői l. 200 frt. Rigó György m.-macskási l. 50 frt. Demeter Kálmán m.-n.-zsombori l. 50 frt. Szakács István pánczélcehi l. 100 frt. Vadas Albert válaszuti l. 130 frt. Solymossy Miklós kozárvári l. 80 frt. Összesen 1720 frt.

VII. Széki egyházmegye. Gáspár Sámuel a-szováthi l. 250 frt. Csejdi Ernő árpástói l. 50 frt. Baló Bálint baczai l. 60 frt. Fekete Gerő szász-nyiresi l. 50 frt. Kovács Gábor sz.-margitai l. 50 frt. Nagy Ede ny.-késkesi l. 70 frt. Máthé György szépenyerü-szt.-mártoni 100 frt. Pataki Dénes buzai l. 50 frt. Lőrinczi Gábor m.-kályáni l. 100 frt. Jakabházi Dániel n.-devecseri l. 200 frt. Sipos Gyula m.-borzási l. 80 frt. Pergő Márton v.-kamarási l. 100 frt. Albert Sándor m.-palatkai l. 100 frt. Szabó József keszüi l. 60 frt.

Nagy Albert mócsi l. 50 frt. Bedeházi János noszolyi l. 60 frt. Benedek Lajos melegföldvári l. 100 frt. Bartók Béla bonczhidai l. 50 frt. Péter Antal apanagyfalui l. 100 frt. Szatmári Sándor kudui l. 80 frt. Nemes Ferencz a.-ilosvai l. 50 frt. Veres Márton felőri l. 50 frt. Simon Zsigmond málomi l. 70 frt. Összesen 1930 frt.

VIII. Nagysajói egyhm. Tökés József nagysajói l. 100 frt. Szentkirályi Lajos naszód-balázsf. 200 frt. Menyhárd Elek sz.-brétei l. 100 frt. Beregszászi Albert tacsai l. 80 frt. Muzsnai Károly sz. czegői l. 100 frt. Polgári Károly sajó-szt-andrási l. 70 frt. Keresztesi Gyula sófalvi l. 40 frt. Összesen 690 frt.

IX. Görgényi egyhm. Kövendi Kálmán m.-fülpösi l. 80 frt. Lőrinczi Miklós mező-ujlaki l. 200 frt. Dénes József m.-bölkényi l. 40 frt. Gergely Lajos radnótfájai l. 50 frt. Szalma Lajos nagy-ölyvesi l. 100 frt. Keresztesi Gyula nagy-ercsei l. 100 frt. Teleki József pókai l. 50 frt. Horváth Ödön köbökuti l. 40 frt. Ifj. Kiss Lajos abafájai l. 40 frt. Sükösi Mihály mar.-járjai l. 100 frt. Jánosi Béla beresztelki l. 70 frt. Összesen 870 frt.

X. Marosi egyhm. Standner Mátyás tompai l. 260 frt. Simon Elek vadasdi l. 240 frt. Veress József galambodi l. 250 frt. Muzsnai József m.-kereszturi l. 200 frt. Szócs Ákos jeddi l. 200 frt. Orbán József bede szt.-háromsági l. 50 frt. Barthos Gábor m.-bergenyei l. 170 frt. Albert Miklós csókai l. 170 frt. Magyarai Dániel kakasdi l. 100 frt. Vizi János csejd-sófalvi l. 80 frt. Gönczi János fintaházi l. 100 frt. Ady Sámuel abádi l. 100 frt. Lőrinczi Lajos csikfalvi l. 100 frt. Tóth László ny.-karácsony-folyfalvi 90 frt. Id. Bitai Mihály udvarfalvi l. 100 frt. Derzsi Dénes m.-kölpényi l. 80 frt. Dali János k.-sz.-miklósi l. 50 frt. Simon Imre havad-adorjáni l. 50 frt. Molnár Lajos harasztkereki l. 50 frt. Id. Rákosi Lajos lukafalvi l. 100 frt. Erdélyi Béla ny.-sz.-imre-seprődi l. 70 frt. Székely Sándor m. sz.-királyi l. 100 frt. Adorján János kebele sz.-iváni l. 200 frt. Nagy Mózes sz.-gericzei l. 200 frt. Gönczi Sámuel kelementelki l. 70 frt. Péterfi Lajos torboszlói l. 180 frt. Fábrián Miklós lőrinczfalvi l. 160 frt. Kiss Ferencz gesi l. 130 frt. Soltész Sámuel cserefalvi l. 150 frt. Kovács Sándor márkodi l. 60 frt. Sámuel Aladár selyei l. 40 frt. Nemes Sándor gyalakuti l. 50 frt. Sipos György májai l. 150 frt. Rákosi György ny. sz.-annai l. 120 frt. Madarasi János szüvérdi l. 70 frt. Összesen 4290 frt.

(Vége következik.)

FELHÍVÁS.

a segédlelkész és a theol. akadémiát végzendő lelkészjelöltekhez.

A dunántuli ev. ref. Egyházkerület *belső-somogyi egyházmegyéjében*, több segéd- és helyettes lelkészre lévén szükség: az egyházmegyébe belépni akaró segédlelkészeket és végzendő theologus urakat, azon értesítéssel hívom fel — az alólírott nál leendő jelentkezésre, hogy a számukra fentálló állásokat, bármely időben elfoglalhatják.

Tájékoztatásul szolgáljon, hogy a *belső somogyi egyházmegyében* 64 anyaegházunk van, melyből — ez idő szerint — három rendes lelkészi állás üresedésben áll. A segédlelkészek száma — a missziói helyettes lelkészeket nem számítva, — három: tehát a leendő segédlelkészek jövőjére a helyzet feltétlenül kedvező.

Homokszentgyörgy (Somogy megye) 1899. ápr. 16
Barakonyi Kristót, esperes.